

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
АҚПАРАТ ЖӘНЕ ҚОҒАМДЫҚ
ДАМУ МИНИСТРЛІГІ

TALAP

CISC
Civil Initiatives Support Center

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ВОЛОНТЕРЛІКТІ ДАМУДЫҢ ЖАЙ-КҮЙІ МЕН ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ

Грант алушы:

«TALAP» Қолданбалы зерттеулер орталығы»
қоғамдық қоры

Грант беруші:

«Азаматтық бастамаларды қолдау орталығы»
коммерциялық емес акционерлік қоғамы

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ВОЛОНТЕРЛІКТІ ДАМУДЫҢ ЖАЙ-КҮЙІ МЕН ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ

Грант алушы:

«ТАЛАП» Қолданбалы зерттеулер орталығы»
ҚОҒАМДЫҚ ҚОРЫ

Грант беруші:

«Азаматтық бастамаларды қолдау орталығы»
коммерциялық емес акционерлік қоғамы

ҚР Ақпарат және қоғамдық даму министрлігінің қолдауымен «Қазақстанда волонтерлік қызметті дамыту туралы баяндама дайындау» әлеуметтік жобасы «Азаматтық бастамаларды қолдау орталығы» КЕАҚ мемлекеттік гранты аясында жүзеге асырылуда.

#cisc2020#qogamgov

СОДЕРЖАНИЕ

КІРІСПЕ	3
---------	---

---

1 ТАРАУ. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ВОЛОНТЕРЛІК ҚЫЗМЕТТІ ДАМУДЫҒЫ АҒЫМДАҒЫ ЖАҒДАЙЫ	4
1.1 Волонтерлік қызмет саласындағы мемлекеттік саясатты іске асыру	4
1.2 Волонтерлік ұйымдар мен бастамашыл топтардың қызметін, іске асырылған және жұмыс істеп тұрған волонтерлік жобаларды талдау	15
1.3 Әлеуметтік зерттеу нәтижелері бойынша қазақстандық еріктінің портреті	23
1.4 COVID-19 пандемиясын ескере отырып, волонтерлік қызметтің даму үрдістеріне шолу жасау	31

---

2 ТАРАУ. ВОЛОНТЕРЛІК ҚЫЗМЕТТІ ІСКЕ АСЫРУДЫҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕСІ	36
2.1 Волонтерлік қызметті іске асырудың стратегиялары мен озық практикасына шолу	36
2.2 Волонтерлікті қолдау саласындағы халықаралық ұйымдардың қызметі (БҰҰ волонтерлері, БҰҰЕ жобалары).	44

---

3 ТАРАУ. ҚАЗАҚСТАНДА ВОЛОНТЕРЛІК ҚЫЗМЕТТІ ДАМУДЫҒЫ КЕЛЕСІ БАҒЫТТАРЫ	47
3.1 Волонтерлік қызметті дамытудың проблемалық мәселелері мен кедергілері	47
3.2 Қазақстанда еріктілерді одан әрі дамыту бойынша ұсыныстар	63

ҚОРЫТЫНДЫ	71
-----------	----

ДЕРЕККӨЗДЕР ТІЗІМІ	72
--------------------	----

---

1 ҚОСЫМША	75
-----------	----

---

2 ҚОСЫМША	80
-----------	----

---

3 ҚОСЫМША	83
-----------	----

КІРІСПЕ

Еріктілер-бұл өз ынтасымен азаматтық қоғамның игілігі үшін әрекет ететін, өзінің білімін, уақыты мен күшін материалдық сыйақы алуға немесе ақы төленетін жұмысқа емес, бірлескен әлеуметтік күш үшін арнайтын адамдар. Ерікті қызмет белгілі бір міндет бойынша бірлесіп жұмыс жасау достық пен өзара түсіністікті құрудың тиімді әдістерінің бірі деген идеяға негізделген, ал жобалар диалогтың, әр адамның қабілетіне қарай жұмыс істеу мүмкіндігінің негізі болып қызмет атқарады.

Қазіргі уақытта әлемде бірқатар халықаралық волонтерлік бірлестіктер бар, олар әлемдік ауқымдағы волонтерлік принциптің жұмысында шешуші және ғаламдық рөл атқарады. Ерікті ұйымдардың әлемге деген сүйіспеншілік сезімін тәрбиелеуде және оны білдіру құралдарымен қамтамасыз етудегі рөлі әлемдік деңгейде өсіп келеді.

Әлемнің көптеген елдерінде еріктілер қозғалысын дамыту мемлекеттік маңызы бар міндетке айналды. Еріктіліктің өсіп келе жатқан әлеуметтік маңызын Қазақстанда мойындайды: 2019 жылдың мамыр айында Президент Қасым-Жомарт Тоқаев 2020 жылды Еріктілер жылы деп жариялауы кездейсоқтық емес. Бірақ Қазақстандағы еріктілер жылы деп жарияланған 2020 жыл біздің еліміз үшін де, бүкіл адамзат үшін де өте қиын жыл болды. Пандемия мен қатаң карантин жағдайында кез-келген ауқымды бастамаларды жүзеге асыру өте қиын міндет. Дегенмен, қазақстандық еріктілер эпидемияның таралуына қарсы іс-қимыл және халықтың осал топтарын әлеуметтік қолдау саласында, сондай-ақ волонтерлік қызметтің басқа да бірқатар бағыттарында өздерін үздік көрсетті.

Қазіргі уақытта мемлекеттің алдында волонтерлік жылы аяқталғаннан кейін волонтерлік саласында қандай саясат жүргізу керектігі туралы мәселе өткір тұр. Волонтерлік қызмет саласында мемлекеттің сындарлы саясатының болмауынан Қазақстанда еріктілер қозғалысының дамуы айтарлықтай баяулайтыны анық.

Бұл баяндама «Қазақстандағы еріктілер қызметін дамыту туралы есеп дайындау» әлеуметтік жобасы аясында «TALAP» ҚЗО» ҚҚ жүргізген Қазақстандағы волонтерлік қозғалыстың қазіргі жағдайын және еріктілер саласындағы мемлекеттік саясатты бағалау саласындағы бірқатар жұмыстардың нәтижелер қорытындысын қамтиды.

1 тарау.

Қазақстандағы волонтерлік қызметті дамытудың ағымдағы жағдайы

1.1

Волонтерлік қызмет саласындағы мемлекеттік саясатты іске асыру

Волонтерлік қызмет саласындағы мемлекеттік саясат.

Волонтер жылын өткізу

Қазақстанда волонтерліктің пайда болуын оның қазіргі заманғы түрімен 1993 жылы «БҰҰ еріктілері» бағдарламасының басталуымен байланыстыруға болады, алайда мемлекет ұзақ уақыт бойы еріктілік қызмет саласына көңіл бөлмеді. Волонтерлік бастамаларды дамыту қажеттігі атап өтілген стратегиялық деңгейдегі алғашқы құжат «Қазақстан Республикасында азаматтық қоғамды дамытудың 2006 - 2011 жылдарға арналған тұжырымдамасы» болды¹. Тұжырымдама жұмысы халықты ерікті қызметке тартуды көздейтін түрлі үкіметтік емес ұйымдарды (ҮЕҰ) ашу арқылы азаматтық қоғамның қалыптасу процестерінің қарқындауын көздеді. Құжатта «ҮЕҰ мүгедектердің білім беру қызметтеріне қол жеткізу және қоғамның қоғамдық-саяси өміріне қатысу саласында, жастар мен әйелдерді жұмыспен қамту және жұмысқа орналастыру саласында құқықтарын қорғауға бағытталған жобаларды әзірлеуге белсенді түрде тартылады. Елде азаматтық қоғамды дамытудың жоғары сатысы ретінде волонтерлік институты дамитын болады» деп ерекше атап көрсетілді.

2010 жылдан бастап ҚР Үкіметі халықаралық маңызы бар ауқымды іс-шараларды, соның ішінде ЕҚЫҰ-ға мүше мемлекеттердің саммитін (Астана, 2010), Ислам Ынтымақтастығы Ұйымының Саммитін (Астана, 2011), VII Қысқы Азия ойындарын (Астана және Алматы, 2011) өткізуге еріктілерді тарта бастады. ж.), ЭКСПО-2017 халықаралық көрмесі және т.б. Қоғамның өмірінде волонтерлік қызметтің маңыздылығы артуының нәтижелерінің бірі 2016 жылдың желтоқсанында «Волонтерлік қызмет туралы»² жеке Заңның қабылдануы болды, ол Қазақстандағы волонтерлік саланы құқықтық реттеудің негізін қалады.

2019 жылғы мамырда Қостанай қаласында «Волонтерлік - жастардың әлеуметтік лифті» атты Қазақстан-Ресей жастарының ынтымақтастық форумы өтті, оған Қазақстан Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев қатысты. Мемлекет басшысы өз сөзінде Қазақстанда волонтерлікті дамытуға елеулі көңіл бөлінетінін атап өтіп, екі маңызды бастаманы атап

¹ Утверждена Указом Президента Республики Казахстан от 25 июля 2006 г. № 154 «О Концепции развития гражданского общества в Республике Казахстан на 2006-2011 годы»// http://adilet.zan.kz/rus/docs/U060000154_

² Закон Республики Казахстан от 30 декабря 2016 г. № 42-VI ЗРК «О волонтерской деятельности»// <http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z160000042>

өтті: «Біріншіден, «Жыл волонтері» халықаралық сыйлығын ұйымдастыруды ұсынамын. Сыйлық үздік волонтерлік жобаға беріледі және креативті идеялар мен жобалар жасап жүргендерге жақсы қолдау болады. Екіншіден, Қазақстан мен Ресейдің волонтерлік ұйымдары көшбасшыларының қатысуымен тұрақты жұмыс істейтін Волонтерлік кеңес құру мүмкіндігін талқылауды ұсынамын. Бұл өзара ынтымақтастықты нығайту үшін біздің әлеуетімізді күшейте түседі». Сонымен қатар, форум барысында Мемлекет басшысы жастар ұйымдары көшбасшыларының 2020 жылды Волонтерлер жылы деп жариялау бастамасын қолдады³. 2019 жылдың тамызында волонтер жылын өткізу туралы бастама заңмен бекітілді: Президент «Волонтер Жылын жариялау туралы» Жарлыққа қол қойды⁴.

Осы бастаманың ресми басталуын Мемлекет басшысы 2019 жылдың 10 желтоқсанында Нұр-Сұлтан қаласында өткен Жастар жылының жабылу салтанаты мен Еріктілер жылының басталғанын айтты. Президент өз сөзінде: «Еріктілік - бұл Батыста пайда болған қозғалыс, және олар бізге ешқандай қатысы жоқ деп санайды. Бірақ біз еріктіліктің мәні - жақсы ниетпен бір нәрсе жасау, ал ол біздің ұлттық дәстүрлеріміз бен құндылықтарымызға сәйкес келетінін білеміз.

Еріктілік-бұл жай ғана тегін жұмыс емес, азаматтардың жауапкершілігінің және әлемді жақсы жаққа өзгертуге дайындығының көрсеткіші... Оны тек бір реттік сенбіліктер мен экологиялық іс-шаралар-челленджер ретінде қабылдау қате. Олар маңызды және қажет, сондықтан мен оны қолдаймын.

Еріктілік-бұл жүйелі және тұрақты қызмет. Егер қаласаңыз, бұл жанның қалауы және өмір салты... Еріктілікті тек ұлттық ауқымда ғана емес, сонымен қатар әр қалада және ауылда да дамыту керек»⁵.

2020 жылғы ақпанда Мемлекет басшысы «Birgemiz» атты республикалық Волонтерлер фронт-офисінің ашылу рәсіміне қатысты, онда волонтерлердің ел өміріндегі рөлі туралы өз пікірін білдірді: «Волонтерлік қызмет реформаларды жүзеге асыруда, жалпы мемлекетімізді жаңғыртуда маңызды рөл атқарады. Яғни, волонтерлер өздерінің іс-әрекетімен аса маңызды реформаларды жүзеге асыруға нақты үлес қосады. Еңбекқорлық, әлемге ашықтық арқылы біз озық технологияға және жоғары еңбек өнімділігіне негізделген жаңа экономика құра аламыз. Волонтерлік идеясын белсенді ілгерілету отандастарымыздың ой-санасының жаңа парадигмасын жаңғыртуға ықпал ететін болады... Волонтер жылы - кезекті науқан емес. Осыны халыққа түсіндіруіміз керек. Еріктілік - ел үшін, қоғам үшін адал қызмет. Волонтерлік халқымыздың өмір салтына айналуы керек. Оны тәуелсіз Қазақстанның бүгінгі және болашақ сипаты

---

³ http://www.akorda.kz/ru/events/astana_kazakhstan/working_trips/glava-gosudarstva-prinyal-uchastie-v-forume-kazaxstansko-rossiiskogo-molodezhnogo-sotrudnichestva-volonterstvo-socialnyi-lift-molodezhi.

⁴ Указ Президента Республики Казахстан от 26 августа 2019 года № 135 «Об объявлении Года волонтера»// <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1900000135>.

⁵ https://www.akorda.kz/ru/speeches/internal_political_affairs/in_speeches_and_addresses/vystuplenie-glavy-gosudarstva-k-tokaeva-na-ceremonii-zakrytiya-goda-molodezhi-i-starta-goda-volontera

ретінде дәріптеуіміз қажет. Еріктілердің бойындағы қайрат-жігер әр азаматты ынталандыруы тиіс»⁶.

2020 жылғы 16 қаңтарда Үкімет Волонтер жылын өткізу жөніндегі іс-шаралар жоспарын бекітті⁷, онда жалпы алғанда 7 бағытта 40 іс-шараны іске асыруды көздейді, оның ішінде:

1. Волонтерлік қызмет үшін қолайлы ортаны дамыту;
2. Волонтерлік қызмет бойынша инфрақұрылымды дамыту және оған қатысушылардың әлеуетін арттыру;
3. Азаматтардың волонтерлік қызметке қатысуын кеңейту;
4. Корпоративтік волонтерлік қызметті дамыту;
5. Волонтерлік қызмет бойынша халықаралық ынтымақтастықты дамыту;
6. Волонтерлікті дәріптеу;
7. Тұрақты даму мақсаттарына қол жеткізу үшін волонтерлікті дамыту.

Соңғы бағытқа енгізілген іс-шаралар ерекше назар аударуға лайық. Осы бағыт шеңберінде «Birgemiz» бастамасы шеңберінде біріктірілген қоғам тыныс-тіршілігінің түрлі салаларында 7 ұлттық жобаны іске асыру жоспарланған болатын. 2020 жылдың тамызында АҚДМ өз сайтында жоспарланған іс-шаралардың барысы туралы жалпы түсінік беретін және 2020 жылдың тамыз айындағы жағдай бойынша Ұлттық еріктілер жобаларының тиімділігі туралы қорытынды жасауға мүмкіндік беретін «Еріктілер жылын өткізу туралы анықтама»⁸ жариялады:

- **«Birgemiz: Bilim»** жобасы ауылдық жерлердегі орта мектептердің жоғары сынып оқушыларына ҰБТ-ға дайындап, ағылшын тілін, компьютерлік және құқықтық сауаттылықты оқыту бойынша волонтерлік көмек көрсетуді көздейді. Жобаны іске асыру аясында 14 өңірде 292 еріктіні тарта отырып, 2811 оқушы ҰБТ-ға дайындалды.
- **«Birgemiz: Sabaqtastyq»** жобасы еріктілердің балалар үйіндегі балалар мен жастарға, Халықты әлеуметтік қорғау жүйесінің әлеуметтік қызмет көрсету орталықтарында қиын өмірлік жағдайға тап болған балаларға қатысты тәлімгерлік практикасын енгізуге бағытталған. Ағымдағы жылы жобаны іске асыру мақсатында 3 волонтерлерді қолдау орталығы (Нұр-сұлтан, Атырау, Шымкент) ашылды және 700 волонтер-тәлімгер оқытылды.
- **«Birgemiz: Asyl mura»** жобасы тарихи-мәдени мұра объектілерін сақтауға бағытталған, осы мақсатта тәжірибе алмасу үшін халықаралық сарапшыларды тарта

⁶ https://www.akorda.kz/ru/events/astana_kazakhstan/participation_in_events/glava-gosudarstva-prinyal-uchastie-v-ceremonii-otkrytiya-respublikanskogo-front-ofisa-volonterov-birgemiz

⁷ Постановление Правительства Республики Казахстан от 16 января 2020 г. № 3 «Об утверждении Плана мероприятий по проведению Года волонтера»// <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P2000000003>

⁸ <https://www.gov.kz/memleket/entities/qogam/documents/details/57892?lang=ru>

отырып, 17 үйлестіруші оқытылды. Сонымен қатар, жобаны іске асыру аясында Қарағанды, Түркістан және Жамбыл облыстарында 3 еріктілер орталығы құрылды.

- **«Birgemiz: Qamqor» жобасы.** Іс-шаралар жоспары шеңберінде жолдама қарттар үйлеріне, Халықты әлеуметтік қорғау жүйесінің әлеуметтік қызмет көрсету орталықтарына 1000 еріктіні тартуды көздейді. АҚДМ есебінде: «Шағын гранттар байқауы аясында 38 жеңімпаз іріктелді. «Волонтер жауапкершілігінің шекарасы» тақырыбында 1000 волонтер оқытылды. Сондай-ақ, жоба аясында күн сайын мұқтаж жандарға арналған азық-түлік себеттері, дәрі-дәрмектер мен маскалар таратылды. 1500 ҰОС ардагерлері мен тыл еңбеккерлеріне тұрақты қолдау көрсетілді» деп көрсетілген. Сонымен қатар, бағыт бойынша Алматы қаласында, Маңғыстау және Павлодар облыстарында 3 еріктілер орталығы құрылды.
- **«Birgemiz: TazaÁlem»** жобасы қоршаған ортаны қорғауға, өзендер мен ормандарды тазартуға, ағаш отырғызуға, қоқысты сұрыптауға бағытталған. Қоршаған ортаны қорғау бойынша іс-шараларды өткізу мақсатында Алматы, Батыс Қазақстан және Қостанай облыстарында 17 үйлестіруші волонтерлік орталықтар құрылды, олар жоба шеңберінде волонтерлермен жұмыс істейтін болады.
- **«Birgemiz: Úmit»** жобасы жоғалған адамдарды іздеу, апаттар қаупін азайту және табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайлардың салдарын жою жөніндегі жобаларға волонтерлерді тартуға, оның ішінде Ұлы Отан соғысындағы біздің отандастарымыздың ерліктері туралы баяндайтын құжаттарды іздеуге бағытталған. АҚДМ үш еріктілер орталығы (Шығыс Қазақстан, Ақмола және Ақтөбе облыстарында) құрылды және 36 678 (!) еріктілер тартылды деп есеп берді.
- **«Birgemiz: Saylyq»** жобасы пандемия жағдайында ерекше өзектілікке ие болды: ол денсаулық сақтау саласына волонтерлерді тартуды, науқастарды күтуге, оның ішінде хоспистерде, онкологиялық диспансерлерде және т.б. көмек көрсетуді көздейді. Оқудан өткеннен кейін кейбір еріктілер аса қауіпті учаскелерде 2 ауысымда 12 сағаттан жұмыс істей бастады.

АҚДМ қазақстандық еріктілер қозғалысы өкілдерінің халықаралық байланыстарын жолға қоюға белсенді көмек көрсетуде. Министрліктің көмегімен онлайн-форматта Қазақстан мен Ресейдің волонтерлік ұйымдары көшбасшыларының қатысуымен Волонтерлік кеңестің екі отырысы өткізілді (2020 жылғы 28 тамыз және 10 қараша), ал 28 қазанда Қазақстан мен Ресейдің волонтерлік ұйымдары көшбасшыларының қатысуымен Волонтерлік кеңестің II съезі өтті.

Бұдан басқа, 2020 жылғы 19 қазанда АҚДМ әлеуметтік және қоғамдық пайдалы міндеттерді шешуге үлес қосқан волонтерлер мен волонтерлер топтарын, отандық және халықаралық волонтерлік ұйымдарды көтермелеуге бағытталған «Жыл волонтері» халықаралық сыйлығын алуға арналған конкурсты іске қосты. Ағымдағы жылдың қазан айында Министрлік «Жыл волонтері» халықаралық сыйлығын беру қағидасын әзірлеп,

бекітті⁹. Байқау аясында келесі номинациялардың әрқайсысы бойынша үш жеңімпаз таңдалады:

- «Үздік волонтерлік ұйым»;
- «Корпоративтік волонтерлік көшбасшысы»;
- «Коронавирустық инфекциямен күреске қатысу»;
- «Тұрақты даму мақсатының көшбасшылары»;
- «Үздік әлеуметтік көмекші»;
- «Төтенше жағдайларды жоюға белсенді қатысқаны үшін»;
- «Хабар - ошарсыз кеткен адамдарды іздеуге белсенді қатысқаны үшін»;
- «Құқық бұзушылық құрбандарына көмек көрсетуге белсенді қатысқаны үшін»;
- «Денсаулық сақтауды дамытуға белсенді қатысқаны үшін»;
- «Салауатты өмір салтын насихаттауға белсенді қатысқаны үшін»;
- «Білімді насихаттауға қосқан үлесі үшін»;
- «Қоршаған ортаны сақтауға және қорғауға қосқан үлесі үшін»;
- «Бейбітшілікті, достық пен келісімді нығайтуға қосқан үлесі үшін»;
- «Тарихи-мәдени мұраны сақтауға және дамытуға қосқан үлесі үшін»;
- «жануарларды қорғау мәселелерін шешуге қосқан үлесі үшін»;
- «Әлеуметтік міндеттерді шешуге қосқан үлесі үшін».

Қазақстанда волонтерлік жылы деп жарияланған 2020 жыл біздің еліміз үшін де, бүкіл адамзат үшін де өте қиын жыл болды. Пандемия және қатаң карантин жағдайында кез келген ауқымды бастамаларды іске асыру өте күрделі міндет болып табылады, ал волонтерлер үшін бірқатар «дәстүрлі» қызмет салаларында Волонтерлік қызметті жүзеге асыру карантинді енгізуге байланысты шектеулерге байланысты қиын болды. «Волонтер жылын өткізу жөніндегі анықтамада» АҚДМ «аймақтармен пысықтау шеңберінде волонтер жылы шеңберінде жоспарланған жобалар COVID-19 пандемиясына байланысты онлайн-форматқа көшірілгенін» атап көрсетеді. Дегенмен, еріктілер індеттің таралуына қарсы тұру саласында өздерін жақсы жағынан көрсетті. АҚДМ пандемия басталғаннан бері волонтерлер халықтың әлеуметтік осал топтарынан 959 мың қазақстандыққа көмек көрсетті, 70 мың азық-түлік жиынтығын және 4,4 млн медициналық бетперде таратты. Волонтерлер коронавируспен күресте алдыңғы

---

⁹ Приказ Министра информации и общественного развития Республики Казахстан от 12 октября 2020 года № 339 «Об утверждении Правил присуждения международной премии «Волонтер года»»// <http://adilet.zan.kz/rus/docs/V2000021420>

шептегі медицина қызметкерлеріне айрықша көмек көрсетті дәрігерлерге ыстық тамақ ұйымдастыру, науқастарды блокпостардан жеткізу және т.с.с.

Қазақстандағы волонтерлік қызметті нормативтік-құқықтық реттеу

Нормалары волонтерлік қызмет саласын реттейтін негізгі нормативтік құқықтық акт «Волонтерлік қызмет туралы» Қазақстан Республикасының 2016 жылғы 30 желтоқсандағы № 42-VI Заңы (волонтерлік қызмет туралы Заң) болып табылады. Осы Заңда қамтылған Волонтерлік қызметті айқындау (1-бап) еріктілік, әлеуметтік бағыттылық және өтеусіздік өлшемдеріне негізделеді: *«волонтерлік қызмет - жеке және (немесе) заңды тұлғалардың мүдделерінде өтеусіз негізде жүзеге асырылатын, әлеуметтік бағыттағы ерікті, ерік қалауымен орындалатын қоғамдық пайдалы қызмет»*. Волонтерлік қызмет туралы Заңның 4-бабының 1-тармағында волонтерлер қызметінің екі мақсаты тұжырымдалған, олар да айқын әлеуметтік сипатқа ие:

- 1) жеке және заңды тұлғаларға көмек көрсету, азаматтардың денсаулығын сақтау, қоршаған ортаны қорғау және сақтау, дене шынықтыруды және спортты дамыту, сондай-ақ қоғамдық игіліктерді қамтамасыз етуге бағытталған басқа да мақсаттар;
- 2) қоғамда азаматтық ұстанымды, өзін-өзі ұйымдастыруды, әлеуметтік жауапкершілік, ынтымақ, өзара көмек және мейірімділік сезімін қалыптастыру болып табылады.

Волонтерлік қызмет туралы Заңның 6-бабының 1-тармағына сәйкес ол үш нысанда: жеке волонтерлік қызмет нысанында; волонтерлер тобының құрамында; волонтерлік ұйым арқылы жүзеге асырылуы мүмкін. Осы формалардың біреуі ғана - волонтерлік ұйым арқылы жүзеге асырылатын волонтерлік қызмет-волонтерліктің ұйымдасқан, институционализацияланған сипатын болжайды, ал қалған екі нысан ұйымдастырылмаған, стихиялық сипатта болады. Сонымен қатар, волонтерлік қызмет туралы заңда ұйымдасқан волонтерлікті реттейтін бірқатар нормалар бар, бірақ заңнама ешқандай талаптар қоймайды және стихиялық волонтерлікті реттемейді (волонтерлік қызмет туралы Заңның 12-бабын қараңыз).

Қандай да бір құрылымды волонтерлік ұйымдарға жатқызу критерийлері оның қызметінің коммерциялық емес сипаты (кейбір ерекшеліктерді қоспағанда) және волонтерлік қызметті жүзеге асыруы болып табылады. Мәселен, заң шеңберінде волонтерлік ұйым. *«Қазақстан Республикасының заңдарына сәйкес құрылған және волонтерлік қызметті жүзеге асыратын коммерциялық емес ұйым (діни бірлестіктерді, тұтыну кооперативтерін, сондай-ақ саяси партиялар немесе кәсіптік одақтар нысанындағы қоғамдық бірлестіктерді қоспағанда)»* деп түсіндіріледі.

Волонтерлік қызмет туралы заң волонтерлік ұйымдармен қатар волонтерлік қызметті ұйымдастырушы ұғымы жеке ерекшеленеді, онда «волонтерлерді өзі дербес не волонтерлік ұйымдар арқылы тартатын орталық және жергілікті атқарушы органдар, жергілікті өзін-өзі басқару органдары, өзге де ұйымдар, сондай-ақ жеке тұлғалар» ретінде анықталады. (волонтерлік қызмет туралы Заңның 1-бабындағы сөзбе-сөз тұжырым). Бір жағынан, мұндай тұжырым ұйымдардың шексіз тобына волонтерлік

қызметті ұйымдастырушы ретінде әрекет ету мүмкіндігін білдіреді, екінші жағынан, ол өкілді және атқарушы органдардың, сондай – ақ жеке тұлғалардың негізгі рөліне баса назар аударады. Сонымен бірге, волонтерлік қызмет саласындағы мемлекеттік органдардың қызметіне қатысты волонтерлік қызмет туралы Заңның ережелері, тұтастай алғанда, олардың реттеу, мониторинг және т.б. жөніндегі функцияларды іске асыруын көздейді, алайда мемлекеттік органдардың волонтерлік қызметті ұйымдастыруға тікелей қатысуын реттемейді¹⁰. Екінші жағынан, жеке тұлғалардың волонтерлік қызметті тікелей ұйымдастыруға қатысты мүмкіндіктері де өте шектеулі: мысалы, Волонтерлік қызметті ұйымдастырушы ретінде әрекет ете отырып, жеке тұлға еріктілердің құқықтарын толық қорғай алмайды және т. б.

Сонымен бірге, заңнама еріктілерді үйлестіруші мәртебесін бөлек бөледі, оны еріктілерді ұйымдастырушы немесе еріктілер ұйымы тағайындайды немесе еріктілердің өздері сайлайды. Заңнама ережелеріне сүйене отырып, волонтерлер үйлестірушісі волонтерлік қызметті тікелей ұйымдастырады (нұсқама өткізеді, жұмысты бөледі, әрбір волонтердің жұмыс орны мен көлемін айқындайды), сондай-ақ мемлекеттік органдармен өзара іс-қимыл жасайды (волонтерлік қызмет туралы Заңның 13-бабын қараңыз).

Осылайша, волонтерлік қызмет туралы Заңның ережелерінде ұйымдасқан түрде Волонтерлік қызметті жүргізуге қатысы бар адамдар мен ұйымдардың бірнеше мәртебесі бөлініп көрсетілген. Сонымен қатар, бұл мәртебелер өте айқын емес, және олардың бір-бірімен қалай байланысатыны анық емес. **Волонтерлік қызметтің әртүрлі қатысушыларының (субъектілерінің) құқықтық анықтамалары нақтылауды және егжей-тегжей ашуды талап етеді, әсіресе бұл «волонтерлік ұйым», «волонтерлік қызметті ұйымдастырушы» және «волонтерлерді үйлестіруші» мәртебесіне қатысты»**. Бұдан басқа, қазақстандық заңнама шеңберінде волонтерлік қызметті ұйымдастыруға қатысы бар барлық субъектілер арасындағы қатынастардың сипатын нақтылауды талап етеді.

Қазақстан заңнамасы волонтерлік қызметтің негізінен әлеуметтік және қайырымдылық сипаттағы 12 негізгі түрін бөліп көрсетеді, бірақ волонтерлердің еңбегін басқа салаларда қолдану мүмкіндігін жоққа шығармайды¹¹. Сонымен бірге заңнамада волонтерлік

¹⁰ Волонтерлік қызмет туралы Заңның 15-бабына сәйкес волонтерлік қызметті ұйымдастырушы:

- 1) волонтерлік бағдарламаларды (жобаларды) іске асыруды және волонтерлік акцияларды өткізуді ұйымдастырады;
- 2) волонтерлік қызметті қолдау мен ынталандырудың мемлекеттік бағдарламаларын, егер бұл осы бағдарламаларда көзделсе, іске асыруға қатысады;
- 3) волонтерлік ұйымға және (немесе) волонтерге жоспарланатын және жүзеге асырылатын волонтерлік бағдарламалар (жобалар) және волонтерлік акциялар, оларға қатысушылардың саны, олардың өткізілу орны мен уақыты, оларды өткізуге қойылатын талаптар туралы ақпаратты, соның ішінде өздерінің интернет-ресурстарына орналастыру арқылы береді;
- 4) волонтерлік қызметті жүзеге асыру үшін волонтерге жағдай жасайды;
- 5) волонтерлік ұйымға және (немесе) волонтерге ұсыным хат береді.

¹¹ Волонтерлік қызмет туралы Заңның 6-бабының 2-тармағына сәйкес волонтерлік қызметтің негізгі түрлері мыналар болып табылады:

- 1) әлеуметтік көмек, халықтың әлеуметтік жағынан қорғалмаған топтарына, өмірлік қиын жағдайға тап болған балаларға көмек көрсетуге қатысу;

қызметті жүзеге асыруды шектейтін бірнеше нормалар бар. Біріншіден, волонтерлік қызмет саяси партиялар мен діни бірлестіктерді қолдауға бағытталмайды. Екіншіден, заңнама терроризмді, экстремизмді және сепаратизмді көздейтін волонтерлік қызметке тыйым салады. Үшіншіден, «әскерилендірілген құрылымы, нысаны, арнаулы айырым белгілері, әнұрандары, жалаулары, жалаушалары, ішкі тәртіп пен басқарудың ерекше жағдайлары, қаруы, соның ішінде имитациялық қаруы бар әскерилендірілген құралымдар үлгісі бойынша волонтерлік ұйымдарды» (волонтерлік қызмет туралы Заңның 4-бабының 3-5-тармағына сәйкес).

Экстремистік және сепаратистік мақсаттарды көздейтін волонтерлік қызметке тыйым салу толығымен негізделген, бірақ кейбір жағдайларда басқа шектеулердің болуы сұрақтар туғызады. Мысалы, дәстүрлі діни конфессиялар шіркеушілердің тегін еңбегін пайдаланады, ал «Ұлы Дала Скауттары» («Ұлы Дала Скауттары») сияқты жастар ұйымының қызметінде волонтерлік қызмет туралы Заңның 4-бабының 5-тармағында аталған әскерилендірілген құралымдардың кейбір белгілері байқалады. 2020 жылғы 20 наурызда құрылған «Birgemiz» қоғамдық қорының сайтында Қазақстан Республикасы Тұңғыш Президентінің бастамасы бойынша Қордың Нұр-Сұлтан, Алматы және Шымкент қалаларында «Нұр Отан» партиясының жастар қанаты – «Жас Отан» еріктілері мұқтаж отбасыларға таратқан 5 млн медициналық маска сатып алғаны туралы ақпарат бар, яғни бұл жағдайда саяси бірлестік базасында ұйымдастырылған волонтерлік қызмет орын алған. Аталған жағдайларда волонтерлік қызмет қоғамдық тұрақтылыққа ешқандай қауіп төндірмейді, алайда оны жүзеге асыру волонтерлік қызмет туралы Заңның 4-

-
- 2) қарттарға, мүгедектерге әлеуметтік қызмет көрсету, мүгедектер үшін ортаның қолжетімділігін ұйымдастыру, жетім балаларды және ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаларды әлеуметтік бейімдеу, интеграциялау және тәрбиелеу жөніндегі жұмысқа жәрдемдесу;
  - 3) дүлей зілзалалар, экологиялық, техногендік және басқа да апаттар, әлеуметтік шиеленістер, жазатайым оқиғалар салдарынан зардап шеккен адамдарға, құқық бұзушылықтар құрбандарына, босқындарға және шарасыздан қоныс аударушыларға, сондай-ақ сырттан жасалатын көмек пен қолдауға мұқтаж адамдардың өзге де санаттары мен топтарына көмек көрсетуге қатысу;
  - 4) орталық және жергілікті атқарушы органдарға төтенше жағдайлардың алдын алуға және салдарларын жоюға жәрдем көрсету;
  - 5) хабарсыз кеткен адамдарды, Ұлы Отан соғысы мен оқшау соғыстарға қатысушылардың сүйектерін іздеуге қатысу;
  - 6) қоршаған ортаны қорғауға және сақтауға, аумақтарды абаттандыруға қатысу;
  - 7) тарихи және мәдени мұраны сақтау, тарихи-мәдени мекендеу ортасын қалпына келтіру мен сақтау үшін мүмкіндіктер жасауға қатысу;
  - 8) білім беруді, ғылымды, мәдениетті дамытуға, білімді танымал етуге, инновацияларды дамытуға қатысу;
  - 9) дене шынықтыруды, спорт пен белсенді демалысты дамыту мен танымал етуге, өңірлік, өңіраралық, республикалық қоғамдық және халықаралық дене шынықтыру және спорттық іс-шараларды ұйымдастыру мен өткізуге қатысу;
  - 10) саламатты өмір салтын насихаттау бойынша жұмыс жүргізу, әлеуметтік мәні бар аурулардың таралуына қарсы іс-қимыл жөніндегі профилактикалық жұмысты ұйымдастыру және жүргізу;
  - 11) егер Қазақстан Республикасының заңдарында өзгеше белгіленбесе, волонтерлік лагерьлер қызметін қоса алғанда, өңірлік, өңіраралық, республикалық және халықаралық мәдени, бұқаралық және басқа да ойын-сауық және қоғамдық іс-шараларды ұйымдастыру мен өткізуге қатысу, археологиялық қазбаларға, тарихи ғимараттардың қасбеттерін қалпына келтіруге, мүмкіндігі шектеулі балаларға арналған жазғы сауықтыру лагерьлерінің жұмысына, конгресс-көрме қызметіне қатысу;
  - 12) халықтар арасындағы татулықты, достық пен келісімді нығайтуға, әлеуметтік, ұлтаралық, конфессияаралық, этносаралық, діни шиеленістерді болғызбауға қатысу;
  - 13) волонтерлік қызметтің Қазақстан Республикасының заңнамасына қайшы келмейтін өзге де түрлері болып табылады.

бабының 3 және 5-тармақтарында көрсетілген заңнамалық нормаларға белгілі бір қайшылықтарды туғызады. Мұндай жағдайдың салдары-мемлекеттің жоғарыда сипатталғанға ұқсас жағдайларда еріктілік қызметті бақылау мүмкіндігін шектеу, оның ішінде мұндай қызметті бақылау және ол туралы ақпарат жинау. Осыған байланысты **белгілі бір жағдайларда Волонтерлік қызметті жүргізу мүмкіндігін шектеуге байланысты заңнамалық нормаларға ревизия жүргізу және оларға бірқатар нақтылаулар енгізу орынды болып табылады.**

Волонтерлік қызмет туралы мәліметтерді жинаудың негізгі құралы Волонтерлік қызметті есепке алу тізілімі болып табылады, ол мыналарды білдіреді *«волонтерлер, волонтерлер топтары, волонтерлік ұйымдар, волонтерлік қызметті үйлестірушілер мен ұйымдастырушылар, волонтерлік бағдарламалар (жобалар), волонтерлік акциялар, олардың өткізілу орны мен уақыты, оларды өткізуге қойылатын талаптар туралы мәліметтер қамтылған деректер тізілімі»* (волонтерлік қызмет туралы Заңның 1-бабы). Волонтерлік қызмет туралы Заңның 8-бабының ережелеріне сәйкес орталық атқарушы органдар волонтерлік қызметті есепке алу тізілімдерін жүргізуге және оларды өз сайттарында орналастыруға тиіс. Алайда орталық атқарушы органдардың интернет-ресурстарында мұндай тізілімдер жоқ.

Волонтерлік қызмет туралы ақпаратты жинау тиімділігін арттыру тұрғысынан жергілікті атқарушы органдарға волонтерлік қызметтің өңірлік тізілімдерін жүргізуді және волонтерлік қызмет саласындағы уәкілетті органға (қазіргі уақытта - Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі) волонтерлік қызмет туралы орталықтандырылған дерекқорды қалыптастыруды көздейтін волонтерлік қызмет тізілімдерін жүргізу тәсілін өзгерту мүмкіндігін қарастыру керек.

Сонымен қатар, волонтерлік қызмет туралы Заңның 16-бабында волонтерлік қызметті есепке алудың хабарлама жасау тәртібі қарастырылған, яғни волонтерлік қызметтің барлық субъектілері, соның ішінде волонтерлер мемлекеттік органдарға волонтерлік қызметтің басталғаны және тоқтатылғаны туралы хабарлауы тиіс. Өз қызметін ұйымдастыра алмаған, стихиялық форматта жүзеге асыратын еріктілердің басым көпшілігі заңнамада осындай талаптың бар екенін білмейді және мемлекеттік органдарға тиісті ақпарат бермейді. Осылайша, ұйымдастырылмаған форматта әрекет ететін еріктілер қозғалысының көптеген өкілдері іс жүзінде заң талаптарын бұзады. Осыған байланысты ұйымдаспаған форматта әрекет ететін еріктілерге, мемлекеттік органдарға ақпарат беру туралы заң талаптарын қайта қарау қажеттілігі туындайды.

Еріктілерді ұйымдастырудың кейбір маңызды аспектілері «Волонтерлік қызмет туралы» Заңмен емес, жеке департаменттердің ережелерімен реттелетіндігі назар аудартады. Волонтерлік мәселелерге қатысты негізгі ережелер 1-кестеде келтірілген.

1-кесте.**Волонтерлік қызметті реттейтін заң актілері**

№	Заңнамалық акт	Волонтерлік қызметті реттеу аспектісі
1.	«Волонтерлік бағдарламалардың (жобалардың) және волонтерлік акциялардың іске асырылуының мониторингін жүзеге асырудың үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Дін істері және азаматтық қоғам министрінің 2017 жылғы 22 ақпандағы № 15 бұйрығы	Волонтерлік бағдарламаларды (жобаларды) және волонтерлік акцияларды іске асыру мониторингін жүзеге асыру тәртібі айқындалады
2.	«Волонтерлік қызметті есепке алу тізілімін жүргізу жөніндегі үлгілік қағидаларды бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Дін істері және азаматтық қоғам министрінің 2017 жылғы 22 ақпандағы № 16 бұйрығы	Волонтерлік қызметті есепке алу тізілімін жүргізу тәртібі айқындалады
3.	«Білім беру саласындағы волонтерлік және қайырымдылық және олардың қазіргі жағдайдағы білім беру жүйесін жаңғыртудағы рөлі» әдістемелік ұсынымдарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2019 жылғы 6 мамырдағы № 187 бұйрығы.	Білім беру жүйесі мекемелерінде волонтерлік және қайырымдылық қызметті ұйымдастыру бойынша ұсынымдарды қамтиды
4.	«Үкіметтік емес ұйымдарымен өз қызметі жөніндегі мәліметтерін ұсыну және олар туралы дерекқорды қалыптастыру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрінің 2016 жылғы 19 ақпандағы № 51 бұйрығы	Коммерциялық емес ұйымдар тартатын волонтерлер саны және олардың қызметі туралы мәліметтерді қосуды көздейді.
5.	«Жастар ресурстық орталықтары туралы үлгілік ережені бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрінің 2019 жылғы 19 қарашадағы № 444 бұйрығы	Жастар ресурстық орталықтарының міндеттерінің бірі «жастар ортасында волонтерлік қызметті қолдау және дамыту» ретінде тұжырымдалған.
6.	«Қазақстан Республикасының халқына паллиативтік көмек көрсетуді ұйымдастыру стандартын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің 2013 жылғы 14 қарашадағы № 657 бұйрығы	Үмітсіз науқастарға күтім жасау саласындағы еріктілердің жұмысын реттейді.
7.	«Байланысты емес гранттарды тарту, пайдалану, пайдаланылуын мониторингілеу және бағалау қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрінің 2014 жылғы 30 желтоқсандағы № 196 бұйрығы	Волонтерлерді тартуды көздейтін мақсаттарға мемлекеттік гранттар бөлуді реттейді.
8.	«Саламатты өмір салтын қалыптастыру саласындағы қызметті жүзеге асыратын денсаулық сақтау ұйымдарының қызметі туралы қағиданы бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрдің міндетін атқарушының 2011 жылғы 09 маусымдағы № 381 бұйрығы	Салауатты өмір салтын насихаттау үшін волонтерлерді тарту қарастырылған.
9.	«Спорттық және спорттық-бұқаралық, ойын-сауық мәдени-бұқаралық іс-шараларды өткізу қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөніндегі нұсқаулықты бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2017 жылғы 1 қаңтардағы № 1 және Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрінің 2017 жылғы 17 қаңтардағы № 9 бірлескен бұйрығы	Түрлі бұқаралық іс-шараларда қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін волонтерлерді тарту мүмкіндігі қарастырылған.

Дереккөз: Қазақстан Республикасы Әділет Министрлігінің «Әділет» ақпараттық-құқықтық жүйесінің материалдары бойынша «TALAP» ҚЗО» ҚҚ қорытылды»// <http://adilet.zan.kz>

Проблема волонтерлік қызметке, азаматтық құқық нормаларына байланысты бірқатар мәселелердің реттелмеуі болып табылады. Мәселен, Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексі (ҚР АҚ), Қазақстан Республикасының 1996 жылғы 31 мамырдағы №3 «Қоғамдық бірлестіктер туралы» және 2001 жылғы 16 қаңтардағы № 142 «Коммерциялық емес ұйымдар туралы» заңдары азаматтардың коммерциялық емес ұйымдар қызметіне қатысуын регламенттейтін нормалардан тұрады. ҚР АҚ 32 және 33-тараулары тиісті азаматтық-құқықтық шарттар шеңберінде өтеулі жұмыстарды орындауды және қызметтер көрсетуді регламенттейді, ал коммерциялық емес ұйымдарға қатысушылар (мүшелер) қызметінің өтеусіз сипаты коммерциялық емес ұйымдардың жарғыларында және өзге де ішкі құжаттарында ғана көзделуі мүмкін. Волонтерлердің құқықтарын қорғау және волонтерлік қызметті жүзеге асыру кезінде туындайтын қатерлердің алдын алу тұрғысынан азаматтық заңнамада жұмыстарды өтеусіз орындауды және қызметтер көрсетуді көздейтін шарттар жасасу мүмкіндігін қарастыру қажет.

Шетелдік озық тәжірибе, атап айтқанда, Халықаралық еңбек ұйымының ұсынымдары волонтерлік қызметті еңбекке жатқызуды көздейді. Шын мәнінде, еріктілік-бұл оның өтеусіз сипатын қоспағанда, барлық параметрлері бойынша еңбек қызметіне жатады. Сонымен бірге, Қазақстан Республикасы Еңбек кодексінің 4-бабында еңбек заңнамасының қағидаттарының бірі ретінде «еңбегі үшін жалақының ең төменгі мөлшерінен кем емес сыйақы алу құқығын қамтамасыз ету» ерекшеленеді. Бұл норма волонтерлік қызметті еңбек деп тану мүмкіндігін жоққа шығарады, соның салдарынан волонтерлік қозғалысқа қатысушыларға әлеуметтік және зейнетақымен қамсыздандыру, жазатайым оқиғалардан сақтандыру, медициналық сақтандыру, салық жеңілдіктері және т. б. құқығын пайдалануы мүмкін емес.

Еңбек заңнамасында волонтерлік қызметті реттейтін нормалардың болмауы еріктілердің волонтерлік қызметті жүзеге асыру кезінде әлеуметтік кепілдіктер алу мүмкіндігінің болмауына әкеледі. Осыған байланысты Қазақстан Республикасының Еңбек кодексіне және басқа да нормативтік құқықтық актілерге мыналарды көздейтін нормаларды енгізу ұсынылады:

- волонтерлік қызметке жұмсалған сағат санына қарай табыс салығын төлеу кезінде жеңілдіктер алу мүмкіндігі;
- Волонтерлік қызметті жүзеге асыру үшін ақы төленбейтін әлеуметтік демалыстар алу мүмкіндігі;
- зейнеткерлікке шығу сәтінде Волонтерлік қызметті еңбек өтіліне қосу;
- еріктілерге арнайы әлеуметтік кепілдіктер алу мүмкіндігі.

1.2

Волонтерлік ұйымдар мен бастамашыл топтардың қызметін, іске асырылған және жұмыс істеп тұрған волонтерлік жобаларды талдау

2017 жылдан бастап мемлекеттік статистикалық ведомство жыл сайын волонтерлердің жалпы саны бойынша деректерді, сондай-ақ волонтерлік қызметтің жекелеген аспектілерін сипаттайтын кейбір сандық деректерді жариялайды. ҚР СЖЖРА СБ сайтындағы қолжетімді деректерге сәйкес волонтерлік қызметпен айналысатын қазақстандықтардың ең көп саны 2018 жылы тіркелген, ол кезде ол 66,1 мың адамды немесе ел халқының шамамен 0,36%-ын құрады. 2019 жылы еріктілер санының 55,2 мың адамға дейін төмендеуі байқалды (ел халқының 0,3%).

Шамасы, ҚР СЖЖРА СБ деректеріндегі еріктілер санының динамикасы статистикалық есептілікті қалыптастыру әдіснамасына байланысты көрсеткіштердің белгілі бір инерциясына байланысты. Статистикалық деректерді жинау кезінде волонтерлер ретінде ақпарат жинау сәтіне дейін 12 ай ішінде волонтерлік қызметтік тәжірибесі бар азаматтар жатады. Осыған байланысты есепті жылғы волонтерлер қатарына есепті жылдан бастап волонтерлік қызмет тәжірибесі барлар да, есепті жылдан бұрынғы жылы осындай тәжірибесі барлар да енгізілуі мүмкін.

Осылайша, 2017 және 2018 жылдардағы санның жоғары көрсеткіші 2017 жылы екі ауқымды халықаралық іс-шараны: «Экспо-2017» көрмесін және қысқы Универсиаданы өткізуге байланысты болды. Екі іс-шараны өткізу кезінде мемлекет еріктілерді негізінен жастар мен студенттер арасынан тартты, ал еріктілердің жыныстық және жас құрылымына қарағанда, бұл жағдайда қала тұрғындарының әйелдер бөлігі көптеп жұмылдырылды. Сонымен қатар, 2019 жылы мемлекеттік ауқымды іс-шараларды өткізуі кезінде волонтерлердің көпшілігі ер адамдар болды. Сондай - ақ, егер қалаларда әйелдер волонтерлік қызметке бейім болса, ауылдық елді мекендерде-ер адамдар бейім.

2-кесте.**2017-2019 жылдардағы Қазақстандағы еріктілер саны**

	2017		2018		2019	
	адам	жалпы саннан %-бен	адам	жалпы саннан %-бен	адам	жалпы саннан %-бен
Волонтерлер саны, барлығы	63 830	100,0%	66 136	100,0%	55 243	100,0%
Қазақстан халқынан %-бен	0,35%	-	0,36%	-	0,30%	-
оның ішінде:						
ерлер	30 466	47,7%	28 460	43,0%	27 773	50,3%
әйелдер	33 364	52,3%	37 676	57,0%	27 470	49,7%
Қала тұрғындары	39 516	61,9%	31 051	47,0%	30 897	55,9%
оның ішінде:						
ерлер	17 999	28,2%	11 861	17,9%	13 883	25,1%
әйелдер	21 517	33,7%	19 190	29,0%	17 014	30,8%
Ауыл тұрғындары	24 314	38,1%	35 085	53,0%	24 346	44,1%
ерлер	12 467	19,5%	16 599	25,1%	13 890	25,1%
әйелдер	11 847	18,6%	18 486	28,0%	10 456	18,9%

Дереккөз: ҚР СЖЖРА СБ

Еріктілердің жалпы санының көпшілігі - 2019 жылдың қорытындысы бойынша 65%-ы үш жас тобына тиесілі: 29-дан 34 жасқа дейін, 35-тен 44 жасқа дейін және 45-тен 54 жасқа дейін. Осылайша, негізінен жастар волонтерлықпен айналысады деген стереотип расталмайды (3-кесте).

3-кесте.**Қазақстандық еріктілердің жасы**

	2017		2018		2019	
	адам	жалпы саннан %-бен	адам	жалпы саннан %-бен	адам	жалпы саннан %-бен
Волонтерлер саны, барлығы	63 830	100,0%	66 136	100,0%	55 243	100,0%
16-24 жас	6 251	9,8%	5 963	9,0%	7 629	13,8%
25-28 жас	8 790	13,8%	7 425	11,2%	5 800	10,5%
29-34 жас	14 612	22,9%	14 707	22,2%	12 359	22,4%
35-44 жас	15 049	23,6%	16 508	25,0%	11 290	20,4%
45-54 жас	13 714	21,5%	14 693	22,2%	12 255	22,2%
55-64 жас	5 414	8,5%	6 498	9,8%	5 824	10,5%

Дереккөз: ҚР СЖЖРА СБ

ҚР СЖЖРА СБ волонтерлердің білім деңгейі туралы деректері волонтерлік қызметке бейімділік білім деңгейіне байланысты екенін куәландырады: адам неғұрлым білімді болса, соғұрлым ол волонтерлер қатарына қосылуы ықтимал. Екінші жағынан, 2017-2018 жылдардағы деректер Азиада мен ЭКСПО – 2017 көрмесін қамтитын ауқымды мәдени және спорттық іс-шараларды өткізу кезінде жоғары және аяқталмаған жоғары білімі бар еріктілердің жұмылдыру әлеуеті басқа топтардың еріктілерімен салыстырғанда едәуір жоғары екенін көрсетеді (4-кесте).

4-кесте.

Қазақстандық еріктілердің білім деңгейі

	2017		2018		2019	
	адам	жалпы саннан %-бен	адам	жалпы саннан %-бен	адам	жалпы саннан %-бен
Волонтерлер саны, барлығы	63 830	100,0%	66 136	100,0%	55 243	100,0%
Жоғары және аяқталмаған жоғары, жоғары оқу орнынан кейінгі білім	34 824	54,6%	28 796	43,5%	24 208	43,8%
Орта кәсіптік (арнайы) білім	19 994	31,3%	23 420	35,4%	23 828	43,1%
Бастауыш, негізгі, жалпы орта, кәсіптік бастауыш	9 012	14,1%	13 920	21,0%	7 207	13,0%

Дереккөз: ҚР СЖЖРА СБ

Еріктілердің басым көпшілігі – 80%-дан астамы-жалдамалы жұмысшылар, және бұл санатқа жоғары және орта арнаулы оқу орындарының студенттері кіретін сияқты. Өз бетінше жұмыспен қамтылған қызметкерлердің үлесі айтарлықтай төмен, бұл ретте еріктілер қатарындағы олардың үлес салмағы қазақстандық жұмыс күші құрылымындағы массалық үлесінен айтарлықтай төмен. Сонымен қатар, өздігінен жұмыс істейтін априори қызметкерлері нормаланған кесте бойынша жұмыс істейтін жалдамалы қызметкерлерге қарағанда қосымша қызметке уақыт бөлуге көбірек мүмкіндіктерге ие. Демек, волонтерлік қызметке бейімділік жалпы бос уақыттың болуымен анықталмайды (5-кесте).

5-кесте.

Қазақстандық еріктілердің негізгі жұмыспен қамтылуы

	2017		2018		2019	
	адам	жалпы санның %-бен	адам	жалпы санның %-бен	адам	жалпы санның %-бен
Волонтерлер саны, барлығы	63 830	100,0%	66 136	100,0%	55 243	100,0%
Жалдамалы жұмысшылар	53 277	83,5%	54 314	82,1%	46 435	84,1%
Өз бетінше жұмыспен айналысушылар	10 553	16,5%	11 822	17,9%	8 808	15,9%
Жұмыссыздар	2 484	3,9%	2 296	3,5%	3 419	6,2%
Жұмыс күшінің құрамына кірмейтін адамдар	297	0,5%	412	0,6%	432	0,8%

Дереккөз: ҚР СЖЖРА СБ

2018 және 2019 жылдардың қорытындылары бойынша қазақстандық еріктілердің жартысына жуығы (жалпы санының 47%) ерікті қызмет аумақты абаттандыру және тазалау болды. Сондай-ақ, волонтерлердің едәуір көп бөлігі әлеуметтік жұмыстарды жүргізуге (2019 жылы 17,7%), қайырымдылыққа және өзге де әлеуметтік жобаларға қаражат жинауға (11,7%) және «кез келген тегін медициналық көмек немесе заң кеңесін беру, ақы төленбейтін сабақтар, жаттығулар өткізу, консультация беру» (10,2%) санатына кіретін жұмыстарға тартылған. Сонымен қатар, 2017 - 2019 жж. жоғарыда аталған төрт қызмет түрі арасында еріктілердің елеулі «ағымы» байқалды, бұл статистикалық ведомство жүргізген зерттеулер шеңберінде волонтерлер арасында жекелеген қызмет түрлерін бөлу нақты болмауы мүмкін деген болжамдарға белгілі бір негіз береді. Екінші жағынан, жарияланған статистикалық мәліметтер форматы әрбір волонтер волонтерлік қызметтің тек бір түрімен айналыса алады деп болжайды, бұл жалпы қисынды көрінбейді (6-кесте).

6-кесте.**Қазақстандық волонтерлерді волонтерлік қызмет түрлері бойынша бөлу**

	2017		2018		2019	
	адам	жалпы саннан %-бен	адам	жалпы саннан %-бен	адам	жалпы саннан %-бен
Волонтерлер саны, барлығы	63 830	100,0%	66 136	100,0%	55 243	100,0%
Әлеуметтік жұмыстар	22 369	35,0%	20 461	30,9%	9 789	17,7%
Аумақты абаттандыру және тазалау	23 133	36,2%	31 181	47,1%	25 959	47,0%
Экологиялық жобалар	646	1,0%	574	0,9%	406	0,7%
Құрылыс, жөндеу жұмыстары, қалпына келтіру жұмыстары	1 734	2,7%	421	0,6%	1 455	2,6%
Ауыл шаруашылық жұмыстары	593	0,9%	1 032	1,6%	302	0,5%
Қайырымдылыққа немесе басқа да әлеуметтік жобаға қаражат жинау	3 194	5,0%	6 351	9,6%	6 467	11,7%
Спорттық, мәдени және басқа да іс - шараларды ұйымдастыру	2 199	3,4%	880	1,3%	886	1,6%
Жануарларға көмек көрсету	1 898	3,0%	352	0,5%	921	1,7%
Жергілікті мектепке көмек	1 205	1,9%	1 243	1,9%	1 457	2,6%
Жоғалған адамдарды іздеу	309	0,5%	347	0,5%	436	0,8%
Мектептердің және басқа да білім беру мекемелерінің, қоғамдық, діни және басқа да коммерциялық емес ұйымдардың, клубтардың, одақтардың қоғамдық органдарының жұмысына қатысу	2 374	3,7%	295	0,4%	1 517	2,7%
Кез-келген тегін медициналық көмек немесе заңгерлік кеңес беру, ақысыз сабақ, жаттығу, кеңес беру	4 176	6,5%	2 999	4,5%	5 648	10,2%

Дереккөз: ҚР СЖЖРА СБ

Қазақстандық волонтерлердің 50%-дан астамы волонтерлік қызметке айына 5 және одан да аз сағат, ал 90%-ға жуығы 10 сағаттан аз уақыт жұмсайды. Осылайша, еріктілердің басым көпшілігі үшін олар тек кездейсоқ түрде волонтерлік қызметпен айналысады, ал волонтерлік қызметпен үнемі және жүйелі түрде айналысатындардың саны өте аз (7-кесте).

7-кесте.**Волонтерлік қызметке арналған уақыт шығындары (айына сағатпен)**

	2017		2018		2019	
	адам	жалпы санның %-бен	адам	жалпы санның %-бен	адам	жалпы санның %-бен
Волонтерлер саны, барлығы	63 830	100,0%	66 136	100,0%	55 243	100,0%
5 сағат және одан аз	26 337	41,3%	34 605	52,3%	28 668	51,9%
6-10 сағат	19 645	30,8%	21 095	31,9%	20 378	36,9%
11-15 сағат	7 312	11,5%	6 398	9,7%	2 761	5,0%
16-20 сағат	5 132	8,0%	814	1,2%	1 555	2,8%
21-25 сағат	2 910	4,6%	1 347	2,0%	1 156	2,1%
26-30 сағат	1 523	2,4%	601	0,9%	197	0,4%
31-35 сағат	143	0,2%	32	0,0%	268	0,5%
36-40 сағат	376	0,6%	751	1,1%	127	0,2%
41 сағат және одан көп	452	0,7%	493	0,7%	133	0,2%

Дереккөз: ҚР СЖЖРА СБ

Бірыңғай еріктілер платформасы сайтындағы Qazvolunteer.kz деректер базасында 3 190 «волонтерлік саласындағы ұйымдар» туралы жазбалар бар, алайда олардың 1 699-ында (жалпы санының 53,3%) олар қызметін жүзеге асыратын өңірлер белгіленген. «Волонтерлік саласындағы ұйымдардың» ең көп саны - 514 - Нұр-Сұлтан қаласында, 243 - Алматыда және 137 - Алматы облысында жұмыс істейді. Қалған өңірлерде «волонтерлік саласындағы ұйымдар» саны айтарлықтай төмен.

Qazvolunteer.kz деректер базасындағы ақпаратқа сәйкес 2020 жылғы 1 қаңтардан 15 қарашаға дейін Қазақстанда барлығы 619 волонтерлік жоба бастамашылық жасалған, олардың 225-і (36,3%) Нұр-Сұлтан қаласына тиесілі. Одан әрі айтарлықтай алда келе жатқан Алматы қаласы (жобалардың жалпы санының 9,4%), Қарағанды және Павлодар облыстары (тиісінше 6,5% және 6,3%) келеді. Нұр-Сұлтанның пайдасына айқын басымдылық елордалық биліктің белсенділігіне де, аймақтардағы волонтерліктің дамуына салыстырмалы түрде аз көңіл бөлетін «Birgemiz» еріктілердің республикалық фронт-кеңсесі қызметіндегі басымдылыққа да байланысты.

Жалпы, мәлімделген жобалардың саны «волонтерлік саласындағы ұйымдар» санынан едәуір аз - 2020 жылдың он айында тіркелген бес жобаға тек бір ғана жоба өтініш берген, яғни барлық ұйымдар белсенді бола бермейді. Екінші жағынан, волонтерлік ұйымдар да, әртүрлі білім беру мекемелері де, мемлекеттік және басқа ұйымдар, тіпті жеке адамдар(!) Qazvolunteer.kz мәліметтер базасына «волонтерлік саласындағы ұйымдар» ретінде

енгізілген. Осылайша, волонтерлердің бірыңғай платформасы базасына міндетті түрде ревизия мен ретке келтіруді талап етеді (8-кесте).

8-кесте.

Волонтерлердің бірыңғай платформасына сәйкес волонтерлік ұйымдар мен волонтерлік жобалар

	«Волонтерлік саласындағы ұйымдардың» саны (2020 жылғы 15 қарашаға)	базадағы ұйымдар санынан %	Жарияланған жобалардың саны (2020 жылғы 1 қаңтардан бастап 15 қарашаға дейінгі аралықта)	Жарияланған жобалар санынан %
Нұр-Сұлтан	514	16,1%	225	36,3%
Алматы	243	7,6%	58	9,4%
Шымкент	93	2,9%	10	1,6%
Павлодар облысы	54	1,7%	39	6,3%
Алматы облысы	137	4,3%	31	5,0%
Ақтөбе облысы	49	1,5%	24	3,9%
Қостанай облысы	99	3,1%	13	2,1%
Қызылорда облысы	36	1,1%	8	1,3%
Атырау облысы	59	1,8%	25	4,0%
Батыс Қазақстан облысы	36	1,1%	15	2,4%
Ақмола облысы	82	2,6%	36	5,8%
Қарағанды облысы	78	2,4%	40	6,5%
Солтүстік Қазақстан облысы	33	1,0%	9	1,5%
Шығыс Қазақстан облысы	85	2,7%	27	4,4%
Маңғыстау облысы	44	1,4%	16	2,6%
Түркістан облысы	24	0,8%	24	3,9%
Жамбыл облысы	33	1,0%	19	3,1%
Қазақстан бойынша барлығы	1 699	53,3%	619	100,0%

Дереккөз: Волонтерлердің бірыңғай платформасы // <https://qazvolunteer.kz>

Барлық тіркелген «волонтерлік саласындағы ұйымдардың» ішінен өздерінің волонтерлік қызметінің бағыттарын тек 1435, яғни жалпы санының 45%-ы ғана көрсетті. Бұл ретте тек әлеуметтік волонтерлік саласында бір ұйымға шамамен бір жарияланған жобадан келеді, қалған салаларда жобалардың саны ұйымдар санынан едәуір аз (9-кесте).

9-кесте.

Волонтерлік қызмет бағыттары бойынша волонтерлік ұйымдар және волонтерлік жобалар

	«Волонтерлік саласындағы ұйымдардың» саны» (2020 жылдың 15 қарашасына)	Базадағы ұйымдар санынан %	Жарияланған жобалардың саны (2020 жылғы 1 қаңтардан бастап 15 қараша дейінгі аралықта)	Жарияланған жобалар санынан%
Медицина саласындағы волонтерлік	108	3,4%	33	5,3%
Экологиялық еріктілік	152	4,8%	76	12,3%
Әлеуметтік волонтерлік	311	9,7%	313	50,6%
Медиа-волонтерлік	92	2,9%	23	3,7%
Оқиғалық еріктілік	100	3,1%	21	3,4%
Жануарларға көмек	48	1,5%	11	1,8%
Төтенше жағдайлар салдарымен күрес саласындағы волонтерлік	80	2,5%	25	4,0%
Мәдени еріктілік	136	4,3%	64	10,3%
Донорлық	45	1,4%	1	0,2%
Спорттық еріктілік	120	3,8%	24	3,9%
Pro bono еріктілігі	27	0,8%	6	1,0%
Корпоративтік еріктілік	61	1,9%	7	1,1%
Онлайн-волонтерлік	100	3,1%	17	2,7%
Этноволонтерлік	55	1,7%	3	0,5%
Қызметтің барлық бағыттары бойынша жиыны	1 435	45,0%	619	100,0%

Дереккөз: Волонтерлердің бірыңғай платформасы // <https://qazvolunteer.kz>

1.3

Әлеуметтік зерттеу нәтижелері бойынша қазақстандық еріктінің портреті

2020 жылғы шілде-қазан аралығында «TALAP» ҚЗО» ҚҚ әлеуметтік зерттеу жүргізілді, оның мақсаты Қазақстандағы волонтерлік қозғалыстың ағымдағы жай-күйі мен даму перспективасына талдау жүргізу болып табылады. Зерттеу жүргізу кезінде Қазақстанның барлық өңірлерінен қоғамның түрлі әлеуметтік-экономикалық және демографиялық топтарының 1472 респонденті сұралды.

Сауалнамаға қатысқан қазақстандықтардың көпшілігінің пікірінше, волонтер-бұл «мұқтаж адамдарға ерікті түрде тегін көмек көрсететін адам». Бұл пікірді барлық респонденттердің 52,2%-ы ұстанады, бұл ретте көбінесе бұл жауапты Алматы (85,7%), Шығыс Қазақстан (80,3%), Жамбыл (81,5%), Батыс Қазақстан (86,5%), Қостанай (87,2%) облыстарында, сондай-ақ Алматы (81,5%) және Шымкент (87%) қалаларында тұратын респонденттер таңдаған. Сондай-ақ, қойылған сұраққа жауаптың бұл нұсқасын жас қазақстандықтар жиі таңдағанын атап өткен жөн. Көбінесе бұл жауап 18 - 21 жас (80,5%), 26 - 29 жас (81,3%) және 36 - 40 жас (82,5%) топтарына жататын респонденттерде кездеседі. 56 жастан асқан адамдар арасында бұл жауап 69% кездеседі.

Сауалнамаға қатысқан әрбір бесінші адамның пікірінше, ерікті-бұл «бос уақыты көп және басқаларға көмектесуге дайын адам». Бұл жауапты көбінесе Солтүстік Қазақстан (59,6%), Жамбыл (46,9%) және Маңғыстау (43,8%) облыстарында тұратын және 36-40 жас және 41 - 50 жас (тиісінше сұралғандардың жалпы санының 36,1% және 39,5%) жас топтарына кіретін респонденттер таңдаған.

Респонденттердің 17,6%-ы еріктілік-бұл мұқтаж адамдарға қаражат беру деп санайды. Бұл пікірді респонденттер 46-50 (34,2%) және 56 жастан жоғары (33,2%) жас топтарында ұстанады, бұл Түркістан (64,7%), Солтүстік Қазақстан (46,8%) және Атырау (45,7%) облыстарында таралған.

Респонденттердің өте аз пайызы (7,4%) еріктілер «өздерінің маңыздылығын, әлеуметтік қуатын сезінгісі келетін адамдар» деген жауап нұсқасын көрсетті. Мұндай пікір Ақмола (36,5%) және Солтүстік Қазақстан (36,2%) облыстарында кеңінен таралған.

Гендерлік тұрғыда «Ерікті деген кім?» деген сұраққа айтарлықтай айырмашылық байқалмайды, бірақ респонденттердің материалдық әл-ауқатының деңгейіне байланысты айтарлықтай айырмашылықтар бар. Мәселен, материалдық тұрғыдан алғанда, ең қажеттісін де ала алмайтын әрбір төртінші сауалнамадан өтуші өзінің әлеуметтік маңыздылығын және басқалардың қолдауын сезінгісі келетіндерді еріктілер деп санайды. Респонденттердің басқа санаттарының жауаптарының арасында осы жауап нұсқасының жиілігі 13%-дан аспайды (10-кесте).

10-кесте.

«Сіздің көзқарасың бойынша «Волонтер» деген кім?» деген сұраққа респонденттердің жауаптарын бөліп көрсету.

Мұқтаж адамдарға ерікті түрде тегін көмек көрсететін адам	19,9%
Бос уақыты көп адам және ол басқаларға көмектесуге дайын	17,6%
Мұқтаждарға ақшалай қаражат беретін адам	7,4%
Өзінің маңыздылығын, әлеуметтік қолдау сезінгісі келетін адам	2,1%
Жауап беруге қиламын	0,8%

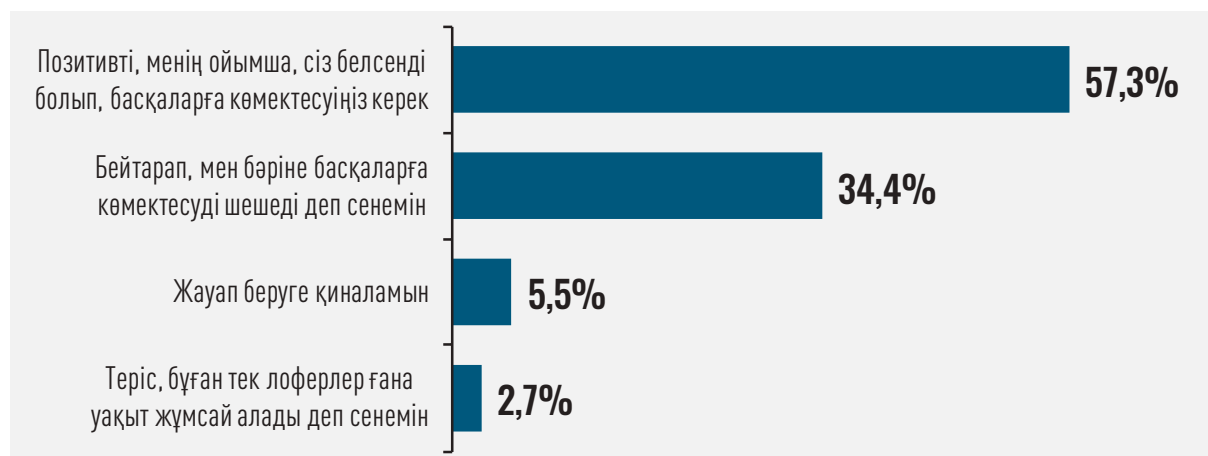
Дереккөз: «TALAP» ҚЗО» ҚК деректері

Сауалнамаға қатысқан қазақстандықтардың жартысынан көбі (респонденттердің 57,3%) волонтерлік қызметке өзінің оң көзқарасын білдірді, бұл ретте оң қабылдау қазіргі уақытта волонтерлікпен айналысатын (74,3%) немесе байқап көргісі келетін (74,2%) респонденттерге тән. Респонденттердің 34,4%-ы волонтерлік қызметке бейтарап қараймын деп жауап берді, өйткені олардың пікірінше, айналасындағыларға көмек беру, бермеу туралы әркім өзі шешеді.

Халықтың 2,7%-ы (жауап нұсқасы «Теріс, менің ойымша, тек жұмыссыздар бұған уақыт жұмсай алады») волонтерлік қызметке теріс қарайды. Волонтерлік қызметті теріс қабылдауға ер адамдар бейім (3,8% қарсы, әйелдерде 1,7%) және 22-25 жас аралығындағы топ өкілдері (6,3%, қалған жас топтарында үлесі 3%-дан аспайды). Қала тұрғындары ауыл тұрғындарымен салыстырғанда (3,7% қарсы, 1,4%) жағымсыз көзқарасқа бейім; өңірлік бөліністе теріс жауаптардың ең көбі Нұр-Сұлтанда (11,8%) және Ақмола облысында (9,6%) байқалды. Теріс жауаптардың үлесіне респонденттердің өмір сүру деңгейі әсер етеді: олардың өз қаржылық жағдайын нашар бағалайтындар арасында теріс жауаптардың үлесі 12,5% құрады, ал әл-ауқаты жоғары респонденттер тобында респонденттердің тек 2%-ы ғана осындай жауаптар берді (1-сурет).

1-сурет.

Респонденттердің жауаптарын волонтерлік қызметті қабылдауына байланысты бөлу («Сіздің волонтерлік қызметке көзқарасыңыз қандай: ...»)

Дереккөз: «TALAP» ҚЗО» ҚҚ деректері

Респонденттердің 45%-ында таныстарының достары арасында еріктілер бар, 46%-ы нақты өмірде еріктілерді кездестірмеген, ал респонденттердің 9%-ы біреудің волонтерлік қызметпен айналысқаны туралы ешқашан естімеген. Соңғы санаттағы өкілдер ең көп 56 жастан асқан ерлер арасында, сондай-ақ Жамбыл (74,1%), Маңғыстау (60,4%) және Солтүстік Қазақстан (59,6%) облыстарында тұратын респонденттер (2-сурет).

2-сурет.

Респонденттердің жауаптарын волонтерлікті қабылдауына байланысты бөлу (Сұрақ «Сіздің волонтерлікке деген көзқарасыңыз ...»)

Дереккөз: «TALAP» ҚЗО» ҚҚ деректері

Карантин мен төтенше жағдай режимі енгізілгенге дейін 2020 жылғы наурызда респонденттердің 30,6%-ы волонтерлік қызмет тәжірибесіне ие болды, төтенше жағдай

енгізілген кезде сұралғандардың тек 4,8%-ы ғана волонтерлер болды. Респонденттердің 52,3%-ында волонтерлік қызмет тәжірибесі болмаған, ал 12,3%-ы тиісті сұраққа жауап беруге қиналған.

Сұралғандардың 33,8%-ы болашақта волонтерлік қызметпен айналысуды жоспарлап отыр, оның ішінде респонденттердің жалпы санының 13,3%-ы бұрын волонтерлік қызмет тәжірибесі болған, ал 20,5%-ы ешқашан волонтерлер болмаған. Айта кету керек, волонтерлік қызметке қызығушылық жас респонденттер арасында жиі байқалады (18 - 29 жас; 11-кесте).

11-кесте.

«Сіз ерікті болған кезіңіз болды ма (карантинге және төтенше жағдайға дейін)?» деген сұраққа респонденттердің жауаптарын бөліп көрсету.

Ия, менде осындай тәжірибе бар, бірақ болашақта ерікті болуды жоспарламаймын	17,3%
Ия, менде осындай тәжірибе бар, әрі қарай волонтер болуды жоспарлап отырмын	13,3%
Ия, мен қазір еріктімін	4,8%
Волонтерлік қызметте тәжірибесі бар респонденттер	35,4%
Жоқ, мен айналыспадым, бірақ көргім келеді	20,5%
Жоқ, мен ешқашан айналыспадым және тырысып келмейді	27,1%
Жоқ, мен түсінбеймін, неге адамдар еріктілікпен айналысады	4,7%
Волонтерлік қызметте тәжірибесі жоқ респонденттер	52,3%
Жауап беруге қиналамын	12,3%

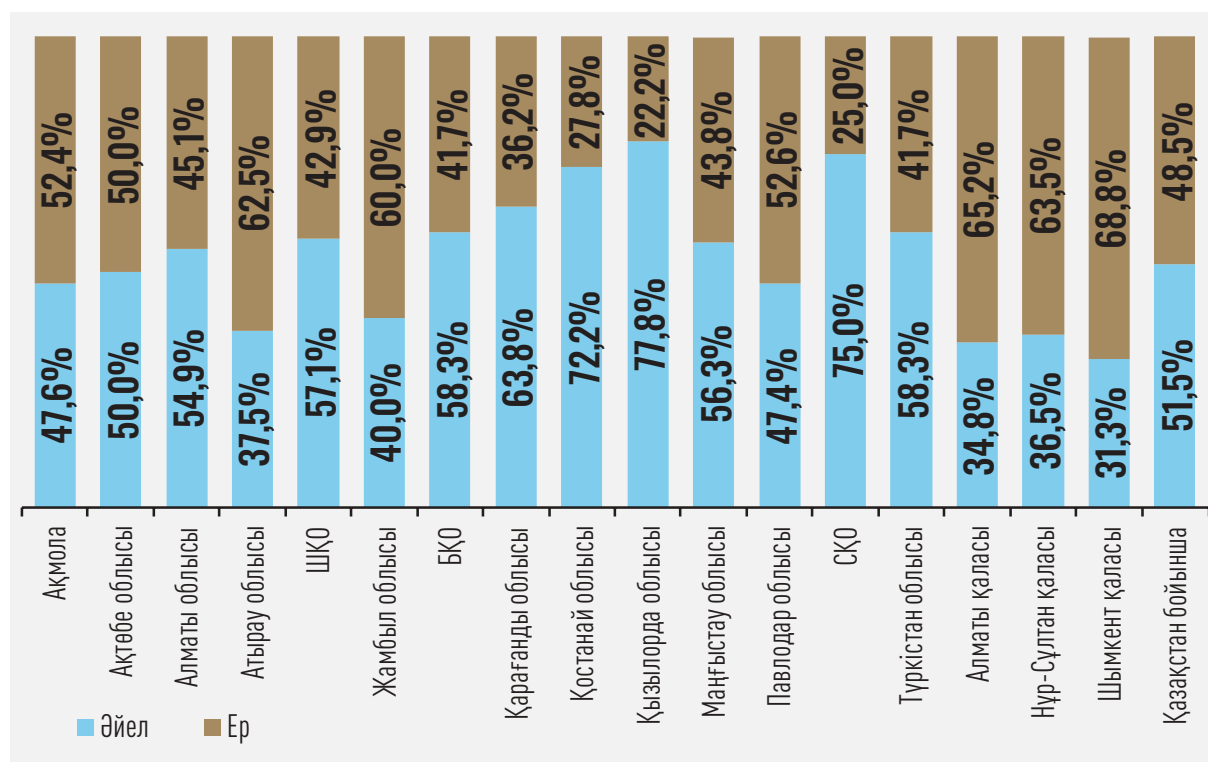
Дереккөз: «TALAP» ҚЗО» ҚҚ деректері

Зерттеу жүргізу кезінде олар белсенді еріктілер болды немесе сауалнамаға қатысқан 520 адамның еріктілік тәжірибесі болды. Жалпы еліміз бойынша волонтерлік қызметке әйелдердің қатысуының әлеуетті деңгейі ерлермен салыстырғанда біршама жоғары (48,5%-ға қарағанда 51,5%), алайда Қызылорда, Солтүстік Қазақстан және Қостанай облыстарында әлеуетті волонтер әйелдердің үлесі шамамен екі есе жоғары. Сонымен қатар, Атырау, Жамбыл облыстарында және Алматы, Нұрсұлтан және Шымкент қалаларында кері көрініс байқалады (3-сурет).

Зерттеу нәтижелеріне сәйкес, қазақстандық еріктілердің көпшілігі (61,5%) қалаларда тұрады. Кері жағдай 46-50 жас аралығындағы топта ғана байқалады, онда ауылдық жерлерде тұратын волонтерлердің үлесі 67,3%-ды құрайды (4-сурет).

3-сурет.

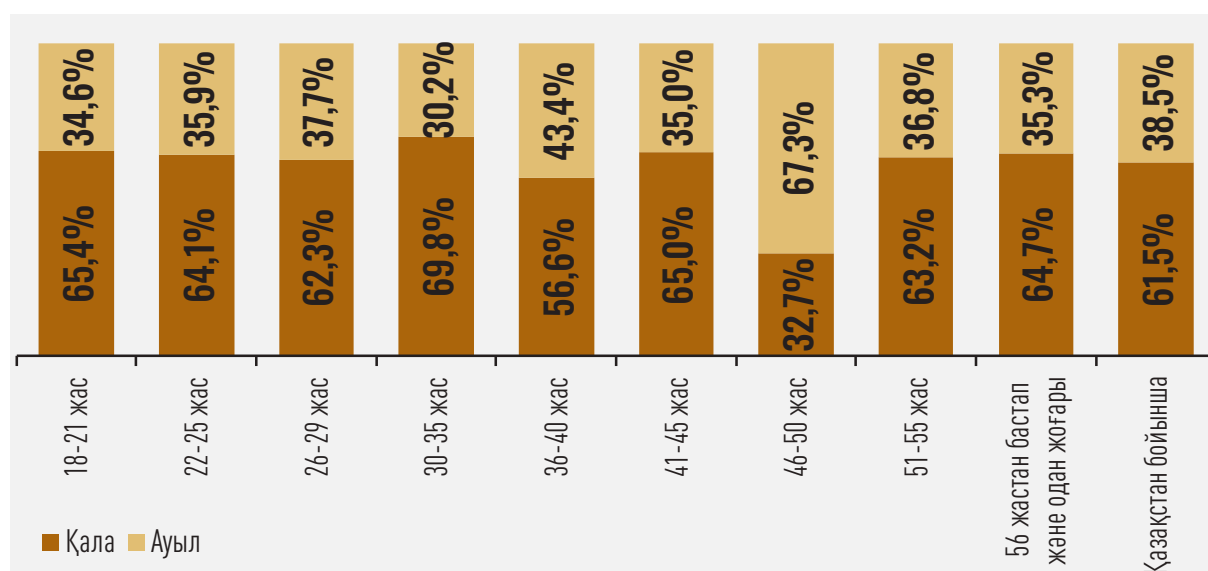
Тұратын өңірлер бөлінісінде респондент-еріктілерді гендерлік бөлу

Дереккөз: «TALAP» ҚЗО» ҚК деректері

4-сурет.

Респондент-еріктілерді жас топтары бөлінісінде елді мекен типіне бөлу

Дереккөз: «TALAP» ҚЗО» ҚК деректері

Волонтерлік қызмет тәжірибесі бар респонденттердің басым бөлігі бюджеттік ұйымдардың қызметкерлері (21%) немесе мемлекеттік қызметшілер (14%) болып табылады. Волонтерлік қызметке көбінесе студенттер қатысады деген танымал стереотипке қарамастан, соңғыларының үлесі бар болғаны 9,4% ғана болды.

Волонтерлік тәжірибесі бар, бірақ болашақта онымен айналысуды жоспарламайтын респонденттерге олардың волонтерлік қызметке қатысуын тоқтату себептері туралы сұрақ қойылды. Олардың жартысына жуығы (47%) негізгі себеп ретінде шамадан тыс уақытты, ал 22,7%-ы қаржылық қиындықтарды көрсетті. Волонтерліктен бас тарту себептерінің тізімінде үшінші орында (9,7%) волонтерлік ұйым/топ тарапынан қысым түр (12-кесте).

12-кесте.

«Неліктен волонтерлік қызметке қатысуды тоқтаттыңыз?» деген сұраққа респонденттердің жауаптарын бөліп көрсету

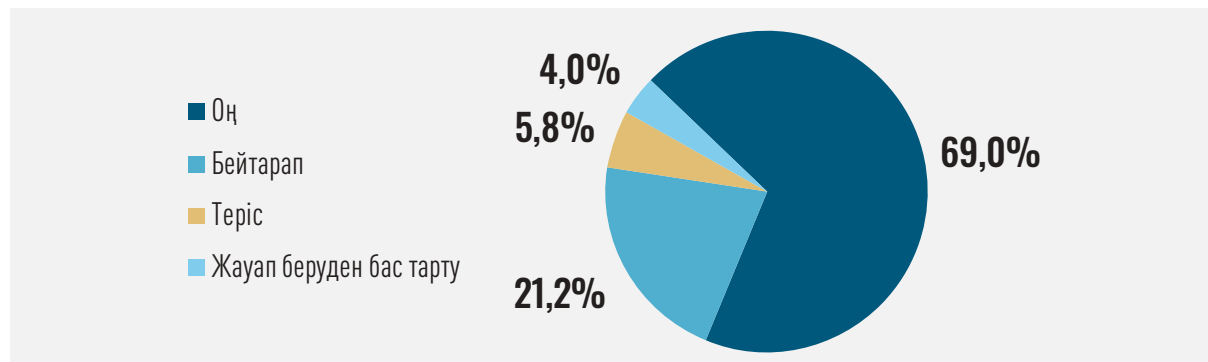
Көп уақытты алады	47,0%
Қаржылық қиындықтар	22,7%
Топ / клуб / ұйым мен істегім келген көп нәрсені жасауға қысым көрсетті	9,7%
Жұмысқа/оқуға теріс әсер ету	5,3%
Әл-ауқатқа/денсаулыққа теріс әсер	4,7%
Мен өзімді бағаламағандай сезіндім	3,1%
Топ/клуб/ұйым қатысушыларымен қақтығыс	2,5%
Отбасылық қатынастарға теріс әсер ету	1,9%
Мен өзімді қауіпсіз сезінбедім	1,9%
Мен өзімді команданың бір бөлігі сияқты сезінбедім	1,2%

Дереккөз: «TALAP» ҚЗО» ҚК деректері

Волонтерлік қызмет тәжірибесі бар респонденттер арасында бұл тәжірибені 69%, бейтарап – 21,2%, теріс – 5,8% бағалайды. Сауалнамаға қатысқандардың 4%-ы бұл сұраққа жауап беруге қиналды. Өздерінің волонтерлік қызмет тәжірибесіне теріс бағалауды көбінесе ерлер (8,7%, әйелдерде 3% қарсы), қалаларда тұратын респонденттер (8,8%), 36-дан 40 жасқа дейінгі респонденттер (11,3%) және өздерінің материалдық мәртебесін «өте нашар өмір сүреміз» (11,1%) деп анықтаған респонденттер береді. Сонымен қатар, сауалнама жүргізу кезінде өзін ерікті деп санайтындардың арасында тек бір адам өзінің еріктілік тәжірибесін теріс деп сипаттады (5-сурет).

5-сурет.

«Еріктілік тәжірибесін (сіздің немесе жақындарыңыздың тәжірибесін) қалай сипаттай аласыз?» деген сұраққа жауаптарды бөліп көрсету

Дереккөз: «TALAP» ҚЗО» ҚК деректері

Волонтерліктің негізгі мотивтерін респонденттер өздерінің мұқтаж жандарға көмектесуге деген ұмтылыстарынан (37,3%), «қоғамға үлес қосуға» деген ұмтылысынан (12,2%) және жақын адамдарының оң тәжірибесінен (9,4%) деп санайды. Респонденттердің 9,4% ынталандыру ретінде қоғам тарапынан қысым көрсеткенін атап өткен жөн (13-кесте).

13-кесте.

«Сіз қандай себеппен волонтерлік қызметке қатысуды тоқтаттыңыз?» деген сұраққа респонденттердің жауаптарын бөліп көрсету

Мұқтаждарға көмектесуге деген жеке ниетім	37,3%
Қоғамдастыққа үлес қосу	12,2%
Жақындарының оң тәжірибесі қызықтырды	11,4%
Қоғам тарапынан қысым	9,4%
Жаңа таныстар жасауға, команданың бір бөлігі болуға және уақытты пайдалы өткізуге деген ұмтылыс	8,2%
Жаңа тәжірибе алу ниеті	6,8%
Міндет/парыз сезімі	5,1%
Басқа	4,3%
Әл-ауқатқа/денсаулыққа жағымды әсер	2,9%
Білмеймін	2,5%

Дереккөз: «TALAP» ҚЗО» ҚК деректері

Сондай-ақ, респонденттер арасынан жұмыс істеп жүрген еріктілерге волонтерлік қызметке көбірек уақыт бөлуге не кедергі келтіретіні туралы сұрақ қойылды. Респонденттер негізгі себептер ретінде шектеулі уақытты (18%), отбасылық (16,2%) және жұмыс (15,8%) міндеттемелерін көрсетті. Сауалнамаға қатысушылардың 13,3%-ы

оларға волонтерлік қызметпен айналысуға ештеңе кедергі келтірмейтінін атап өтті (14-кесте).

14-кесте.

«Сізге волонтерлік қызметке көбірек уақыт бөлуге не кедергі?» деген сұраққа респонденттердің жауаптарын бөліп көрсету.

Шектеулі уақыт	18,0%
Отбасылық міндеттемелер	16,2%
Жұмыс міндеттемелері	15,8%
Ештеңе кедергі келтірмейді	13,3%
Жасы	4,4%
Басқа	4,4%
Жалпы денсаулық	3,5%
Қызығушылықтың болмауы / қаламауы	3,1%
Ешқашан сұрамады	2,9%
Ақылы жұмысқа артықшылық беру	2,6%
Байланыс / еріктілік туралы ақпараттың болмауы	2,3%
Қайда бару керектігін білмеймін / ақпараттың жетіспеуі	1,7%
Болжамды пайда жоқ	1,7%
Саяхат	1,6%
Еріктіліктің нашар тәжірибесі	1,3%
Дағдылар мен қабілеттердің жетіспеуі	1,3%
Тым ұялшақтық	1,1%
Ризашылықтың жетіспеушілігі	0,9%
Міндеттеме / жұмыс деңгейіне қатысты алаңдаушылық	0,7%
Нашар жағдайлар	0,7%
Волонтерлік қызмет қолжетімді емес	0,7%
Заңды жауапкершілік туралы алаңдаушылық	0,6%
Жұмыс берушілер қатысуға кедергі келтіреді	0,5%
Ұйымдардың қатысуымен еріктілік саясаты мен практикасы	0,4%
Мүгедектік	0,3%

Дереккөз: «TALAP» ҚЗО» ҚК деректері

Қазіргі еріктілердің 44%-ы онлайн-еріктілікке қатысқандығын атап өтті, мұны қайырымдылық онлайн-платформалар арқылы мұқтаждардың пайдасына респонденттердің осы топ өкілдерінің қайырымдылықтарымен түсіндіруге болады. Сонымен қатар респонденттердің көбі – 47% – онлайн-волонтерлікке қатыспаған, ал 9%-ы бұл сұраққа жауап беруге қиналған.

1.4

COVID-19 пандемиясын ескере отырып, волонтерлік қызметтің даму үрдістеріне шолу жасау

2020 жылғы наурызда Қазақстан COVID-19 пандемиясының таралуына қарсы күреске бағытталған қатаң карантиндік шараларды енгізуге мәжбүр болды. Мемлекет өте қиын жағдайға тап болды, бұл мемлекет пен қоғамның бұрын-соңды болмаған күш-жігерін талап етті. Қазақстанның барлық өңірлерінде дәрігерлер мен құқық қорғау органдарының қызметкерлерімен қатар, коронавирус инфекциясымен күреске еріктілер де шықты. Еріктілер қауіпті инфекциямен күресте алдыңғы қатарда жүрген медицина қызметкерлеріне көмек көрсетті, науқастарды тасымалдауға қатысты, дәрігерлер мен құқық қорғау органдарының қызметкерлерін қамтамасыз етті, халықтың мұқтаж топтарына қорғаныс құралдарын тегін таратты және т. б. Сонымен бірге еріктілер мұқтаж жандарға көмек көрсетуге байланысты өздерінің «дәстүрлі бейінін» ұмытпады.

«ТАЛАП» ҚЗО» ҚҚ жүргізген әлеуметтік зерттеу нәтижелеріне сәйкес, өздерін белсенді еріктілер деп санайтын респонденттердің 60%-ы наурыз айында жарияланған төтенше жағдай кезінде адамдарға көмек көрсетті. Өздерін ерікті деп санайтын респонденттердің 42%-ы қайырмалдыққа арналған қандай да бір өнімді (азық-түлік, киім, маскалар және т.б.) өндірді ме, жасады ма, не таратуға көмектесті ме деген сұраққа оң жауап берді. Екінші жағынан, әрбір төртінші респондент (барлық респонденттердің 23%) төтенше жағдай кезінде ұйымдардан, қоғамнан немесе басқа адамдардан көмек алғанын айтты.

Барлық респонденттерге карантин кезеңінде қандай көмек көрсеткені туралы сұрақ қойылды. Сұралғандардың едәуір бөлігі-36,8%-ешқандай көмек көрсетпеді және волонтерлік қызметпен айналыспады. Сонымен қатар респонденттердің 11,7%-ы азық-түлікті жеткізумен және бөлумен айналысқанын, 9,1%-ы басқаларға азық-түлік сатып алғанын, ал 7,5%-ы медицина және денсаулық сақтау саласында тегін қызметтер көрсеткенін атап өтті (15-кесте).

АҚДМ мәліметінше, 2020 жылғы наурызда Төтенше жағдай режимі жарияланған сәттен бастап еріктілер өмірлік қиын жағдайға тап болған 1 млн 258 мыңнан астам азаматқа (соғыс және еңбек ардагерлеріне, жалғыз басты қарттарға, азаматтардың әлеуметтік осал топтарына, көп балалы, аз қамтылған отбасыларға) көмек көрсетті. 93 мыңнан астам азық-түлік жиынтығы мен 5,5 млн. медициналық маска таратылды. Қоғамдық мониторинг жүргізу үшін еріктілер мен белсенділер тобы 397 еріктіден тұратын «қоғамдық бақылау» тобын құрды. Карантин кезеңінде Қазақстанның түрлі өңірлерінде волонтерлік қызметтің кейбір оң мысалдары төменде сипатталған¹².

¹² Обобщение подготовлено по материалам СМИ и веб-сайта Единой платформы волонтеров (<https://qazvolunteer.kz>)

15-кесте.

«Карантин кезеңінде сіз қандай көмек көрсеттіңіз?» деген сұраққа респонденттердің жауаптарын бөліп көрсету

Волонтер болған жоқ / ешқандай көмек көрсеткен жоқ	36,8%
Жеткізу, тарату өнімдері	11,7%
Басқаларға азық-түлік сатып алу	9,1%
Басқа	8,7%
Медицина немесе денсаулық сақтау	7,5%
Өнімдер өндірісі	6,8%
Адамдарды тасымалдау	5,3%
Байланыс немесе ақпараттық қызметтер	3,4%
Тазалау, дезинфекциялау	3,2%
Дайындау, тамақ беру	2,8%
Жеке күтім	2,8%
Жөндеу, түзету	1,8%

Дереккөз: «TALAP» ҚЗО» ҚҚ деректері

Нұр-Сұлтан. Төтенше жағдай кезінде ұлттық еріктілер желісінің, мейірімділік клубының және «Астана жастары» волонтерлері «Нұрлы жер» және «Шарапат» әлеуметтік қызмет көрсету орталықтарында және астаналық балалар үйінде қорғаныс маскаларын тарату бойынша акция өткізді. Бір күнде 14,5 мың маска таратылды.

Еріктілер сонымен қатар мұқтаж отбасыларды антисептикалық құралдармен, медициналық маскалармен және басқа да қажеттіліктермен қамтамасыз етті. Жалпы көмекпен 5 мың отбасы қамтылды. Сонымен қатар, елордалық еріктілер Magnum супермаркеттерінде жұмыс істеді: олар өмірлік қиын жағдайға тап болған адамдарға арналған қажетті өнімдерді таратып, сұрыптады.

Алматы. Алматы қаласында «бірінші толқын» кезеңінде волонтерлік ұйымдар халықтың осал топтарына көмек көрсетуге бағытталған «Кім, егер мен болмасам?» атты акциясын жүргізді. Мұқтаж адамдарға жарма, консервілер, жуғыш заттар және басқа да қажетті тауарлар кіретін азық-түлік жиынтықтары берілді. Бір есте қаларлығы, азық-түлік жиынтығын жасауға ірі сауда желілері көмектесті.

Волонтерлік акцияларға көптеген ұйымдар қатысты. Мәселен, қазақстандық «Қызыл жарты ай» еріктілері ғана 700-ге жуық азық-түлік жиынтығын таратты, жалпы алғанда есеп мыңға барады. Сондай-ақ, еріктілер мұқтаж жандарға «Аргументы и факты», «Время», «Деловой Казахстан», «Караван», «Комсомольская правда», «На страже» және «Сақшы» газеттерін тегін таратты.

Медицина саласындағы болашақ мамандар да қалыс қалмады: Асфендияров атындағы Қазақ ұлттық медициналық университетінің 50 студенті өз әріптестеріне жүктемені аз да болса жеңілдетуге өз еріктерімен келді.

Шымкент. 26 наурызда Шымкентте ауқымды акция өтті, оның барысында еріктілер адамдар көп жиналатын орындарда: Әл-Фараби ауданындағы Арбатта, Абай ауданындағы «Янги шахар» базарында, Еңбекші ауданындағы «Солтүстік» сауда орталығында және Қайнарбұлақ, Қаратау ауданындағы Сайрам елді мекендерінде бетперде таратты. Жалпы алғанда, балаларға арналған 20 мың медициналық маска және 600 пакет «дәрумендер» - аскорбин қышқылы таратылды.

Карантиннің барлық кезеңінде шымкенттік еріктілер дезинфекциялық жұмыстарға қатысып, мұқтаж отбасыларға азық-түлік таратты.

Көкшетау және Ақмола облысы. Ақмола облысының жастары коронавирустың таралуына жол бермеу мақсатында «Менің подъездім - менің денсаулығым» челленджін іске қосты. Акция барысында жастар тұрғын үйлердің кіреберістерін тазалап, Көкшетау қаласының сауда орталықтарының иелері мен қызметкерлеріне алдын алу шаралары бойынша жадынамалар таратты.

Көкшетау қаласының еріктілері Аналар Үйі мен КБО үшін бетперде жасауға көмектесті. Көкшетау қаласында «Өмірлік жол» отбасы мен балалық шақты қолдау ақпараттық-үйлестіру ресурстық орталығы» қоғамдық қорының еріктілері Аналар Үйі мен кәмелетке толмағандарды бейімдеу орталығына бетперде тігуге көмектесті.

Ақтөбе облысы. Жастар арасынан шыққан еріктілер өз бетінше үйден шыға алмағандарға азық-түлік сатып алынапайып берді. Сонымен қатар, жас ақтөбеліктер тікелей үйге қажетті азық-түлік апаратын «Bizbirgemiz» еріктілер тобын құрды. Еріктілердің алдына қойған басты міндеті- карантин кезінде үйден шығуға мүмкіндігі жоқ адамдарға көмектесу. Көбінесе бұл мүгедектер, аз қамтылған отбасылар және басқалары бар отбасылар болды.

Алматы облысы және Талдықорған қаласы. Алматы облысының еріктілері төтенше жағдай кезінде елімізде 560-тан астам қайырымдылық акциясын өткізді. Облыстық жастар саясаты мәселелері басқармасының мәліметінше, бүгінде өңірде 1500-ге жуық волонтер, 23 жұмыс істеп тұрған волонтерлік бірлестік бар. Еріктілер негізінен елді мекендерді дезинфекциялау, қажетті өнімдермен, жеке гигиена құралдарымен қамтамасыз ету және тағы басқалар бойынша іс-шараларға қатысады.

Талдықорғанда қозғалыс еріктілері Lider.kz санитарлық бекеттердің қызметкерлеріне көмек көрсетті - Талдықорған қаласы кәсіпкерлерінің қолдауымен санитарлық бекеттердің қызметкерлеріне тамақ ұйымдастырды. Бекеттерде полиция және санитарлық-эпидемиологиялық қызмет қызметкерлері өз қызметтерін атқарды. Ауысым 12 сағатқа созылды-еріктілердің көмегі өте пайдалы болды.

Атырау облысы. Атырауда «BizBirgemiz» штабының еріктілері арнайы дайындықтан өтіп, дезинфекциялық жұмыстарға қатысты. Сонымен қатар, Атырау еріктілері көп рет қолданылатын маскаларды тігіп, интернетте оны үй жағдайында қалай жасау керектігі туралы тәжірибелерімен бөлісті. «Zhas Project» жобасы аясында берілген гранттарға өз ісін ашқан 16 тігінші күніне 800 маска тікті.

Шығыс Қазақстан облысы. Еріктілер Семей және Өскемен қалаларындағы зейнеткерлерге белсенді көмек көрсетті, онда еріктілер зейнеткерлерге азық-түлік пен дәрі-дәрмек жеткізді.

Өскеменде қалалық еріктілер орталығында және «Nur Otan» партиясының филиалында қарттар мен мүмкіндігі шектеулі адамдарға азық-түлік пен дәрі-дәрмек жеткізу бойынша арнайы қызметтер құрылды.

Жалпы, Шығыс Қазақстан облысында qazlouniteer.kz сайтының мәліметтері бойынша қазіргі кезде 5 мыңнан астам ерікті жұмыс істейді.

Жамбыл облысы. Облыста «Тағзым» және «Асар» жобалары іске қосылды, олардың аясында еріктілер қарттар үйлерінде санитарлық тазалау жұмыстарын тұрақты түрде жүргізеді. Жастар жалғыз басты қарт адамдарға үй шаруашылығы бойынша көмек көрсетеді. Биылғы жылдан бастап волонтерлер әлеуеті өңірдегі аз қамтылған отбасыларға әлеуметтік тұрғыда қолдау көрсетуге бағытталған. Сонымен қатар, еріктілер атаулы жұмыс жүргізіп, қамқорлық пен қолдауды қажет ететін отбасыларды анықтай бастады. Бұл мақсатқа биыл өңірлік билік 15 млн теңге бөлді.

Батыс Қазақстан облысы және Орал қаласы. Батыс Қазақстан облысының жастар саясаты мәселелері басқармасы жанынан «Ақжайық волонтерлері» еріктілер қозғалысы құрылды. Президент төтенше жағдай жариялағаннан кейін еріктілер соғыс ардагерлеріне, көп балалы аналарға, жалғызбасты және қарт адамдарға көмек қолын созды. Әрбір еріктіге өз учаскелері бекітіліп, төтенше жағдай кезінде 300-ден астам волонтер жұмыс істеді. Жалпы, «Ақжайық волонтерлері» ұйымында жастар арасынан 8000-нан астам волонтер бар.

Орал қаласында «Мейірімділік керуені» акциясы өтті, оның басты мақсаты жалғыз басты қарт адамдарға қолдау көрсету болды. Қарт адамдарға бірінші кезекте қажетті азық-түлік, антисептиктер мен медициналық маскалар берілген акция, Қазақстан халқы Ассамблеясы жанындағы еріктілер қозғалысы орталығымен өткізілді.

Қарағанды облысы. Қарағандыда «Біз біргеміз» акциясы аясында «Нұр Отан» партиясының жергілікті филиалы қаланың мұқтаж тұрғындары үшін бірінші қажеттіліктегі тауарларды сатып алу үшін 15 млн теңге жинады. Жеткізу еріктілерге жүктелген бірінші қажеттіліктегі қажетті тауарларды 1260 адам алды.

«Біз біргеміз» акциясы аясында «Біз Шахтинск қаласынан» еріктілер қоғамдастығының бастамасы бойынша жастар ресурстық орталығының қызметкерлерімен бірге көп реттік маскаларды тігу және тарату бойынша акция жүргізілді.

Қостанай облысы. 16 наурызда ҚР Бас санитарлық дәрігері қаулы шығарды, оған сәйкес бұрын емханаларда рецепт алған науқастардың бірқатар санаттары оларды үйде алуы тиіс. Курьерлердің міндетін алған медицина қызметкерлеріне жүктеме артты, сондықтан Денсаулық сақтау басқармасы жастар саясаты басқармасынан көмек сұрады. 18 наурызда әлеуметтік желілер арқылы еріктілерді жалдау жарияланды. Жеткізу тек емханадан алдын-ала қоңырау шалу арқылы жүзеге асырылды, пациенттер дәрі-дәрмек алуға қол қоюы керек еді.

Қызылорда облысы. Қызылордада полицейлер еріктілермен бірлесіп төтенше жағдай режимінің қауіпсіздігін қамтамасыз етуге бағытталған түсіндіру жұмыстарын жүргізді. Ерекше режимде жүргізілетін барлық қабылданған шаралардың негізгі мақсаты қоғамдық тәртіп пен азаматтардың қауіпсіздігін тиісті түрде қорғауды қамтамасыз ету болып табылады.

Маңғыстау облысы. Коронавирустың таралуына қарсы күрес жағдайында Маңғыстау облысындағы еріктілер халықтың әлеуметтік осал топтарының, оның ішінде мүмкіндігі шектеулі адамдардың өкілдерін қажетті тауарлармен қамтамасыз етті. «Біз біргеміз» акциясы аясында еріктілер мұқтаж жандарға көмектесіп, оларға қажетті заттар, медициналық маскалар, сабын және дезинфекциялық құралдар ұсынады.

Павлодар облысы. Төтенше жағдай режимі кезінде павлодарлық «добряков клубы» карантинге жабылған көп пәтерлі үйлер мен жатақханалардың тұрғындарына азық-түлік пен дәрі-дәрмектерді тегін жеткізуді ұйымдастырды. Коронавируспен күресудің «алдыңғы шебінде» жұмыс істейтін дәрігерлерге үнемі көмек көрсетілді. Бір қызығы, егер «добряков клубында» белсенділер елуге жуық болса, онда төтенше жағдай режимі жарияланғаннан кейін еріктілер саны 10 есе өсті.

Солтүстік Қазақстан облысы. Петропавлда СҚО еріктілер клубының қатысушылары емхана қызметкерлеріне жүктемені көтеруге көмектесті. Еріктілер қоңырауларға жауап беруге көмектесті, пациенттердің мәліметтерін компьютерлік базаға енгізді. Еріктілер зейнеткерлерге дәрі-дәрмектерді үйден мүмкіндігінше аз шығуы үшін жеткізді. Балалар рецепт алады, дәріханада дәрі-дәрмек алады, оларды қарт азаматтарға әкеледі.

Түркістан облысы. Түркістан облысы Төле би ауданы медицина колледжінің еріктілері 100-ге жуық бетперде тігіп, көпбалалы отбасыларға үлестірді. Сондай-ақ, балалар қоғамдық орындарда коронавирустың таралуына жол бермеу жөніндегі шаралар туралы арнайы дайындалған жадынамалар таратып, түсіндіру жұмыстарын жүргізді. Еріктілер азық-түлікпен қамтамасыз еткен отбасылар өз кезегінде оларға алғыстарын білдірді.

2 тарау.

Волонтерлік қызметті іске асырудың халықаралық тәжірибесі

2.1

Волонтерлік қызметті іске асырудың стратегиялары мен озық практикасына шолу

Дамыған елдердегі волонтерліктің үздік тәжірибелері

Волонтерлік қызмет дамыған батыс елдерінде кеңінен таралған. Мәселен, ЭЫДҰ елдерінде әрбір үшінші ересек адам жылына кемінде бір рет еріктілер ұйымының құрамында қайырымдылықпен айналысады, ал он еуропалықтың жетеуі достарына, көршілеріне және бейтаныс адамдарға бейресми көмек көрсетілгені туралы хабарлайды. Түрлі зерттеулердің деректеріне сәйкес, ЭЫДҰ елдерінен келген волонтерлер осы елдердің волонтерлік қызметке тартылмаған тұрғындарымен салыстырғанда өз өміріне көбірек қанағаттанады. Бұл ретте ЭЫДҰ елдерінің экономикасына волонтерлер еңбегінің үлесі ЖІӨ-нің 2%-ына жетеді.

Австралиядағы еріктілік. Австралиядағы волонтерлік қызмет волонтерлер мен жалпы қоғамның жұмысына әлеуметтік жағынан ғана емес, экономикалық жағынан да құнды үлес қосады. Волонтерлік қызмет отандастармен байланыс орнатуға мүмкіндік береді, бұл волонтерлердің қоғам өміріне тартылуын күшейтеді. Зерттеулер барысында ерікті қызмет әлеуметтік осал топтарға пайда әкелетіні, олардың болашақта жетістікке жететіндігіне оң көзқараспен қарауға көмектесетіні анықталды (Spring et al., 2007).

«Австралиядағы волонтерлік» (Volunteering Australia, 2014) деректері мен 2010 жылғы волонтерлік жұмыс туралы есепке сәйкес (Australian Bureau of Statistics (ABS)) Австралиядағы ересек тұрғындардың 36%-ы (6,1 млн адам) қайырымдылықтың бір түрімен айналысады. Егер 2006 жылы Australian Bureau of Statistics (ABS) ұсынған волонтерлік жұмыс туралы деректерді салыстыратын болсақ, онда ересек халықтың 34%-ы волонтерлікпен айналысқан және 2010 жылғы деректер бойынша еріктілер санының 2%-ға өскенін байқауға болады. Сондай-ақ, 2006 жылы Австралия халқының шамамен 16%-ы бейресми түрде еріктілікпен айналысқан (Bittman, M. (2006)), Австралия еріктілерінің жартысына жуығы ұйымдастырылмаған түрде өтеді (ABS, 2009). Сонымен қатар, институттың мәліметтері бойынша Дж. Хопкинс 1998 жылы Австралияда 1,8 миллион адам ерікті қызметпен айналысты, бұл сол кезде елдің ересек халқының 13% құрады. Басқаша айтқанда, елде волонтерлер саны жылдан жылға артып келеді.

ABS мәліметтері бойынша, елдің 65 жастан асқан 528 мыңнан астам азаматы еріктілер қызметімен айналысады, бұл австралиялық еріктілердің жалпы санының 12% құрайды.

Бұл топтың өкілдері басқа жас санаттарымен салыстырғанда волонтерлік қызметке едәуір көбірек деңгейде қатысады.

2010 жылы ер еріктілерге қарағанда әйелдер еріктілер 4%-ға көп болған. Еріктілер қозғалысына тартылған әйелдердің саны 3,24 миллионды, ал ерлер саны - 2,85 миллион құрған.

Австралиялық волонтерлік ұйымдар өз қызметін мәдени мұра, білім беру, қоршаған ортаны қорғау, денсаулық сақтау салаларында жүзеге асырады, алайда волонтерлердің басым бөлігі спорт (37%) және дін (22%) салаларында жұмыс істейді. 2011 жылы «Ұлттық волонтерлік стратегия» (National Volunteering Strategy) ұйымы Австралияда ерікті жұмысқа талдау жүргізді және мынадай үрдістерді анықтады:

1. Жылдар өте келе еріктілер саны артып келе жатқанына қарамастан, олар өткен жылдармен салыстырғанда еріктілік қызметіне аз уақыт бөледі. Волонтерлер саны 2010 жылы 1995 жылмен салыстырғанда екі есеге (3,2 млн-нан 6,1 млн-ға дейін) өсті, ал бір волонтерге шаққандағы орташа сағат саны іс жүзінде бір ширекке қысқарған (1995 жылғы 74 сағаттан 2010 жылы 56 сағатқа дейін).
2. Волонтерлердің қызметтің түрлі бағыттарына тартылуы әртүрлі. Ол спорт, Білім және дін салаларында өсті, бірақ әлеуметтік қолдау және төтенше жағдайлардың салдарымен күрес салаларында төмендеді.
3. Уақыт өте келе еріктілердің көпшілігі икемді кестені қалайды немесе жұмыс уақытын қысқартуды сұрайды.
4. Азаматтардың ұтқырлығының өсуі еріктілердің ұзақ уақыт бойына өз уақытын сол қызмет бағытына арнау мүмкіндігінің төмендеуіне әкелді.
5. Табиғи апаттар санының өсуі еріктілерден жоғары дайындықты талап етеді.

Австралияда еріктілердің коммерциялық емес ұйымдардың қызметіне қосқан үлесі жоғары. Австралия еріктілері мемлекет еріктілік бастамаларды қолдауда маңызды рөл атқарады деп санайды. Еріктілер мен еріктілер ұйымдарының мәселелеріне немқұрайлы қарайтын үкіметтің саясаты еріктілер қоғамына кері әсерін тигізуі мүмкін. (Volunteering Australia, 2014).

Австралияда еріктілер кодексі жасалды, онда ерікті негізде жұмыс ақы төленетін жұмысты алмастырмайды. Сондай-ақ, Кодексте волонтерлік қызмет ақшалай сыйақыны күтпей-ақ жүзеге асырылатыны, бірақ бұл ретте волонтерлердің барлық шығыстары толық немесе ішінара көлемде өтелуі тиіс екені атап өтіледі.

АҚШ-тағы еріктілік. АҚШ-волонтерліктің жоғары танымалдылығы және волонтерлік қызметті ұйымдастыруда үлкен тәжірибесі бар ел. Ерікті қызмет әртүрлі әлеуметтік топтар өмірінің ажырамас бөлігі болып табылады және «үшінші сектордың» әртүрлі ұйымдарының жұмысы шеңберінде жүргізіледі.

Америка Құрама Штаттарында еріктілік қызметі XX ғасырдың 30-шы жылдарында белсенді дами бастады, сол кезде президент Франклин Рузвельт азаматтық қоршаған

ортаны қорғау корпусын (Civilian Conservation Corps) құрғаннан кейін шамамен 3 миллион адам ерікті болды. Екінші дүниежүзілік соғыстың басталуымен ұйымның қызметі тоқтатылды, бірақ ол соғыс аяқталғаннан кейін қайтадан әрекет ете бастады.

Бүгінгі таңда мемлекет елдегі еріктілер қозғалысын белсенді қолдайды. Мемлекеттік статистикаға сәйкес, 2008-2011 жылдары АҚШ халқының 26,8% еріктілер қозғалысына тартылды, бірақ 2013 жылы ол шамамен 1% төмендеді, бұл олардың коммерциялық емес ұйымдардың қызметіне қатысуына сұраныстың өсуіне әкелді. Bureau of Labor Statistics мәліметтері бойынша, стратегиялық ресурс ретінде еріктілерге тәуелді коммерциялық емес сектор соңғы бес жылда 25%-ға өсті. Айта кету керек, 2011 үшін еріктілер ұйымдасқан түрде 7900 миллион сағат жұмыс істеді, осылайша елге 171 миллиард доллар табыс әкелді.

Қазіргі уақытта Америкада еріктілерге арналған әртүрлі жобалар жүзеге асырылуда, олар әр түрлі қызмет салаларында, міндеттері мен мақсаттарында ерекшеленеді, ал зейнеткерлер халықтың ең белсенді тобы болып табылады. «Ұлттық және қоғамдық қызмет корпорациясының» (Corporation for national and Community Service) деректері бойынша 2018 жылы АҚШ-та 63 млн волонтер болған.

Нидерландыдағы еріктілік. 1973 жылы Нидерландтың Денсаулық сақтау, әлеуметтік қамсыздандыру және спорт министрлігі (MVWS) еріктілікті «кез-келген ұйымдастырушылық контексте орындалған міндеттемесіз және төлемсіз орындалатын жұмыс, ал сонда жұмыс істейтін адам өмір сүру үшін қаражат алу тұрғысынан оған тәуелді емес» деп сипаттайды.

Нидерландыда волонтерлік қызметтің ауқымы 2004 жылдан 2007 жылға дейін қарқынды өсті, алайда Америкада сияқты 2007-2008 жылдары волонтерлер санының азаюы тіркелді. Central Bureau for Statistics (CBS) деректеріне сәйкес, 2007 жылы ерікті жұмысқа тартылған адамдардың саны 5,6 млн адамды құрады (елдің бүкіл халқының 44%-ы), алайда 2008 жылы ол 2%-ға (5,3 млн-ға дейін) төмендеді.

Волонтерлік қызметке ең көп қатысуды 35 жастан 44 жасқа дейінгі топ өкілдері көрсетеді. Мұның себебі мектеп жасындағы балалардың болуы болып табылады, осыған байланысты осы жастағы ел азаматтарының 75%-ы білім беру мекемелерінде ерікті қызметпен айналысады.

Нидерланды тұрғындарының волонтерлік қызметке қатысуы олардың жұмыспен қамтылуына байланысты өзгереді. Жұмыс істейтін халықтың 42,5%-ы, жұмыссыздардың 47,6%-ы, оқуды бітіргендердің 57,1%-ы және зейнеткерлердің 48,7%-ы ерікті қызметке уақыт бөледі. Сонымен қатар, волонтерлік қызметке бала күтіміне байланысты жұмыс істемейтін адамдардың 54,5%-ы тартылған. Нидерланды тұрғындары волонтерлік қызметке аптасына орта есеппен 3,7 сағат арнайды.

Германиядағы еріктілік. Ұлттық зерттеулер (National Surveys) шеңберінде 1999 жылы Германияда сауалнама жүргізілді, оның нәтижелері бойынша респонденттің тек 34%-ы бұрын волонтерлік қызметпен айналысқанын көрсетті. 2004 жылы жүргізілген ұқсас сауалнама осы көрсеткіштің 2%-ға өскенін көрсетті. Бағалау бойынша, қазіргі уақытта

Германия халқының 30%-дан астамы қандай да бір түрде волонтерлік қызметке тартылған.

1999 және 2004 жылдардағы ұлттық зерттеулердің (National Surveys) нәтижелері ерлердің волонтерлік қызметке көбірек тартылғанын көрсетеді. Сонымен, 2004 жылы неміс ерлерінің 39%-ы және неміс әйелдерінің 32%-ы волонтерлік қызмет тәжірибесіне ие болды, ал әйелдер оған аз уақыт жұмсады. Әйелдер мен ер адамдар еріктіліктің әртүрлі түрлерімен айналысады; әйелдер негізінен мектептерге немесе балабақшаларға, әлеуметтік қамсыздандыруға, шіркеу мен діни ұйымдарға және денсаулық сақтауға қатысты іс-шараларға қатысады, ал ер адамдар басқа қызмет салаларын қалайды. Алайда, соңғы жылдардағы тенденциялар гендерлік айырмашылықтардың төмендегенін көрсетеді.

Германияда мынадай ірі волонтерлік ұйымдар жұмыс істейді:

- Неміс-Орыс алмасуы (нем. Deutsch-Russischer Austausch e.V.);
- Еуропалық еріктілер қызметі (нем. Europäischer Freiwilligendienst немесе EFD);
- «Өтеу әрекеті - бейбітшілік жолындағы қызмет» волонтер қызметі (нем. Aktion Sühnezeichen Friedensdienste немесе ASF);
- Халықаралық жастар еріктілер қоғамы (нем. Internationale Jugendgemeinschaftsdienste немесе IJGD);
- AFS қоғамы мәдениетаралық кездесулер, еріктілер бағдарламасы (нем. AFS Interkulturelle Begegnungen e.V.);
- Органикалық фермалардың дүниежүзілік қозғалысы (нем. WWOOF Deutschland);
- Неміс қызыл Крестінің еріктілер қызметі (нем. DRK Freiwilligendienste).

Ұлыбританиядағы еріктілік. Дэвис Смит (1997) жүргізген 1997 жылғы еріктілердің ұлттық сауалнамасына сәйкес, жыл сайын елдің 22 миллионға жуық ересек тұрғындары ерікті қызметке қатысты, бірақ 2007 жылы бұл сан 17,9 миллионға дейін азайды. Соңғы қол жетімді мәліметтерге сәйкес, ересектердің 43%-ы сұхбатқа дейін кемінде 12 ай ішінде бір рет, ал олардың 28%-ы айына бір рет еріктілер қызметімен айналысқан.

Көмек туралы есепте (Helping out Report) (2007) көрсетілгендей, тұрақты еріктілердің ең көп саны кіші 16-24 (43%) және үлкен 55-64 (42%) және 65 және одан жоғары (41%) жас топтарында болды. Британдық еріктілер арасында ең танымал спорт саласы (24%).

2007 жылдың қыркүйегінде IVR және Volunteering England жариялаған «волонтерлік жұмыстар» (Volunteering Works) мәліметтері бойынша еріктілер өз бастамалары бойынша көптеген түрлі іс-шаралар өткізеді. IVR еріктіліктің төрт түрін анықтайды:

- Өзара көмек немесе өзіне-өзі көмек көрсету: ортақ проблемалары, проблемалары немесе жағдайлары бар адамдар оларды шешу үшін біріге жұмыс істейді.

- Филантропия немесе басқаларға қызмет ету: бір немесе бірнеше үшінші тарапқа немесе бенефициарларға қызмет көрсету үшін ерікті немесе қоғамдық ұйым арқылы ерікті қатысу.
- Жеке тұлғалардың саяси процеске, басқару процесіне немесе кез-келген деңгейде шешім қабылдауға қатысуы.
- Адвокатура және науқандар: ресми қауымдастықтардағы, бейресми топтардағы немесе мемлекет саясатындағы өзгерістерді қамтамасыз ету немесе болдырмау үшін жеке адамдар ретінде ұжымдық іс-шаралар.

Еріктілердің көпшілігі (шамамен 71%) бір немесе бірнеше ұйымда болғанына қарамастан, волонтерлік қызметтің бірнеше түрімен айналысқан. Еріктілердің шамамен 27%-ы 2009 жылы бес немесе одан да көп түрлі ресми волонтерлік іс-шараларға қатысты. Қаражат жинау волонтерлік қызметтің ең көп таралған түрі болды (еріктілердің жалпы санының 65%); екінші орында іс-шараларды ұйымдастыру және көмек көрсету (50%).

Посткеңестік елдердегі волонтерлік

Дамыған елдердегідей, еріктілер қозғалысы посткеңестік елдерде белгілі бір дәрежеде қолдау табады. 2018 жылы Charities Aid Foundation есептеген «Дүниежүзілік қайырымдылық индексі» (World Giving Index) 153 елдің деректері негізінде Тәжікстан 36-орынды, Өзбекстан - 53-орынды, Беларусь - 121-орынды, Қырғызстан - 55-орынды, Грузия - 118-орынды, Ресей Федерациясы - 110-орынды, ал Украина - 81-орынды иеленді. Барлық посткеңестік елдерде «волонтер» сөзінің анықтамасы бірдей, бірақ волонтерлік және волонтерлерді қолдау саласындағы мемлекеттік саясат практикасы әртүрлі.

Ресейдегі еріктілік. Ресей Федерациясындағы еріктілік феноменінің ұзақ тарихы бар: көптеген ғасырлар бойы елде шіркеулер мен ғибадатханаларда діндарлардың ақысыз еңбек ету дәстүрі қалыптасқан, ақысыз жұмыс соғыс жылдарында да кең таралған. Кеңестік кезеңде жастар арасында волонтерлік қызметті ұйымдастырумен Комсомол және Пионер ұйымы, ал ересек азаматтар арасында - олар жұмыс істеген кәсіпорындардың әкімшілігі айналысты.

1995 жылы Ресейде «қайырымдылық және қайырымдылық ұйымдары туралы» заң қабылданды, біраз уақыттан кейін Мәскеуде алғашқы ресейлік еріктілер форумы өтті. Соңғы екі онжылдықта жыл сайын әлеуметтік қолдау саласында жұмыс істейтін еріктілер ұйымдарының саны өсті. Осылайша, қоғам әлеуметтік мәселелердің өсуіне көңіл бөлетін болды.

Ресейдің Федералды статистикалық қызметі (Росстат) елдегі еріктілер санын үнемі бағалайды. Росстаттың мәліметтері бойынша ресейліктердің еріктілер қозғалысына қатысуының ең үлкен өсуі 2012-2017 жылдары байқалды: егер 2012 жылы еріктілер саны шамамен 1,4 миллион адамды құраса, 2017 жылы бұл көрсеткіш 2,7 миллионға дейін өсті.

2020 жылдың екінші тоқсанының қорытындысы бойынша ресми тіркелген еріктілердің саны 2,7 млн адамды құрады, еріктілердің ең көп саны әлеуметтік қолдау (1,1 млн адам), аумақтарды абаттандыру (600 мыңнан астам) және жануарларды қорғау (200 мыңға жуық) салаларында жұмыс істеді.

Беларуссиядағы еріктілік. Беларуссияда еріктілер саны туралы ресми статистика көпшілікке қол жетімді емес, бірақ еріктілер қозғалысын дамыту туралы белгілі бір идеяны бейресми көздерден алуға болады. Мәселен, 2016 жылы Киев халықаралық әлеуметтану институты жүргізген «Беларусь, Молдова және Украинадағы азаматтылық» әлеуметтік зерттеуінің нәтижелеріне сәйкес, Беларуссиядан келген респонденттердің 19%-ы өмірде кемінде бір рет волонтер рөлін атқарды, ал 4%-ы тұрақты негізде волонтерлік қызметпен айналысады. «2017 жылы дүниежүзілік қайырымдылық индексі» дайындау кезінде жиналған мәліметтерге сәйкес, Беларусь азаматтарының 19%-ы еріктілік тәжірибеге ие болды. Елдің ең ірі еріктілер ұйымдары- Беларусь Республикалық Жастар одағы, Беларусь Қызыл Крест қоғамы, Беларусь ЮНЕСКО клубтарының қауымдастығы, жастардың ерікті еңбек Лигасы.

Елдегі қолданыстағы «Мемлекеттік жастар саясатының негіздері туралы» Заңның ережелеріне сәйкес Беларуссияда «жастардың еріктілер қозғалысын дамыту үшін жағдайлар жасалады - жастардың өзара көмек сезімін дамытуға, жастардың түрлі әлеуметтік топтарын қолдау жөніндегі бастамаларын жүзеге асыруға жағдай жасауға, жастарды салауатты өмір салтына тартуға, жастарды қоғамға қарсы мінез-құлыққа тарту қаупін азайтуға, басқа да әлеуметтік маңызды қоғамдық мақсаттарға қол жеткізуге бағытталған жастардың ерікті қызметі». 2015 ж. Беларусь Білім министрлігі «Беларусь Республикасында жастар еріктілер (еріктілер) қозғалысын ұйымдастыру Тұжырымдамасын» қабылдады, онда:

- жастар волонтерлік (ерікті) қызметіне анықтамалар беріледі; волонтер (ерікті); жастар волонтерлігі (еріктілік); волонтерлік (ерікті) ұйым (бірлестік); жастардың волонтерлік (еріктілік) қызметін мемлекеттік қолдау;
- еріктілер (еріктілер) жастар қозғалысының принциптері бекітілген - еріктілік, ақысыздық, сыйластық, теңдік, өзін-өзі жетілдіру, адамгершілік, жауапкершілік, өзара әрекеттесу;
- Облыстық атқару комитеттері мен Минск қалалық атқару комитетінің идеологиялық жұмыс, мәдениет және жастар ісі жөніндегі негізгі бөлімдері мен «Балалар мен жастардың ұлттық шығармашылық орталығы» білім беру мекемесі волонтер жастар (еріктілер) қозғалысына қатысуға ниет білдірген жастарды тіркеуді уәкілетті органдар айналысады.

Сонымен қатар, Беларуссиядағы еріктілер қозғалысының өкілдері бұқаралық ақпарат құралдарында және әлеуметтік желілерде мемлекет тарапынан көңіл бөлінбейтіні туралы бірнеше рет мәлімдеме жасады.

Өзбекстандағы еріктілік. Өзбекстанда «Волонтерлік қызмет туралы» Заң 2 жылдың 2019 желтоқсанында қабылданды, Заңның ережелеріне сәйкес ерікті қызметтің

мақсаттары жеке немесе заңды тұлғаларға, қоғамға, қоршаған ортаны қорғауға және т.б. көмек көрсету болып табылады. Елде әлеуметтік инновациялар мен еріктілер қозғалысын дамыту мақсатында БҰҰДБ мен БҰҰЕ қолдауымен құрылған ІАСТ әлеуметтік платформасы жұмыс істейді.

Сонымен қатар Өзбекстанда волонтерлікті реттеу және мемлекеттік қолдау саласында бірқатар жүйелі кемшіліктер мен проблемалар бар, оның ішінде волонтерлік ұйымдарды қаржыландыру мәселесі өткір тұр.

Тәжікстандағы еріктілік. Тәжікстанда еріктіліктің ұлттық дәстүрлерге байланысты тамыры терең. Мұндай дәстүрлер-хашар (көршілерге, достарға, туыстарына ерікті түрде ақысыз көмек) және савоб немесе кори савоб (баласыз қарт көршілерге үй шаруашылығына көмек) болып табылады.

2013 жылы елде ерікті қызметтің құқықтық, әлеуметтік және ұйымдастырушылық негіздерін айқындайтын және оны жүзеге асырумен байланысты қоғамдық қатынастарды реттейтін «Волонтерлік қызмет туралы» заң қабылданды. 2014 жылы Тәжікстан еріктілерінің ұлттық қауымдастығы өз қызметін бастады, ол ерікті қызметті дамыту және Тәжікстан Республикасының «Волонтерлік қызмет туралы» Заңын тиісті түрде іске асыруға мүмкіндіктер жасау үшін қоғамдық ұйымдардың күш-жігерін біріктіру туралы бастама көтерді.

Тәжікстанда еріктілер қозғалысының үш санаты жұмыс істейді:

- олардың қатарында білім беру мекемелерінде оқитын белсенді жастар мен жұмыссыз жастар бар;
- әр түрлі ЖОО мен спорт мекемелерінің студенттері қатарынан еріктілер жасағының мүшелері;
- өз еркімен ұлттық армия қатарына кіретін еріктілер тобы.

Қырғызстандағы волонтерлік. Тәжікстандағыдай, Қырғызстанда да волонтерлік қызмет кең мағынада халықтық әдет-ғұрыптарға негізделген. Осындай әдет - ғұрыптардың бірі - «ашар» - көршілер мен ауыл тұрғындарына көмек көрсету дәстүрі.

Ерікті қызмет 90-шы жылдары белсенді дами бастады. XX ғасырдың көптеген үкіметтік емес ұйымдардың пайда болғанымен, бірақ қазіргі уақытта олардың саны айтарлықтай төмендеді. Мұның себебі Волонтерлік қызметті ұйымдастырумен көбінесе тиісті дағдылары мен құзыреттері жоқ адамдар айналысты. Айта кету керек, ұйымдасқан еріктілік Қырғызстанның ірі қалаларында танымал, ал шағын елді мекендерде ол әлеуметтік стереотиптерге байланысты дамымайды.

Грузиядағы еріктілік. Грузия тұрғындарының менталитеті топ ішіндегі тығыз ынтымақтастықта. Сонымен, 2016 жылы Грузиядағы Caucasus Research Resource Centers (CRRС) жүргізген зерттеуге сәйкес, респонденттердің 93%-ы қажет болған жағдайда отбасыларына жүгінетіндерін, ал респонденттердің 80%-ы достарынан көмек сұрайтындарын айтты. Сонымен бірге, Грузия азаматтары отбасыларына көмек көрсету интрузивті деп санамайды: респонденттердің 56%-ы олардың отбасы олардан тым көп

талап ететіндігімен келіспейді, тағы 39%-ы бұған мүлдем келіспейді және тек 16%-ы олардың көмегі интрузивті болып көрінеді деп келіседі. Сонымен қатар, жұмыс істейтін Грузия азаматтары (респонденттердің 39%) олардың отбасыларының талаптары жұмыс істеуге кедергі келтіреді деп санамайды, ал жұмыс істейтіндердің төрттен үш бөлігі олардың отбасы ешқашан жұмыс істеуге кедергі жасамайды деп санайды. Басқаша айтқанда, Грузия азаматтары өз уақыттары мен күштерін басқа адамдарды қолдауға, кем дегенде, тұрмыстық деңгейде жұмсауға дайын.

Жергілікті қауымдастықтардағы проблемаларды шешумен қоғамдастық ұйымдастырушылары немесе «әлеуметтік кәсіпкерлер» айналысады. Респонденттердің 52%-ы өз аймағында ұйымдастырушы ретінде әрекет ететін адам бар екенін және 56% жағдайда бұл адамды қауымдастық сайлайды немесе таңдайды. Тбилиси тұрғындары ауылдық жерлерге қарағанда осындай қоғамдастық ұйымдастырушысына ие. Сонымен қатар, Грузияда дін саласындағы ерікті еңбек кеңінен таралды.

Украинадағы еріктілік. Украинада еріктілер қозғалысының дамуындағы алғашқы кезең XX ғасырдың 90-шы жылдарының басында «сенім телефоны» ерікті қызметін құру болды, ал 1992 жылдан бастап жастарға арналған әлеуметтік қызметтер желісінің белсенді дамуы басталды, бұл өз кезегінде еріктілер қозғалысының дамуына әкелді. 2001 жылы Украина Президентінің Жарлығын іске асыру аясында Л. Кучма «Украинада халықаралық еріктілер күнін өткізуді ұйымдастыру туралы» өкім шығарды, онда Украинада еріктілер қозғалысын дамыту қажеттілігі, оның ішінде мүгедектерге, қарт азаматтарға, ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаларға, жетім балаларға көмек көрсету қажеттілігі жарияланды.

Украинада еріктілер ресурсын пайдалану елдің қоғамдық-саяси өмірінің барлық салаларына таралады, бірақ ол әлеуметтік салада көбірек байқалады. Сонымен бірге, еріктілер жұмысының экономикалық аспектілері оларды бағалаудың әдістемелік тәсілдерінің дамымауына байланысты әлі өлшенбейді.

Еуро-2012 футбол чемпионатына дайындық еріктілер қозғалысының дамуына серпін берді: Жастар чемпионатты қабылдайтын қалаларда еріктілер топтарына белсенді тартылды. Мысалы, Киевтің отбасы, балалар мен жастарға арналған әлеуметтік қызметтер орталығы Еуро-2012 соңғы бөліміне қызмет көрсету үшін еріктілік негізде 2000 адамды тартты.

2.2

Волонтерлікті қолдау саласындағы халықаралық ұйымдардың қызметі (БҰҰ волонтерлері, БҰҰЕ жобалары).

Барлық типтегі халықаралық волонтерлік ұйымдар волонтерлік жобалар іске асырылатын елдердің үкіметтерімен, басқа да халықаралық ұйымдармен, халықаралық банктермен, үшінші сектор ұйымдарымен әріптестікте жұмыс істейді. 20 ғасырдың соңында халықаралық деңгейде біріктірілген волонтерлік құрылымдар пайда болады, бірақ олардың қызметі белгілі бір аумақтық шеңберде шектелген. Олар волонтерлікті дамытуға бағытталған халықаралық бағдарламаларды түрлі елдердің үкіметтері осы міндеттерді шешуге бөлетін шоғырландырылған бюджет есебінен іске асырады.

Жекелеген адамдардың мүддесі үшін мұндай волонтерлік ұйымдар ұтқырлықтың (білім беру, кәсіби) әртүрлі түрлерін іске асыру үшін мүмкіндіктер ұсынады. Мемлекеттік құрылымдардың мүдделері үшін олар халықты жұмыспен қамту мәселелерін шешуге ықпал етеді.

Халықаралық қоғамдық ұйымдар, әдетте, желілік құрылымға ие. Ұйымдардағы иерархия барлық бірлестіктердің өкілдіктері, мүмкін болса, жекелеген мемлекеттерде ұлттық деңгейде құрылатындығына, кейбір жағдайларда жергілікті деңгейде де өз бөлімшелері болуына ықпал етеді.

Кейбір елдерде арнайы мемлекеттік агенттіктер құрылады, олардың жауапкершілік аумағында осы ел ішінде де, одан тыс жерлерде де жүзеге асырылатын осы елдер азаматтарының еріктілік бастамаларын дамыту және қолдау бар. Мұндай мекемелердің міндеттері аясында өз елінің әлеуметтік-экономикалық мәселелерін, атап айтқанда жұмыссыздықты шешуге болады. Сондай-ақ дамушы елдердің тұрғындарына қарапайым техникалық білім мен еңбек дағдыларын алуға көмек көрсетілуі, басқа елдердегі мұқтаждарға ағартушылық қызмет көрсетілуі, медициналық және әлеуметтік көмек жүзеге асырылуы мүмкін.

Көптеген елдерде мемлекеттік билік институттары мен бірқатар саяси институттар стратегия мен тактика деңгейінде еріктілер құрылымдарының қызметін ресурстық қамтамасыз етуді ұсынады. Нормативтік-заңнамалық база құрылады, мемлекеттік бюджеттерден қаражат бөлінеді, Мемлекеттік бағдарламалар жоспарланады және іске асырылады. Бұл тұрғыда еріктілік азаматтық және саяси белсенділікті қалыптастыру тетігі ретінде қарастырылады.

Әлемде көптеген халықаралық еріктілер ұйымдары бар, олардың ішіндегі ең ықпалдысы мыналар:

1. **БҰҰ еріктілері** (United Nations Volunteer, ДООН) – еріктілік идеяларын ілгерілету және нақты практикалық міндеттерді шешу үшін еріктілерді жұмылдыру арқылы ғаламшардағы орнықты жаһандық дамуды қолдаумен айналысатын, БҰҰ-ға тікелей бағынатын ұйым;

2. **SCI** (Service Civil International) – 1920 жылы құрылған және бүкіл әлем бойынша 33 бөлімшесі бар еріктілер ұйымы. Оның міндеттеріне бейбітшілік, халықаралық өзара түсіністік пен ынтымақтастық, әлеуметтік әділеттілік және қоршаған ортаны қорғау идеяларын ілгерілету кіреді. SCI негізгі қызметі халықаралық волонтерлік жобаларды, семинарларды, қысқа, орта және ұзақ мерзімді волонтерлік бағдарламаларды, білім беру тренингтерін және халықаралық алмасуларды ұйымдастыруға бағытталған;
3. **Alliance of European Voluntary Service Organizations** – 1982 жылы құрылған Еуропалық волонтерлік ұйымдардың альянсы, халықаралық ынтымақтастық, бейбітшілік және өзара түсіністік идеяларын ілгерілететін қысқа мерзімді және ұзақ мерзімді волонтерлік жұмыс лагерлерін үйлестіруге мамандандырылған еуропалық ұлттық волонтерлік ұйымдардың үйлестіру орталығы болып табылады;
4. **ICYE** (International Cultural Youth Exchange). ICYE федерациясы өз қызметін 1949 жылы бастаған, ICYE Африка, Азия, Еуропа және Латын Америкасы елдерінде 30-дан астам бөлімшелері бар. ICYE миссиясы халықаралық өзара түсіністік пен бейбітшілік үшін жастардың волонтерлік белсенділігін ілгерілету. Жаһандық білім беру және мәдениетаралық тәрбие – балалармен, қарттармен және мүгедектермен жұмыс істеу; балалар орталықтарын, экологиялық жобаларды ұйымдастыру ICYE бағдарламасының екі негізгі қағидаты;
5. **YAP** (Youth Action for Peace). Халықаралық жастар ұйымы өз қызметін 1923 жылы бастаған, елдер арасындағы бейбітшілік пен ынтымақтастық идеяларын алға тартты және әскери қақтығыстарға қарсы белсенді сөйледі. YAP 15 елде филиалдары бар және саяси белсенді жастарды ерікті қозғалыста біріктіреді. YAP волонтерлік соғысқа қарсы жобаларды, пацифистік семинарлар мен тренингтерді ұйымдастырумен, әскери қақтығыстарды зорлық-зомбылықсыз шешу әдістерін әзірлеумен, босқындармен, әлеуметтік қорғалмаған топтармен жұмыс істеумен, саяси партиялар мен ұйымдар арасында соғысқа қарсы және бітімгершілік идеяларды қолдаумен айналысады.

Жоғарыда аталған ұйымдардың ішінде Қазақстанда тек БҰҰЕ ғана белсенді болып табылады. Қазақстанда БҰҰЕ бағдарламасы 1993 жылы іске қосылды және бастапқыда жергілікті қоғамдастықтардың тұрақты дамуы мен әлеуетін нығайтуға еріктілердің қатысуына бағытталған. Бағдарлама іске қосылғаннан бері БҰҰ-ның 80-нен астам халықаралық еріктілері және 50-ден астам ұлттық еріктілер тартылды. Қазақстандағы БҰҰЕ-ның миссиясы Қазақстанның әлеуметтік алуан түрлілігіне жауап беретін инклюзивті қатысу арқылы еріктілікті ілгерілету болып табылады. Өз мандатына сәйкес Қазақстандағы БҰҰ еріктілері қоғамдық даму, басқару, қоршаған ортаны қорғау, білім беру, гуманитарлық көмек көрсету және азаматтық белсенділікті дамыту салаларында жұмыс істейді. Орнықты даму жөніндегі мақсаттарды іске асыру шеңберінде БҰҰЕ басымдықтарының бірі азаматтық қоғамның әлеуетін дамыту болып табылады. БҰҰЕ ұлттық ҰЕҰ-мен бірлесіп институционалдық даму, қоғамдық қызығушылық және ерікті қызмет бойынша тренингтер мен семинарлар өткізеді. БҰҰЕ-ның артықшылығы-трансформациялық өзгерістерді волонтерлік қызмет, қоғамдық ерікті қызмет және

азаматтық қоғамды тарту арқылы, азаматтық қоғамның, волонтерлік ұйымдардың, БҰҰ агенттіктерінің және Үкіметтің белсенді қатысуы арқылы жүзеге асыру мүмкіндігінде болып тұр.

БҰҰЕ БҰҰ-ның серіктестеріне және Қазақстан Үкіметіне тұрақты даму қағидаттарын енгізу саласында белсенді қолдау көрсетеді. БҰҰЕ-ның Қазақстандағы Тұрақты өкілі Норимаса Шимомура БҰҰДБ-ның Қазақстандағы рөлін бейнелі түрде сипаттады: «БҰҰЕ еріктілері Қазақстанда негізгі рөлді жергілікті қоғамдастықтарға оң ықпал ете отырып, инновациялар енгізіп, адамдардың құқықтары мен мүмкіндіктерін кеңейте отырып атқарады. Олар шын мәнінде шабыт пен адалдықты біріктіретін Өзгерістің қозғаушы күші». Қазіргі уақытта Қазақстан азаматтары Малави, Мозамбик, Украина және т. б. елдерде БҰҰ-ның халықаралық еріктілері ретінде жұмыс істейді.

3 тарау.

Қазақстанда волонтерлік қызметті дамытудың келесі бағыттары

3.1

Волонтерлік қызметті дамытудың проблемалық мәселелері мен кедергілері

Социологиялық сауалнама нәтижелері

«TALAP» ҚЗО» ҚҚ жүргізген әлеуметтік зерттеудің мақсаттарының бірі Қазақстандағы волонтерлік қозғалыстың даму перспективаларын, сондай-ақ осы процеске кедергі келтіретін тосқауылдар мен проблемаларды айқындау болып табылады.

Зерттеу нәтижелеріне сәйкес волонтерлік қызмет тәжірибесі жоқ, бірақ ерікті болуға дайын немесе дайын болуы мүмкін респонденттердің үлесі айтарлықтай жоғары және 35,4%-ды құрайды: волонтер болу ниеті туралы сұраққа 8,3% «иә» және 20,6% «бәлкім, иә» деп жауап берді. Сонымен қатар, сұралғандардың жартысынан көбі - 52,4% - волонтерлік қызметпен айналысу ниеті туралы сұраққа теріс жауап берді (16-кесте).

16-кесте.

«Сіз ерікті болғыңыз келе ме?» деген сұраққа респонденттердің жауаптарын бөліп көрсету

Иә	8,3%
Бәлкім, иә	20,6%
Бәлкім, жоқ	17,0%
Жоқ	35,4%
Жауап беруге қиналамын	18,7%

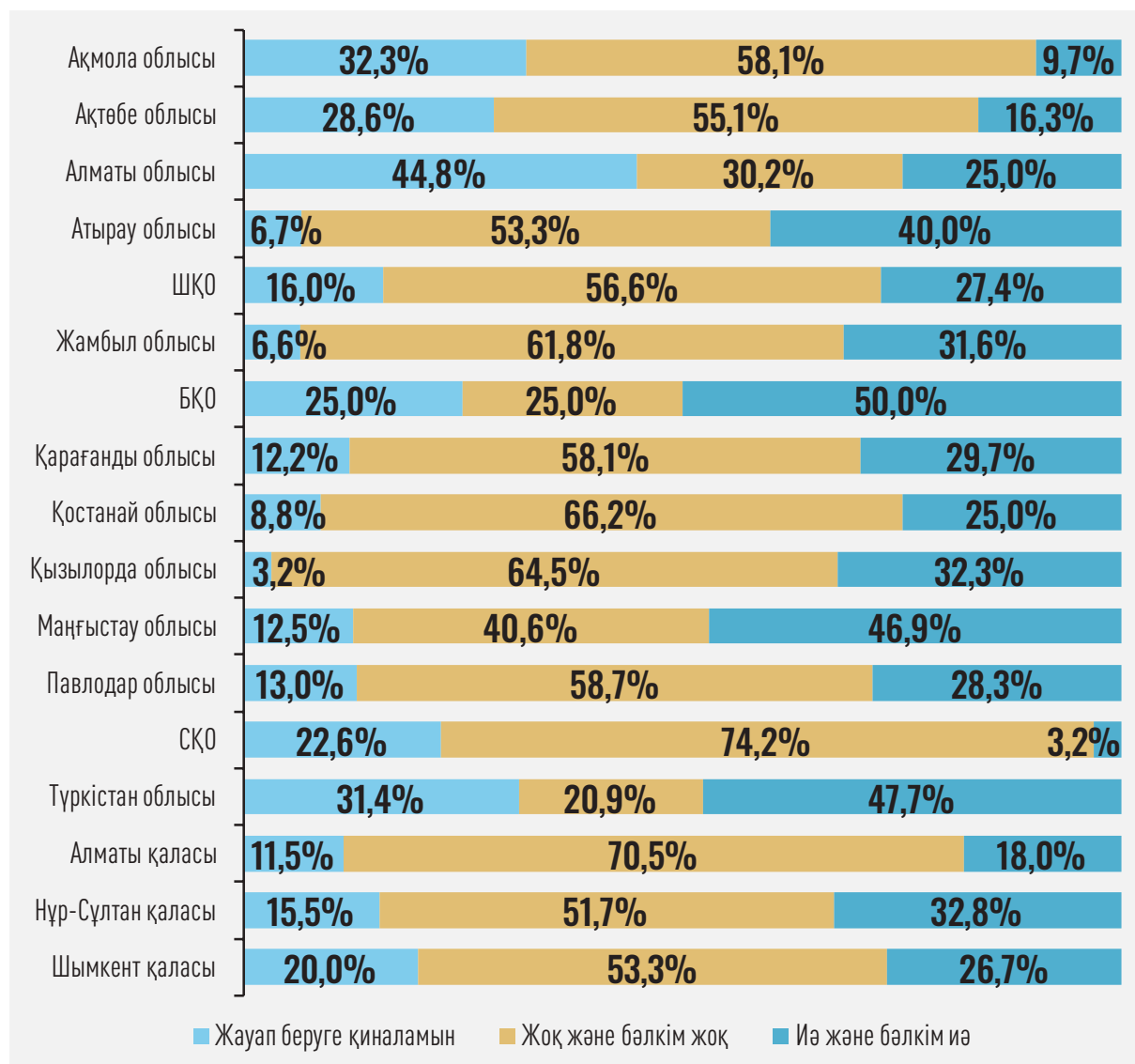
Дереккөз: «TALAP» ҚЗО» ҚҚ деректері

Волонтер болуға көбінесе Маңғыстау (46,9%), Түркістан (47,7%) және Батыс Қазақстан (50%) облыстарының тұрғындары ниет білдірді. Ерікті болу ниеті туралы сұраққа оң жауап берген респонденттердің үлесі Нұр-Сұлтан (32,8%) және Шымкент (26,7%) қалаларында, Павлодар (28,3%), Қызылорда (32,3%), Қарағанды (29,7%), Жамбыл (31,6%), Шығыс Қазақстан (27,4%) және Атырау (40%) облыстарында айтарлықтай жоғары. Солтүстік Қазақстан және Ақмола облыстарында волонтер болуға респонденттердің ең аз саны ниет білдірді (6-сурет).

6-сурет

Қазақстанның әр түрлі аймақтарында «Сіз ерікті болғыңыз келе ме?» деген сұраққа респонденттердің жауаптарын бөліп көрсету.

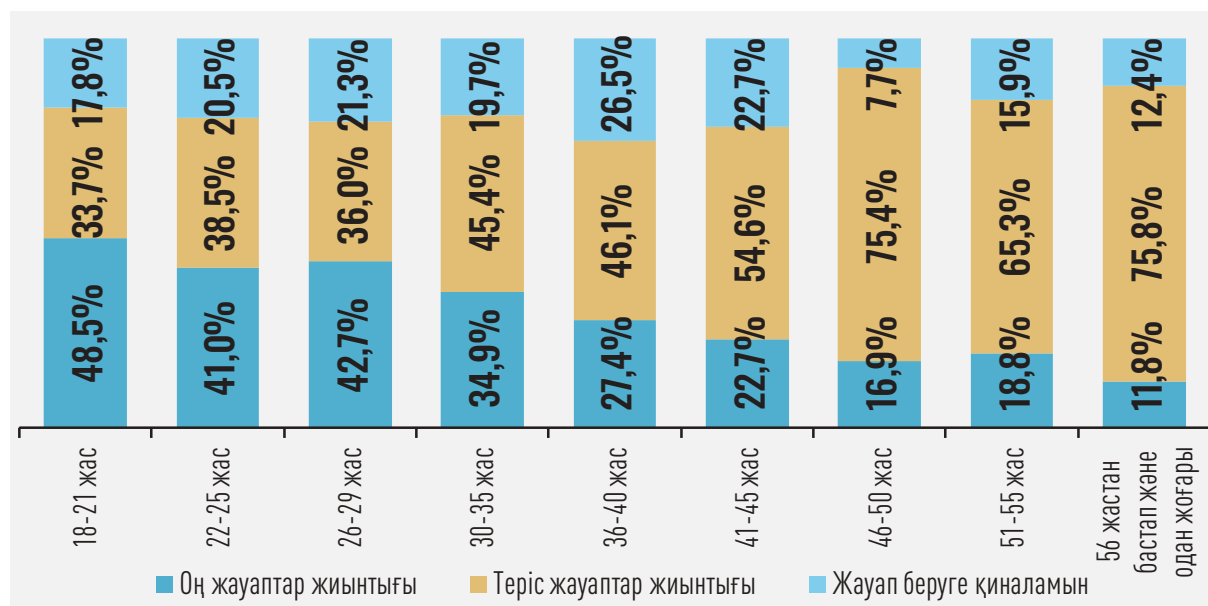

Дереккөз: «TALAP» ҚЗО» ҚК деректері

Жұмыспен қамту саласына байланысты волонтерлік қызметке қатысудың неғұрлым жоғары дайындығын студенттер (осы санаттан 46,8%), үй шаруасындағы әйелдер (38,9%), мемлекеттік қызметшілер (36%) және бюджеттік ұйымдардың қызметкерлері (33,3%) көрсетеді. Жас ерекшелігі бойынша 18-21 жас, 22-25 жас және 26-29 жас аралығындағы жас топтары арасында волонтер болуға деген ұмтылыс жоғары, ал ересек жастағы топтардағы респонденттер волонтерлік қызметке әлдеқайда аз дәрежеде бейім (7-сурет).

7-сурет.

Әр түрлі жас топтарына қарай «Сіз ерікті болғыңыз келе ме?» деген сұраққа респонденттердің жауаптарын бөліп көрсету.

Дереккөз: «TALAP» ҚЗО» ҚК деректері

Волонтер болуға ниет білдірген респонденттер еріктілер қозғалысына қосылудың негізгі шарттары ретінде еріктілердің күш-жігерін шынымен мұқтаж адамдарға (27,1%) және еріктілердің жұмысын жақсы ұйымдастыруға (22%) бағыттайтынын атады. Волонтер болғысы келетін респонденттердің тек 9,6%-ы үшін волонтерлік қызметке қатысу есебінен ресми еңбек өтілін алу маңызды болып табылады (17-кесте).

17-кесте.

«Карантин кезеңінде сіз қандай көмек көрсеттіңіз?» деген сұраққа респонденттердің жауаптарын бөліп көрсету

Еріктілердің барлық күш-жігері шынымен мұқтаж адамдарға бағытталамын болса	27,1%
Еріктілер жұмысы жақсы ұйымдастырылған жағдайда	22,0%
Басқа шарттар	15,2%
Жақсы үйлесімді және тату команда жұмыс істеген жағдайда	12,6%
Жоғарыда аталған шарттардың барлығы	12,3%
Резюмедегі еңбек өтілі үшін ресми тәжірибе алған жағдайда	9,6%
Жауап беруге қиналамын	1,2%

Дереккөз: «TALAP» ҚЗО» ҚК деректері

Волонтерлік тәжірибесі бар немесе волонтер болуға дайын әрбір төртінші (24,1%) респондент төтенше жағдай туындаған кезде мұқтаж адамдарға көмектесуге дайын. Жаппай сауалнамаға қатысушылардың 15,1%-ы қарт адамдарға, мүмкіндігі шектеулі

адамдарға азық-түлік сатып алуға, тазалауға көмектесуге тілек білдірді. Психологиялық көмек көрсетуге, қолдау топтарын жүргізуге дайын респонденттердің үлесі 10,3%-ды құрады, 9,5%-дан сәл азы заңгерлік, құқықтық және өзге де ақпараттық-консультациялық көмек көрсеткісі келеді. Сауалнамаға қатысқан еріктілердің 7%-ы балаларды пайдалы дағдыларға үйретуге ниет білдірді (18-кесте).

18-кесте.

«Сіз қандай жағдайларда басқаларға көмектесуге дайынсыз?» деген сұраққа респонденттердің жауаптарын бөліп көрсету

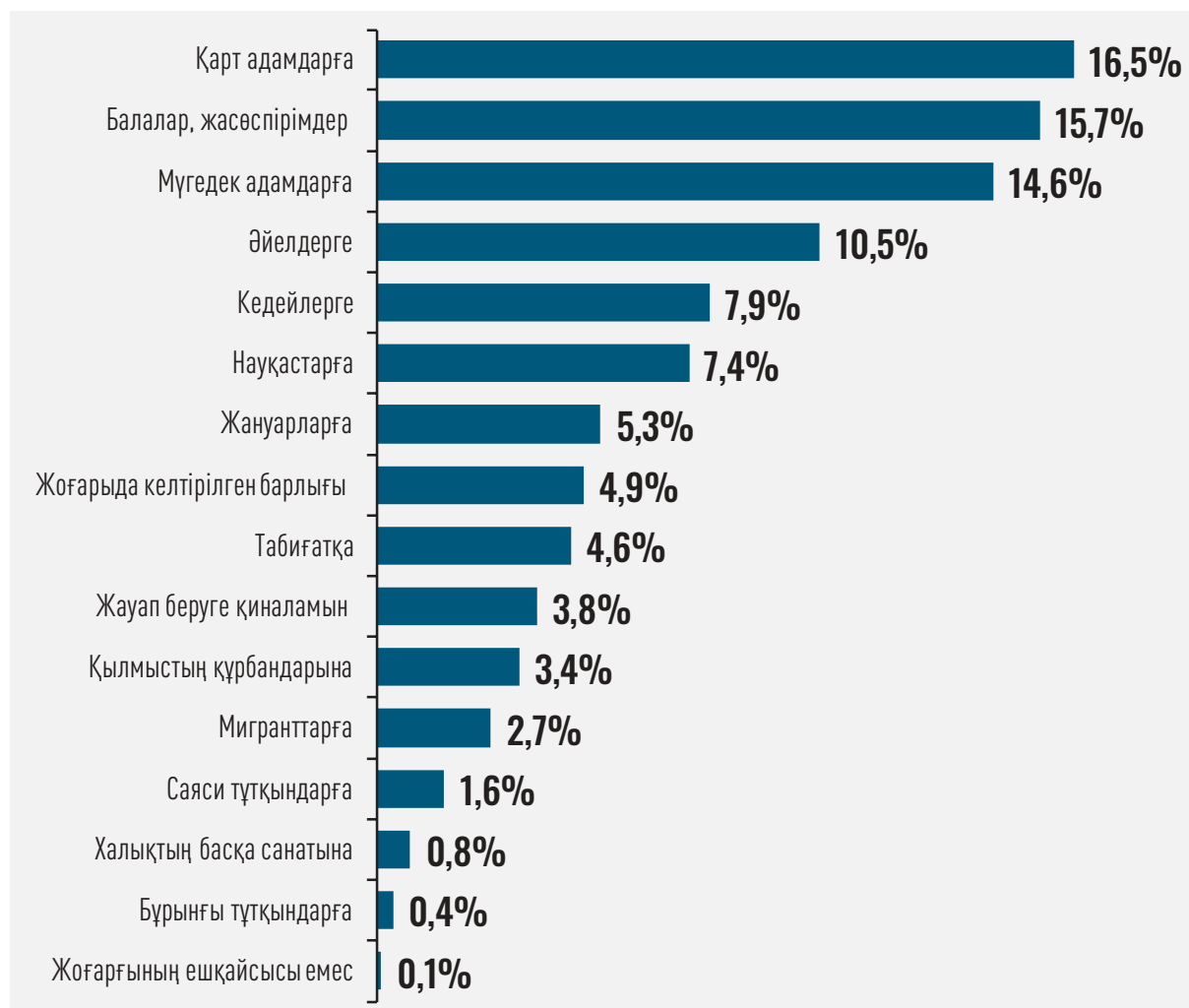
Төтенше жағдайда (су тасқыны, өрт, табиғи апат және т. б.)	24,1%
Қарт адамдарға, қозғалыс мүмкіндігі шектеулі адамдарға көмектесу (азық-түлік сатып алу, тазалау және т. б.)	15,1%
Психологиялық көмек көрсету, қолдау топтарын жүргізу	10,3%
Заң, құқықтық және өзге де ақпараттық-консультациялық көмек көрсету	9,5%
Балаларға менде бар дағдыларды үйрету	7,0%
Басқа жағдайлар	6,9%
Қарт адамдарға, зейнеткерлерге, жүріп-тұру мүмкіндіктері шектеулі адамдарға бос уақыттарын ұйымдастыруға көмектесу	5,4%
Қарт адамдарға, зейнеткерлерге, мүмкіндігі шектеулі адамдарға гигиенаны сақтауға көмектесу	4,8%
Әлеуметтік қайырымдылық жобасына ақпараттық қолдау көрсету	4,6%
Қалалық және Республикалық маңызы бар спорттық іс-шараларды ұйымдастыруға қатысу	4,0%
Қарт адамдарды, зейнеткерлерді, мүмкіндігі шектеулі адамдарды оқыту дағдылары	3,8%
Әлеуметтік қайырымдылық жобасын қолдау үшін техникалық көмек көрсету	3,0%
Көмек көрсетуге дайын емес	1,4%

Дереккөз: «TALAP» ҚЗО» ҚҚ деректері

Волонтерлік тәжірибесі бар немесе волонтер болуға дайын сауалнамаға қатысушылар қарт адамдарға (16,5%), балаларға, жасөспірімдерге (15,7%) және мүгедектігі бар адамдарға (14,6%) көмек көрсетуге бағытталған волонтерлік қызметке қатысқысы келеді. Әйелдерге (10,5%), кедейлерге (7,9%) және науқастарға (7,4%) біршама төмен басымдық берілді. Сонымен, жануарларға (5,3%), табиғатқа (4,6%), қылмыс құрбандарына (3,4%), мигранттарға (2,7%), саяси тұтқындарға (1,6%), бұрынғы тұтқындарға (0,4%; 8-сурет) көмек көрсету ең аз басымдыққа ие.

8-сурет.

«Сіз кімге көмектесуге дайынсыз?» деген сұраққа респонденттердің жауаптарын бөліп көрсету

Дереккөз: «TALAP» ҚЗО» ҚК деректері

Волонтерлік тәжірибесі бар не волонтер болғысы келетін респонденттердің 28,4%-ы мұқтаж адамдарға қызмет көрсету нысанында көмек көрсетуге дайын екендігін, 24,6%-ы түрлі материалдық құндылықтарды (заттар, тұрмыстық заттар және т.б.) беруге, 16,3%-ы оқыту жүргізуге, ал 13,8%-ы түрлі іс-шаралар мен бос уақытты ұйымдастырушылар бола алатынын атап өтті (9-сурет).

Волонтерлік тәжірибесі бар немесе волонтер болуға дайын сауалнамаға қатысушылардың көпшілігі волонтерлік қызметке аптасына 1-2 сағат (19,1%) және аптасына бір күн (16,6%) жұмсауға дайын. Респонденттердің тек 7,5%-ы еріктілікке аптасына бір күннен артық уақыт бөлуге дайын, ал 4,1%-ы өз уақытын волонтерлік қызметке бөлуге дайын емес (10-сурет).

9-сурет.

«Сіз қалай көмектесуге дайынсыз?» деген сұраққа респонденттердің жауаптарын бөліп көрсету

Дереккөз: «TALAP» ҚЗО» ҚҚ деректері

10-сурет.

«Сіз еріктілікке аптасына қанша уақыт бөлуге дайынсыз?» деген сұраққа респонденттердің жауаптарын бөліп көрсету

Дереккөз: «TALAP» ҚЗО» ҚҚ деректері

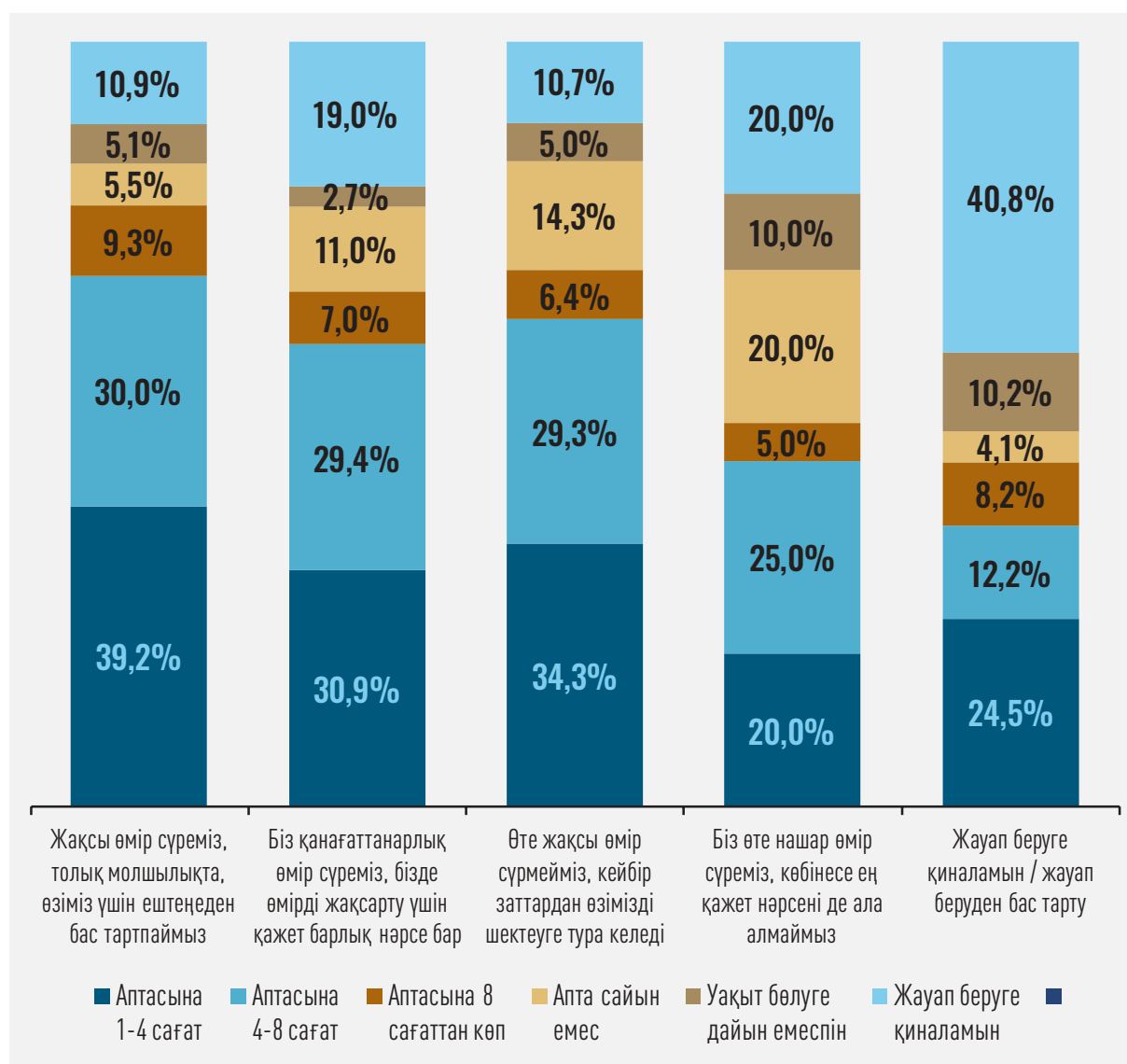
Волонтерлік қызметке жеке уақытын құрбан етуге дайын болуы белгілі бір дәрежеде респонденттің жасына байланысты. Сонымен, 18-21 жас, 22-25 жас және 26-29 жас

аралығындағы жас топтарының өкілдері, сондай - ақ 46-55 жас аралығындағы респонденттер еріктілікке аптасына 1 - ден 4 сағатқа дейін жұмсауға дайын. Сонымен қатар, 30-45 жас аралығындағы сауалнамаға қатысушылар аптасына жарты күннен 1 күнге дейін волонтерлік қызметке арнауға дайын. 56 жастан асқан адамдар көбінесе бұл сұраққа жауап беру қиынға соғады және олардың төрттен бірі аптасына 4 сағаттан артық емес волонтерлік қызметке жұмсауға дайын екенін атап өтті.

Сонымен қатар, респонденттің волонтерлік қызметке жұмсауға дайын уақыт мөлшері де табыс деңгейіне байланысты. Мәселен, табысы төмен респонденттердің 20%-ы не апта сайын волонтерлік қызметпен айналысуға дайын емес, не тиісті сұраққа жауап беруге қиналды (11-сурет).

11-сурет.

Табыс деңгейі әртүрлі топтарда «Сіз еріктілікке аптасына қанша уақыт бөлуге дайынсыз?» деген сұраққа респонденттердің жауаптарын бөліп көрсету

Дереккөз: «TALAP» ҚЗО» ҚҚ деректері

Есте қаларлығы, респонденттердің 40%-дан астамы өздері тұратын елді мекендерде қандай еріктілер ұйымдары жұмыс істейтінін біледі немесе мұндай ұйымдардың әлеуметтік желілерде аккаунттары бар екенін біледі. Мұндай ұйымдар туралы 18,6% білмейді, 21% өтініш білдіруді жоспарламайды және респонденттердің 19,8%-ы сұраққа жауап беруге қиналды (19-кесте).

19-кесте.

«Сіз өзіңіздің елді мекеніңізде қайда, қай ұйымдарға хабарласып, ерікті бола алатыныңызды білесіз бе?» деген сұраққа респонденттердің жауаптарын бөліп көрсету

Ия, мен өз елді мекенімде осындай ұйымдарды білемін	20,6%
Ия, мен әлеуметтік желілерде мені қызықтыратын ұйымдар бар екенін білемін	20,0%
Мен мұндай ұйымдар туралы және қайда баруға болады білмеймін	18,6%
Хабарласуды жоспарламаймын	21,0%
Жауап беру қиын	19,8%

Дереккөз: «TALAP» ҚЗО» ҚК деректері

Осылайша, волонтерлердің қызметін 40 жасқа дейінгі ҚР азаматтарының көпшілігі қолдайды, ал 40 жастан асқан қазақстандықтар волонтерлікке барынша ұстамды қарайды. Еріктілікке деген көзқарасқа материалдық байлық деңгейі де әсер етеді: ол неғұрлым жоғары болса, респондент еріктілікті оң қабылдауға бейім болады. Сонымен қатар, волонтерлікті оң бағалау респонденттің волонтерлік қызметтегі тәжірибесіне байланысты: волонтерлік қызметке қатысқандардың (және қатысқысы келетіндердің) арасында оң бағалар басым болады, ал мұндай тәжірибесі жоқ (және болғысы келмейтіндердің арасында) волонтерлікке бейтарап немесе теріс бағалайды.

Белгілі бір проблема-еріктілік тәжірибесі бар жас топтардың көптеген өкілдері оны болашақта жалғастыруға ниет білдірмейді. Волонтерлік қызметті тоқтатудың негізгі себептері ретінде респонденттер қаржылық қиындықтарды және еріктілік көп уақытты қажет ететінін атап өтті.

Сонымен бірге, еріктілер болуға ниет білдірген респонденттердің көпшілігі олардың еріктілер қозғалысына қосылуының басты шарты ретінде «еріктілердің күш-жігері шынымен мұқтаж адамдарға бағытталатындығын» көрсетеді, бұл волонтерліктің дамуын елеулі түрде тежейтін фактор олар үшін уақыт пен ресурстарды құрбан етуге дайын емес волонтерлік жобалардың мақсаттары болып табылмайды деп болжауға болады.

Жалпы, еріктілердің барлық күш-жігері шынымен де көмекке мұқтаж жандарға бағытталатын болса, сондай-ақ еріктілер жұмысы жақсы ұйымдастырылған болса, қазақстандықтардың 28,9%-ы ерікті болғысы келеді. Еріктілер болуға деген үлкен ықыласты студенттер, үй шаруасындағы әйелдер, мемлекеттік қызметкерлер және 18-ден 29 жасқа дейінгі жас топтағы батыс және оңтүстік өңірлердегі бюджеттік сала

қызметкерлері көрсетті. Сонымен бірге, әлеуетті еріктілер бірінші кезекте төтенше жағдайлар кезінде көмек көрсетуге, қарт адамдарға, мүмкіндігі шектеулі адамдарға, балалар мен жасөспірімдерге көмектесуге дайын.

Сараптамалық сауалнама нәтижелері

2020 жылғы шілде мен қазан аралығында «TALAP» ҚЗО» ҚҚ сараптамалық сауалнама түрінде әлеуметтік зерттеу жүргізді, оның мақсаты Қазақстандағы волонтерлік қозғалыстың ағымдағы жай-күйі мен даму перспективасына талдау жүргізу болды. Зерттеу жүргізу барысында Қазақстанның барлық өңірлерінен қоғамның түрлі әлеуметтік-экономикалық және демографиялық топтарының 508 сарапшысынан сауалнама алынды.

Сарапшыларға, олардың пікірінше, бір уақытта бірнеше жауап нұсқаларын таңдауға болатын ерікті деген кім екендігі туралы сұрақ қойылды. Сауалнамаға қатысқан сарапшылардың көпшілігінің пікірінше, ерікті-бұл «мұқтаж адамдарға ерікті түрде ақысыз көмек көрсететін адам». Бұл пікірді барлық респонденттердің 83%-ы қолдайды және көбінесе бұл жауапты әйел респонденттер таңдайды (91%, ерлерің 81%). Респонденттердің 100%-ы Атырау және Маңғыстау облыстарында, 93%-ы Қарағанды, Батыс Қазақстан және Түркістан облыстарында осы көзқарасты ұстанады. 92% Шығыс Қазақстан және Қызылорда облыстарында. Респонденттердің 90%-дан астамы Нұрсұлтан қаласында, 88%-ы Ақмола облысында.

Респонденттердің 19%-ы волонтер «көп бос уақыты бар және басқаларға көмектесуге дайын адам» деп жауап берді. Сарапшылардың 10%-ы волонтер «өзінің маңыздылығын, әлеуметтік қабылдауын сезінгісі келетін адам» деп санайды және респонденттердің тек 9%-ы «мұқтаждарға ақша беретін адам» жауабын таңдады (20-кесте).

20-кесте.

«Сіздің ойыңызша, «Волонтер» деген кім?» деген сұраққа респонденттердің жауаптарын бөліп көрсету

Мұқтаж адамдарға ерікті түрде тегін көмек көрсететін адам	83%
Бос уақыты көп адам және ол басқаларға көмектесуге дайын адам	19%
Мұқтаждарға ақшалай қаражат беретін адам	10%
Өзінің маңыздылығын, әлеуметтік қабылдауын сезінгісі келетін адам	9%

Дереккөз: «TALAP» ҚЗО» ҚҚ деректері

Сарапшылардың көпшілігі (жалпы санының 92%) Қазақстанда волонтерлікті дамыту үшін белгілі бір перспективаларды көріп отыр. Мәселен, «Сіздің ойыңызша, Қазақстанда волонтерлікті дамытудың қандай перспективалары бар?» деген сұраққа респонденттердің 41,5%-ы волонтерлік табысты дамиды, ал 50,5%-ы тек мемлекет тарапынан қолдау болған жағдайда ғана табысты болады деп жауап берді.

Сұралғандардың тек 4,4%-ы елдегі еріктілер қозғалысы үшін елеулі перспективаларды көрмейді (21-кесте).

21-кесте.

«Сіздің ойыңызша, Қазақстанда волонтерлікті дамытудың қандай перспективалары бар?» деген сұраққа респонденттердің жауаптарын бөліп көрсету

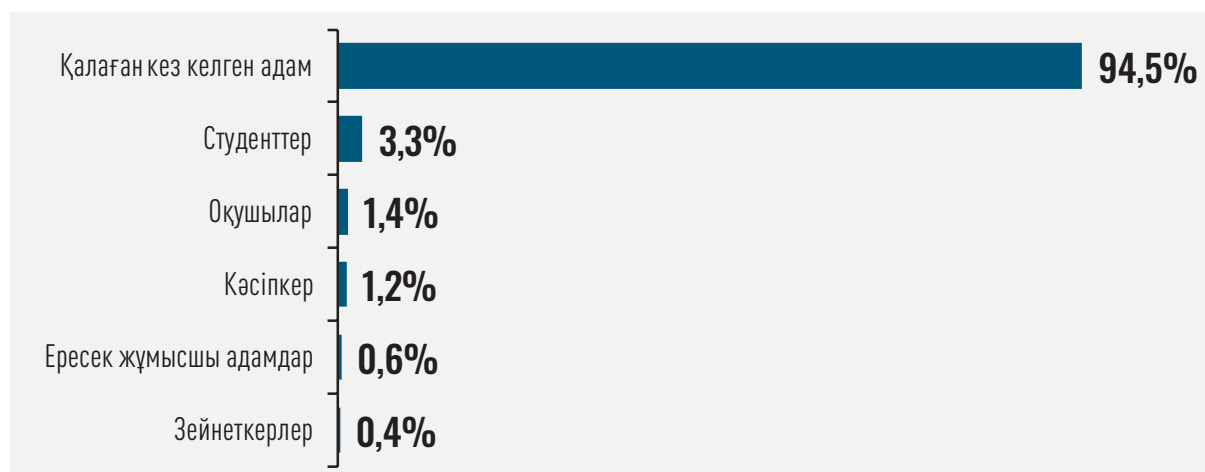
Елімізде волонтерлік табысты дамитын болады	41,5%
Сәтті сияқты, бірақ мемлекеттің қолдауымен	50,5%
Сәтсіз сияқты, елдегі еріктілік ресми сипатта болады	3,0%
Елдегі еріктілер қозғалысының болашағын көріп тұрған жоқпын	1,4%

Дереккөз: «TALAP» ҚЗО» ҚК деректері

Сауалнамаға қатысқан сарапшылардың басым көпшілігінің пікірі бойынша Қазақстандағы волонтер ретінде жасы мен ауқаттылығына қарамастан кез келген адам қатыса алады. Респонденттердің 95%-ы осылай жауап берді (12-сурет).

12-сурет.

«Кім ерікті бола алады?» деген сұраққа респонденттердің жауаптарын бөліп көрсету

Дереккөз: «TALAP» ҚЗО» ҚК деректері

«Еріктілер қай салада көбірек қажет?» деген сұраққа жауап бере отырып, сарапшылар экологияны (83%) әлеуметтік саланы (67%) және денсаулық сақтауды (47%) басымдықпен көрсетті. Сонымен қатар, сарапшылар жауаптың бірнеше нұсқасын таңдай алды, нәтижесінде ұсынылған барлық нұсқалар назардан тыс қалмады (22-кесте).

22-кесте.

«Еріктілер қай салада көбірек қажет?» деген сұраққа респонденттердің жауаптарын бөліп көрсету

Экология (қоқыс жинау, жануарларға көмек, қала көшелерін көгалдандыру және т. б.)	83%
Әлеуметтік сала (балаларға, мүгедектерге, қарт адамдарға, өмірлік қиын жағдайға тап болған адамдарға көмек көрсету)	67%
Денсаулық сақтау (денсаулық сақтау саласындағы қызмет, донорлық қызметтегі еріктілік)	47%
ТЖ кезеңінде (ТЖ алдын алуда және жоюда шұғыл ден қою қызметтеріне жәрдемдесу)	45%
Білім беру (білім беру қызметтерін көрсетуге көмек көрсету, тілдерді оқыту және т. б.)	35%
Спорттық-мәдени (спорттық іс-шараларды өткізуге және мәдениет саласында көмек көрсету)	28%

Дереккөз: «TALAP» ҚЗО» ҚҚ деректері

Сауалнамаға қатысқан сарапшылардың көпшілігінің пікірінше, Волонтерлік қызметті БАҚ-та жариялау жеткілікті деңгейде: респонденттердің 38,6%-ы волонтерлік туралы жаңалықтар саны жеткілікті деңгей шегінде, бірақ бұл ретте оған одан да көп көңіл бөлуге болады деп жауап берді. 36,4% волонтерлік қызмет туралы жаңалықтар жеткілікті деп санайды, тек 4,1% волонтерлік қызмет туралы ақпараттың жеткіліксіз мөлшерін атап өтті (23-кесте).

23-кесте.

«БАҚ-та волонтерлік қызмет жеткілікті түрде жариялануда ма?» деген сұраққа респонденттердің жауаптарын бөліп көрсету

Норма шегінде, бірақ көп жаңалықтар қажет	38,6%
Жеткілікті, мен еріктілік туралы жаңалықтарды үнемі естимін	36,4%
Жеткіліксіз, еріктілік туралы тек волонтер жылында білдім	19,1%
Өте аз ақпарат	4,1%
Жауап жоқ	1,2%
Волонтерлік қызмет туралы қате жеткізеді	0,4%
Жауап беруге қиналамын	0,2%

Дереккөз: «TALAP» ҚЗО» ҚҚ деректері

Зерттеу аясында сарапшыларға «Волонтерлік қызмет туралы қолданыстағы заңнама пысықтауды қажет ете ме?» деген сұрақ қойылды. Респонденттердің 45,3% қолданыстағы заңнамада волонтерлік қызметті ішінара қаржыландыруды, оның ішінде логистика, тамақтану, тұру, сақтандыру шығыстарын көздеу қажет деп санайды. 35,6% волонтерлерді көтермелеудің қаржылық емес шараларын қарастыру қажет екенін атап өтті: мақтау қағаздары, волонтерлік қызметті еңбек өтілі ретінде есепке алу,

волонтерлерге ерекше мәртебе беру және т. б. 6,9% қолданыстағы заңнама түбегейлі қайта өңдеуді талап етеді деп есептейді, ал респонденттердің тек 19,7%-ы қолданыстағы заңнама пысықтауды қажет етпейді деп санайды (24-кесте).

24-кесте.

«Волонтерлік қызмет туралы қолданыстағы заңнама пысықтауды қажет ете ме?» деген сұраққа респонденттердің жауаптарын бөліп көрсету

Заңда еріктілер қызметін ішінара қаржыландыру жағын қайта қарау керек (логистика, тамақтану, тұру, сақтандыру)	45,3%
Заңда қаржылық емес шаралар (сертификаттар, еңбек кітапшасы, еріктілер мәртебесі) қарастырылуы керек	35,6%
Заңға кішігірім өзгерістер енгізіп, бос орындарды толтыру қажет	23,2%
Заң жетілдіруді қажет етпейді	19,7%
Заңды толығымен қайта қарау қажет, өйткені ол ақиқатты көрсетпейді	6,9%
Жауап беруге қиналамын	6,3%
Басқа	1,0%

Дереккөз: «TALAP» ҚЗО» ҚК деректері

«Еріктілер қызметі туралы» Қазақстан Республикасының 2016 жылғы 30 желтоқсандағы No 42-VI ЗРК Заңына сәйкес еріктілер қызметі - бұл ерікті түрде жүзеге асырылатын, жеке және (немесе) заңды тұлғалардың мүдделері үшін ақысыз негізде жүзеге асырылатын, ерікті әлеуметтік бағдарланған, қоғамдық пайдалы қызмет. Алайда еріктілерді ынталандыру қажеттілігі туралы мәселе ашық күйінде қалып отыр. Сауалнама аясында сарапшыларға «Заңнамаға еріктілер үшін мотивациялық нормаларды тағайындау қажет пе?» деген сұрақ қойылды. Респонденттердің жартысынан көбі мотивацияның ішінара қажет екенін атап өтті, бұл ретте волонтерлік қызметке қатысу тек ерікті болуы мүмкін екендігі атап өтілді. Сарапшылардың 37,4%-ы заңнаманы еріктілер қызметін қаржылық және қаржылық емес қолдауды реттейтін ережелермен толықтыру қажет деп санайды (25-кесте).

Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың бастамасы бойынша 2020 жыл Қазақстанда Волонтерлер жылы деп жарияланды, осыған байланысты биыл волонтерлік қызметке үлкен көңіл бөлінеді. Сауалнама барысында сарапшыларға «Волонтер жылы аяқталғаннан кейін волонтерлерге мемлекет тарапынан осынша көңіл бөліне ме?» деген сұрақ қойылды. Бұл сұрақ бойынша сарапшылардың пікірлері екіге бөлінді: көпшілік бөлігі (37,4%) волонтер жылы аяқталғаннан кейін көңіл аз бөлінеді деп санайды, 29,3% мемлекеттің волонтерлік салаға назары өзгермейді деп санайды және 25,8% уақыт өте келе өсе түседі деп санайды (26-кесте).

25-кесте.

«Заңнамаға еріктілер үшін мотивациялық нормаларды тағайындау қажет пе?» деген сұраққа респонденттердің жауаптарын бөліп көрсету

Ішінара, өйткені еріктілік-бұл ерікті әрекет, бірақ қолдау қажет	50,2%
Заңда еріктілерді қолдаудың қаржылық және қаржылық емес шараларын тікелей көрсету қажет	37,4%
Жоқ, волонтер жоғары мотивацияланған	9,8%
Жауап беру қиын	2,6%

Дереккөз: «TALAP» ҚЗО» ҚҚ деректері

26-кесте.

«Волонтер жылы аяқталғаннан кейін волонтерлерге мемлекет тарапынан осынша көңіл бөліне ме?» деген сұраққа респонденттердің жауаптарын бөліп көрсету

Әлдеқайда аз көңіл бөлінетін болады	37,4%
Сол деңгейде көңіл бөлінетін болады	29,3%
Болашақта волонтерлікке баса назар аударылатын болады	25,8%
Иә	3,3%
Жоқ	1,4%
Жауап беруге қиналамын	1,2%
Жауап жоқ	1,2%

Дереккөз: «TALAP» ҚЗО» ҚҚ деректері

Зерттеу аясында сарапшыларға еріктілерге байланыс үшін бірыңғай платформа қажет пе деген сұрақ қойылды. Респонденттердің көпшілігі (53,3%) барлық волонтерлерді, волонтерлік ұйымдарды мемлекеттік органдармен біріктіру мүмкіндігімен жаңа бірыңғай коммуникациялық платформа құру қажет деп жауап берді. Сарапшылардың 27,6%-ы жұмыс істеп тұрған алаңдарды жетілдіру және біріктіру қажет деп есептейді, 16,9%-ы қазіргі жағдайды өзгертудің мағынасын көрмейді (27-кесте).

27-кесте.

«Еріктілерге байланыс үшін бірыңғай платформа қажет пе?» деген сұраққа респонденттердің жауаптарын бөліп көрсету

Барлық волонтерлерді, мемлекеттік органдармен волонтерлік ұйымдарды біріктірудің функционалдық мүмкіндіктері бар жаңа бірыңғай коммуникациялық платформа құру қажет	53,3%
Қолданыстағы алаңдарды жетілдіру және бір жерге біріктіру қажет	27,6%
Жоқ, қолданыстағы сайт жеткілікті	16,9%
Жауап беруге қиналамын	2,2%

Дереккөз: «TALAP» ҚЗО» ҚҚ деректері

Сондай-ақ, сарапшылар волонтерлік қызметке жауап беретін атқарушы билік органдары мен Парламентте жеке жетекшілік ететін құрылым құру қажеттігін атап өтті. Сұралған сарапшылардың 65,6%-ы осындай көзқарасты ұстанады. 17,1% жеке жетекшілік ететін құрылымға қажеттілік жоқ деп санайды, ал 11,2% депутаттар мен атқарушы органдар басшыларының функционалдық міндеттерін кеңейту қажет деп санайды (28-кесте).

28-кесте.

«Волонтерлік қызметке жауап беретін бірыңғай кураторлық ұйым (куратор) қажет пе?» деген сұраққа респонденттердің жауаптарын бөліп көрсету

Мемлекеттік органдар мен Парламентте волонтерлік қызмет бойынша тиісті жеке куратор болуы қажет	65,6%
Жоқ, депутаттар мен мемлекеттік органдар өздері басқарады	17,1%
Депутаттар мен мемлекеттік органдардың басшыларына функционалдық міндеттерін кеңейтіп, қосу қажет	11,2%
Жауап беруге қиналамын	6,1%

Дереккөз: «TALAP» ҚЗО» ҚҚ деректері

Сауалнама барысында сарапшыларға бір уақытта бірнеше жауап нұсқаларын таңдауға болатын, еріктілер жобаларының қай саласы көбірек болуы керек деген сұрақ қойылды. Сұралғандардың 21,1%-ы «мүмкіндігі шектеулі адамдарға және зейнеткерлерге көмек» нұсқасын, 14%-ы - табысы төмен отбасыларға көмек көрсету саласын, ал 16%-ы-экология саласын таңдады. Респонденттердің ең аз саны - 7,9% - «бұқаралық іс-шаралар мен акциялар» жауабын көрсетті және тек 1,2%-ы қызметтің барлық бағыттарына назар аудару керек деп санайды (29-кесте).

29-кесте.

«Қандай волонтерлік жобалар көп болуы тиіс?» деген сұраққа респонденттердің жауаптарын бөліп көрсету

Мүмкіндігі шектеулі адамдарға және зейнеткерлерге көмек	21,1%
Табысы төмен отбасыларға	13,9%
Адамдарды іздеу	11,0%
Жануарларға көмек	13,0%
Экология саласында	16,3%
Денсаулық сақтау және білім беру саласында	13,4%
Бұқаралық іс-шаралар мен акциялар	7,9%
Барлық жауаптар	1,2%
Басқа	2,2%

Дереккөз: «TALAP» ҚЗО» ҚҚ деректері

Сарапшылардың 44%-ы «киберволонтерлік» заманауи қажеттілік деп санайды, ал сауалнамаға қатысқандардың 20%-ы карантин кезеңінде көшеде пайда болатын жаппай жиындар мен топтарға тыйым салу киберволонтерліктің таралуына ықпал етті деп санайды. Сонымен бірге, сарапшылардың 18,7%-ы интернеттегі волонтерлік туралы бұрын-соңды естімегендіктерін және 10%-ке жуығы онлайн-алаяқтық жағдайларының жиі болуына байланысты онлайн-волонтерлікті қауіпті деп санайды (30-кесте).

30-кесте.

«Қазақстандағы онлайн-волонтерлікке (киберволонтерлік) қалай қарайсыз?» деген сұраққа респонденттердің жауаптарын бөліп көрсету

Бұл еріктіліктің заманауи қажеттілігі мен ұтқырлығы	43,9%
Бұл карантин кезіндегі уақытша құбылыс	20,5%
Онлайн-волонтерлік туралы естімегенмін	18,7%
Желідегі алаяқтық жағдайларының жоғары қаупі	9,8%
Жауап беруге қиналамын	3,1%
Қарсы	3,0%
Бейтарап	1,0%

Дереккөз: «TALAP» ҚЗО» ҚҚ деректері

Еріктілер қозғалысы әлемнің көптеген елдерінде кеңінен таралды және қоғамның рухани дамуының маңызды факторына айналуға бастады. Бұл жағдайда Қазақстан да қалыспайды. Қазақстанға халықаралық тәжірибені алу үшін қандай елдерге бағдарлану қажет деген сұраққа жауап бере отырып, сарапшылардың 61,2%-ы өзінің ұлттық тәжірибесін дамыту қажеттігін атап өтті, шамамен 20%-ы «ЭЫДҰ елдері» жауап нұсқасын таңдады, ал 11,4%-ы ТМД елдерінің тәжірибесін алу қажет деп санайды (31-кесте).

31-кесте.

«Қазақстанға халықаралық тәжірибені алу үшін қандай елдерге бет түзеу қажет?» деген сұраққа респонденттердің жауаптарын бөліп көрсету

Өзіміздің ұлттық тәжірибемізді дамыту қажет	61,2%
ЭЫДҰ елдері	19,7%
ТМД елдері	11,4%
Басқа елдің	5,5%
Жауап жоқ	2,2%

Дереккөз: «TALAP» ҚЗО» ҚҚ деректері

Жалпы алғанда, респонденттердің 90,6%-ы қазақстандық еріктілер халықаралық жобаларға қатысуы керек деп санайды. Бұл ретте сұралғандардың 52%-ы белсенді

қатысу халықаралық тәжірибені үйрену үшін қажет, ал 36,6%-ы қатысу ел ішінде халықаралық тәжірибені қолданумен байланысты болуы тиіс деп есептейді. Сұралғандардың тек 3,7%-ы ғана қазақстандықтардың халықаралық волонтерлік жобаларға қатысуына теріс қарайды (32-кесте).

32-кесте.

**«Қазақстан еріктілері халықаралық жобаларға қатысуы керек пе?»
деген сұраққа респонденттердің жауаптарын бөліп көрсету**

Белсенді қатысу қажет, еріктілерге тәжірибе жетіспейді	52,0%
Ел ішінде халықаралық тәжірибені қолдану шартымен ішінара қатысуға болады	36,6%
Жауап беруге қиналамын (халықаралық волонтерлік жобалар туралы білмеймін)	4,1%
Жоқ, көмек ел ішінде қажет	3,7%
Иә	2,4%

Дереккөз: «TALAP» ҚЗО» ҚҚ деректері

3.2

Қазақстанда еріктілерді одан әрі дамыту бойынша ұсыныстар

Қазақстандағы волонтерліктің жай-күйі мен даму перспективаларын SWOT-талдау

«Қазақстанда волонтерлік қызметті дамыту туралы баяндама дайындау» әлеуметтік жобасын іске асыру шеңберінде «TALAP» ҚЗО» ҚҚ SWOT-талдау жүргізілді, оның мақсаты қазіргі жай-күйін, сондай-ақ осы процеске қатыр тәндіретін кедергілер мен тәуекелдерді ескере отырып, Қазақстандағы волонтерлік саласының даму әлеуетін анықтау болып табылады. Жүргізілген SWOT-талдаудың объектісі Қазақстандағы волонтерлік қызмет саласы болып табылады, нысанасы – волонтерлік қызмет саласының оны дамыту үшін мүмкіндіктер мәнмәтініндегі ағымдағы жай-күйі. Талдау нәтижелері төменде келтірілген.

I. Базалық (классикалық) SWOT талдау матрицасы

Күшті жақтар (S)	Әлсіз жақтар (W)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Волонтерлік қызмет туралы Жеке заңнаманың болуы; 2. Мемлекеттің қолдауымен құрылған Qazvolunteer еріктілерінің бірыңғай платформасының болуы (https://qazvolunteer.kz); 3. Елдің жоғары басшылығы тарапынан көңілдің бөлінуі; 4. Мәдениеті мен экономикалық даму деңгейі ұқсас елдердің тәжірибесін пайдалану мүмкіндігі; 5. Мықты волонтерлік ұйымдар мен бастамашыл топтардың болуы; 6. Қоғам тарапынан қолдау.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Заңнаманы нақтылау деңгейінің төмендігі және онда олқылықтардың болуы; 2. Таяу болашақта волонтерлікті қолдау жөніндегі кешенді саясаттың болмауы; 3. Qazvolunteer платформасының шектеулі функционалдығы; 4. Волонтерлік қызметке байланысты тапсырмаларды тиімсіз іске асыру; 5. Волонтерлік қызметті ұйымдастыру және өзін-өзі ұйымдастыру деңгейінің төмендігі.
Мүмкіндіктер (O)	Қауіптер (T)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Нормативтік-құқықтық базаны жетілдіру; 2. Орта мерзімді кезеңге волонтерлікті дамыту жөніндегі мемлекеттік саясатты және іс-шаралар жоспарын әзірлеу; 3. Волонтерлік бағдарламаларды іске асыруға мемлекеттік қаржыландыруды бөлу; 4. Еріктілерді құқықтық қорғау тетіктерін енгізу; 5. Волонтерлікті мемлекеттік реттеу тәсілдерін жетілдіру. Волонтерлік саласындағы бастамаларды тікелей іске асыратын жеке мемлекеттік құрылым (мемлекеттік мекеме) құру.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Еріктілікті реттеудегі бюрократизмнің жоғары деңгейі; 2. Орта мерзімді кезеңде Волонтерлік қызметті дамыту жөніндегі іс-шараларға байланысты тапсырмаларды формальды орындау; 3. Мемлекеттің волонтерлік бағдарламаларды қаржыландырудан бас тартуы; 4. Волонтерлік жылы аяқталғаннан кейін мемлекет тарапынан волонтерлік саласына көңіл бөлудің төмендеуі.

II. Күшті жақтар матрицасы

№	Фактордың атауы	Әсер ету деңгейі	Іске асыру үшін алғышарттар
1	Волонтерлік қызмет туралы жеке заңнаманың болуы	Күшті	Волонтерлік проблематикасына мемлекет тарапынан назардың болуы
2	Мемлекеттің қолдауымен құрылған Qazvolunteer бірыңғай еріктілер платформасының болуы	Күшті	
3	Елдің жоғары басшылығы тарапынан көңілдің бөлінуі	Күшті	
4	Мәдениеті мен экономикалық даму деңгейі ұқсас елдердің тәжірибесін пайдалану мүмкіндігі	Күшті	Бірқатар серіктес елдерде, соның ішінде Ресейде еріктілер қозғалысын дамытудың жоғары деңгейі
5.	Мықты волонтерлік ұйымдар мен бастамашыл топтардың болуы	Күшті	2020 жылғы тәжірибе шұғыл мәселелерді шешу үшін еріктілерді жұмылдыру мүмкіндігін куәландырады
6.	Қоғам тарапынан қолдау	Күшті	Пандемиямен күрес кезінде еріктілер қозғалысының оң имиджі айтарлықтай өсті

Күшті жақтар матрицаның түсіндірмелері:

1. **«Волонтерлік қызмет туралы жеке заңнаманың болуы» факторы:** Қазақстанда «Қазақстан Республикасындағы волонтерлік қызмет туралы» жеке заң және волонтерлік қызметті регламенттейтін бірқатар заңға тәуелді актілер қабылданды.
2. **«Мемлекеттің қолдауымен құрылған Qazvolunteer еріктілерінің бірыңғай платформасының болуы» факторы:** Волонтерлердің бірыңғай платформасы келешекте жалпы Қазақстан шеңберінде волонтерлік қозғалысты үйлестірудің тиімді құралы бола алады.
3. **«Елдің жоғары басшылығы тарапынан көңілдің бөлінуі»** 2020 жыл Қазақстан Президентінің бастамасымен еріктілер жылы деп жарияланды.
4. **«Мәдениеті мен экономикалық даму деңгейі ұқсас елдердің тәжірибесін пайдалану мүмкіндігі»** ЕАЭО-дағы Қазақстанның серіктес елі болып табылатын Ресейде еріктілер қозғалысы Қазақстанға қарағанда анағұрлым дамыған және Қазақстанда тиімді бейімделуге тәжірибе үлгілерінің саны айтарлықтай көп.
5. **«Мықты волонтерлік ұйымдар мен бастамашыл топтардың болуы»** Универсиада мен Экспо көрмесін қоса алғанда, ірі халықаралық іс-шараларды өткізу, сондай-ақ пандемияға қарсы күрес кезеңінде волонтерлердің белсенділігі қазақстандық волонтерлік ұйымдар мен бастамашыл топтардың жұмылдыру әлеуеті өте жоғары екенін көрсетті.
6. **«Қоғам тарапынан қолдау» факторы:** Пандемиямен күрес кезеңінде қазақстандық БАҚ еріктілердің оң имиджін қалыптастырды.

III. Әлсіз жақтар матрицасы

№	Фактордың атауы	Әсер ету деңгейі	Іске асыру үшін алғышарттар
1.	Заңнаманы нақтылау деңгейінің төмендігі және онда олқылықтардың болуы	Күшті	Заңнама ережелері тиісті дәрежеде пысықталмаған
2.	Таяу болашақта волонтерлікті қолдау жөніндегі кешенді саясаттың болмауы	Күшті	2020 жылдан кейінгі кезеңде волонтерлік саласында мемлекетпен артикуляцияланған басымдықтардың болмауы.
3.	Qazvolunteer платформасының шектеулі функционалдығы	Күшті	Қазіргі уақытта платформа, шын мәнінде, еріктілер тақырыбындағы жаңалықтардың интеграторы ретінде қызмет етеді
4.	Волонтерлік қызметке байланысты тапсырмаларды тиімсіз іске асыру	Күшті	Мемлекеттік органдар қызметіндегі Формализм
5.	Волонтерлік қызметті ұйымдастыру және өзін-өзі ұйымдастыру деңгейінің төмендігі	Күшті	Іс жүзінде еріктілердің ұйымдастырылмаған форматтағы белсенділікке деген жоғары бейімділігі байқалады

Әлсіз жақтар матрицаның түсіндірмелері:

- «Заңнаманы нақтылау деңгейінің төмендігі және онда олқылықтардың болуы» факторы:** Волонтерлік қызметтің бірқатар аспектілері заңнамамен қозғалмайды, мемлекеттік органдар оны одан әрі жетілдіру бағыттарын толық түсінбейді.
- «Таяу болашақта волонтерлікті қолдау жөніндегі кешенді саясаттың болмауы» факторы:** Елдегі Волонтерлік қызметті қолдаудың жоспарланған шаралары қолданылу мерзімі 2020 жылы аяқталатын Қазақстанда волонтерлік жылын өткізу жөніндегі іс-шаралар жоспарымен шектеледі.
- «Qazvolunteer платформасының шектеулі функционалдығы» факторы:** Қазіргі уақытта платформаның функционалдығы өте маңызды: шектеулі, ол негізінен еріктілердің акциялары туралы жаңалықтар лентасын қамтиды.
- «Волонтерлік қызметке байланысты тапсырмаларды тиімсіз іске асыру» факторы:** Мемлекеттік органдардың қызметінде формализм, нашар орындаушылық тәртіп және үстіртін көзқарас байқалады. Волонтерлікке жетекшілік етуге байланысты функцияларды жекелеген мемлекеттік органға заңнамалық бекіту жоқ.
- «Волонтерлік қызметті ұйымдастыру және өзін-өзі ұйымдастыру деңгейінің төмендігі» факторы:** Іс жүзінде волонтерлік ұйымдар мен топтардың бір-бірімен және мемлекеттік органдармен ынтымақтастыққа мүдделілігі жиі болмайды.

IV. Мүмкіндіктер матрицасы

№	Фактордың атауы	Әсер ету деңгейі	Іске асыру үшін алғышарттар
1.	Нормативтік-құқықтық базаны жетілдіру	Күшті	Заңнамалық олқылықтарды жою еріктілер қозғалысының ұйымдастырылу дәрежесін едәуір арттырады
2.	Орта мерзімді кезеңге волонтерлікті дамыту жөніндегі мемлекеттік саясатты және іс-шаралар жоспарын әзірлеу	Күшті	Мемлекет еріктілерге Елеулі ұйымдастырушылық және қаржылық қолдау көрсете алады
3.	Волонтерлік бағдарламаларды іске асыруға мемлекеттік қаржыландыруды бөлу	Күшті	
4.	Еріктілерді құқықтық қорғау тетіктерін енгізу	Күшті	Волонтерлердің бірыңғай құқықтық мәртебесін енгізу волонтерлік қозғалысты қамтуды кеңейтуге ықпал ететін болады
5.	Волонтерлікті мемлекеттік реттеу тәсілдерін жетілдіру. Волонтерлік саласындағы бастамаларды тікелей іске асыратын жеке мемлекеттік құрылым (мемлекеттік мекеме) құру	Күшті	Волонтерлікке жетекшілік етуге байланысты функцияларды заңнамалық бекіту, волонтерлік саласында мемлекеттік саясатты іске асыратын мамандандырылған құрылым құру, Парламент деңгейінде волонтерлік қозғалысқа жетекшілік ету

Мүмкіндіктер матрицаның түсіндірмелері:

1. **«Нормативтік-құқықтық базаны жетілдіру» факторы:** Заңнамалық олқылықтарды жою волонтерлік саласын құқықтық реттеудің тиімділігін арттыруға айтарлықтай мүмкіндік береді.
2. **«Орта мерзімді кезеңге волонтерлікті дамыту жөніндегі мемлекеттік саясатты және іс-шаралар жоспарын әзірлеу» және «Волонтерлік бағдарламаларды іске асыруға мемлекеттік қаржыландыруды бөлу» факторлары:** Жеткілікті уақыт аралығында тікелей мемлекеттік қолдау оң нәтижелерге әкелуі мүмкін, бұл еріктілер жылын өткізу жөніндегі іс-шаралар жоспарының жекелеген тармақтарын іске асыру кезінде айқын болды.
3. **«Еріктілерді құқықтық қорғау тетіктерін енгізу» факторы:** Еріктілердің ерекше құқықтық мәртебесінің болуы еріктілер қозғалысының тартымдылығын арттыруға ықпал етеді.
4. **«Волонтерлікті мемлекеттік реттеу тәсілдерін жетілдіру. Волонтерлік саласындағы бастамаларды тікелей іске асыратын жеке мемлекеттік құрылым (мемлекеттік мекеме) құру» факторы:** Әңгіме жеке жетекшілік ететін органның сондай-ақ волонтерлік қызмет саласындағы мемлекеттің бастамаларын тікелей іске асыратын құрылымның пайда болуы туралы болып отыр.

V. Қауіптер матрицасы

№	Фактордың атауы	Әсер ету деңгейі	Іске асыру үшін алғышарттар
1.	Еріктілікті реттеудегі бюрократизмнің жоғары деңгейі	Күшті	Мемлекеттік құрылымдардың формализмге бейімділігі
2.	Орта мерзімді кезеңде волонтерлік қызметті дамыту жөніндегі іс-шараларға байланысты тапсырмаларды формальды орындау	Күшті	
3.	Мемлекеттің волонтерлік бағдарламаларды қаржыландырудан бас тартуы	Күшті	Бюджет қаражатын үнемдеу
4.	Волонтерлік жылы аяқталғаннан кейін мемлекет тарапынан волонтерлік саласына көңіл бөлудің төмендеуі	Күшті	Волонтерлік жылын өткізгеннен кейінгі кезеңге ел басшылығының тапсырмалары жоқ

Қауіптер матрицаның түсіндірмелері:

- «Еріктілікті реттеудегі бюрократизмнің жоғары деңгейі» және «Орта мерзімді кезеңде волонтерлік қызметті дамыту жөніндегі іс-шараларға байланысты тапсырмаларды формальды орындау» факторлары:** Мемлекеттік органдарда волонтерлік саласындағы саясат қандай бағыттарда жүзеге асырылуға тиіс екендігі туралы түпкілікті түсінік жоқ. Бұл жағдайда олардың волонтерлік саласындағы саясатты іске асыруға формальды түрде кірісу қаупі жоғары.
- «Мемлекеттің волонтерлік бағдарламаларды қаржыландырудан бас тартуы» факторы:** Пандемия жағдайында бюджетке түсетін түсімдердің төмендеуінен мемлекеттің еріктілер қозғалысына тікелей қаржылық қолдау көрсетуден бас тарту қаупі өте жоғары.
- «Волонтерлік жылы аяқталғаннан кейін мемлекет тарапынан волонтерлік саласына көңіл бөлудің төмендеуі» факторы:** Волонтерлік жылын өткізуге еліміздің жоғары басшылығы бастамашылық етті. Бейінді ведомстволардың «жоғарыдан» тапсырмалар болмаса еріктілер қозғалысының мәселелеріне аз көңіл бөліну қаупі бар.

VI. Шешімдер матрицасы

«Шешімдер матрицасында» келтірілген шаралар мен шешімдер тізбесі жобаны іске асыру шеңберінде жүргізілген фокус-зерттеуге қатысушылардың пікірін ескере отырып қалыптастырылды.

Матрицаға кілттері:

S - Күшті жақтарды пайдалану

W - Әлсіз жақтардың әсерін азайту

O - Мүмкіндіктерді пайдалану

T - Қауіптерді азайту

№	Шаралар	S	W	O	T
1	Волонтерлердің жұмысын регламенттейтін неғұрлым егжей-тегжейлі құқықтық нормаларды енгізу		•	•	•
2	Еріктілердің кәсібилігін арттыру			•	•
3	Бюрократизмді төмендету мен анық және нақты заңнамалық нормаларды енгізу	•		•	
4	Еріктілерді қолдаудың қаржылық емес шаралары		•	•	•
5	Орталық және жергілікті өкілді органдар тарапынан жетекшілік ету	•	•	•	•
6	Мемлекет қолдайтын бағдарламалар аясында логистика, тамақтану және еріктілерді көтермелеу шығындарын қарастыру			•	
7	Жоғары және орта білім беру мекемелерінде волонтерлік қозғалыстың ұсынылу дәрежесін арттыру	•	•	•	•
8	Қоғамдық бақылау мен мониторингті арттыру		•		•
9	Волонтерлер қызметін ақпараттық жария етуді күшейту			•	•
10	Ақпараттық-талдау саласында ҰЕҰ мен волонтерлік ұйымдарды жандандыру			•	•
11	Әр түрлі буын еріктілері арасындағы қатынастарды құру, соның ішінде тәжірибе алмасу үшін			•	•
12	Волонтерлер мен құқық қорғау құрылымдарының тығыз ынтымақтастығы үшін жағдай жасау	•	•	•	
13	Еріктілерге құқықтық мәртебе беру	•	•	•	•
14	Волонтерлермен келісімшарт жасасу бөлігінде БҰҰЕ тәжірибесін қолдану	•	•	•	•
15	Бірыңғай қуатты ақпараттық портал құру (болжам бойынша Qazvolunteer ресурсының базасында)			•	•
16	Корпоративтік волонтерлікті дамыту			•	•
17	Ауылдық жерлерде волонтерлікті қолдау			•	•

Волонтерлік саласындағы мемлекеттік саясатты жетілдіру жөніндегі ұсыныстар

«Қазақстанда волонтерлік қызметті дамыту туралы баяндама дайындау» жобасын іске асыру жұмыстарының нәтижелері бойынша волонтерлік қызмет саласындағы мемлекеттік саясатты одан әрі жетілдірудің бірқатар ұсыныстары әзірленді, олар төменде келтірілген.

I. Волонтерлік қызметті жүзеге асыру үшін инфрақұрылымды дамыту бөлігінде келесілер ұсынылады:

- Волонтерлік қызметті қолдаудың сапалы инфрақұрылымын қалыптастыру үшін волонтерлік ұйымдарға ақпараттық-консультациялық және әдістемелік көмек көрсету бойынша ғылыми-әдістемелік база құру және енгізу қажет;
- Волонтерлік қызмет саласында кәсіби менеджмент бағдарламаларын әзірлеу қажет. Волонтерлік жобалардың менеджментін дайындау ғылыми-білім беру қызметін жүргізетін тұрақты жұмыс істейтін ресурстық орталықтар құру арқылы жүзеге асырылуы мүмкін;
- Әлеуметтік саясат саласындағы жобалық кеңсе жергілікті қоғамдастықтың проблемаларына арналған әлеуметтік жобаларды іріктеудің конкурстық тетігін әзірлеуі қажет. Волонтерлікті дамыту бағдарламасын іске асыру шеңберінде экология, білім беру, мәдениет, спорт, жергілікті өзін-өзі басқаруға қатысу немесе басқа да әлеуметтік проблемалар саласындағы проблемаларды көрсететін әрбір өңірде әлеуметтік проблемалар картасын жасау ұсынылады;
- Волонтерлік ұйымдарды гранттық қолдаудың өңірлік бағдарламасын әзірлеу, бағдарлама шеңберінде волонтерлік ұйымдардың жобаны басқаруға және іске асыруға байланысты шығыстарын қаржыландыру ұсынылады. Волонтерлікті танымал ету мақсатында жобалар жергілікті қоғамдастықтарға, бірінші кезекте ауылдық аудандарға барынша жақындауға тиіс;
- Әлеуметтік белсенді азаматтықты насихаттауды және халықтың жергілікті деңгейде волонтерлікке қатысуын әлеуметтік желілер арқылы ілгерілетуді қоса алғанда, әртүрлі БАҚ-та волонтерлік жобаларға әлеуметтік жарнаманы белсенді орналастыру ұсынылады;
- Жетекші халықаралық ұйымдармен волонтерлік саласындағы халықаралық ынтымақтастықты дамыту: ЕО ынтымақтастық корпусы, Біріккен Ұлттар Ұйымының еріктілер бағдарламасы;
- Түрлі қазақстандық компанияларда волонтерлік саласында тәжірибе алмасу бағдарламалары арқылы корпоративтік еріктілікті дамыту;
- «Birgemiz» республикалық волонтерлер кеңсесінің өңірлік волонтерлік ұйымдарының жұмысына назар аудару.

- II. Волонтерлік қызметті заңнамалық реттеуді жетілдіру тұрғысынан** заңнамаға төмендегілерді ескере отырып түзетулер енгізу ұсынылады:
- волонтерлік қызметке жұмсалған сағат санына қарай табыс салығын төлеу кезінде жеңілдіктер алу мүмкіндігі;
  - волонтерлік қызметті жүзеге асыру үшін ақы төленбейтін әлеуметтік демалыстар алу мүмкіндігі;
  - зейнеткерлікке шығу сәтінде волонтерлік қызметті еңбек өтіліне қосу;
  - еріктілерге арнайы әлеуметтік кепілдіктер алу мүмкіндігі.
- III. Еріктілер қызметі туралы статистикалық ақпаратты жинауды жетілдіру тұрғысынан** еріктілер мен еріктілер ұйымдарының қызмет түрлерін анықтау, сондай-ақ ірі волонтерлік жобалар туралы ақпарат жинау тұрғысынан әдістемені жетілдіру қажет.

ҚОРЫТЫНДЫ

Қазақстанда Волонтерлік қозғалыстың танымалдығы жыл сайын артып келеді; қоғам игілігі үшін өз уақыты мен күшін тегін жұмсауға дайын қазақстандықтардың саны ұлғаяуда. Алайда оларға Қазақстанда волонтерлік инфрақұрылымның жеткіліксіз дамуына байланысты өздерінің игі ұмтылыстары мен қызмет ету қажеттіліктерін толық іске асыру үшін мүмкіндіктер табу оңай бола бермейді. Бұл тұрғыда мемлекеттің волонтерлік қызмет саласындағы негізгі міндеттері азаматтарды волонтерлік қозғалысқа қатысуға ынталандыру ғана емес, сондай-ақ волонтерлік қызметті жүзеге асыру үшін тиімді волонтерлік инфрақұрылым, сондай-ақ құқықтық орта құру болып табылады.

Осы міндеттерді шешу үшін 2020 жылғы қаңтарда Үкімет волонтер жылын өткізу жөніндегі іс-шаралар жоспарын бекітті, онда волонтерлік қозғалысты дамыту жөніндегі жұмыстардың мынадай бағыттары көзделген:

- Волонтерлік қызмет үшін қолайлы ортаны дамыту;
- Волонтерлік қызмет бойынша инфрақұрылымды дамыту және оған қатысушылардың әлеуетін арттыру;
- Азаматтардың волонтерлік қызметке қатысуын кеңейту;
- Корпоративтік волонтерлік қызметті дамыту;
- Волонтерлік қызмет бойынша халықаралық ынтымақтастықты дамыту;
- Волонтерлікті танымал ету;
- Тұрақты даму мақсаттарына қол жеткізу үшін волонтерлікті дамыту.

Қазіргі уақытта Үкімет пен жергілікті атқарушы органдар тиімді волонтерлық инфрақұрылымды құру бойынша жұмыс жүргізуде, бұл оны реттеуге және аз стихиялы етуге мүмкіндік береді. Волонтерлік қызмет бірқатар жағдайларда волонтерлердің денсаулығы мен өміріне қауіп төндіретіндіктен, оларға мемлекет тарапынан ерекше әлеуметтік кепілдіктер беру туралы мәселе байыпты пысықталуда. Волонтерлердің жұмысын толыққанды еңбекке теңестіру, ал жалпы еңбек өтілін есептеу кезінде волонтерлік қызмет өтілін ескеру жоспарлануда. Волонтер жылын өткізу жөніндегі іс-шаралар жоспары шеңберінде мемлекет волонтерлік қозғалыс үшін кадрларды оқыту бойынша жеке міндеттемелерді өзіне алды.

Біз волонтерлер өз Отанының әл-ауқатына барынша үлес қоса алады және волонтерлік қозғалысты дамыту үшін қолайлы жағдай жасау үшін қолдан келгеннің бәрін жасауға дайын болады деп сенеміз. Ал мемлекет өз кезегінде еріктілер қозғалысының мүшелеріне Отан игілігі үшін өзін-өзі таныту үшін барлық жағдай жасауға ұмтылатын болады.

ДЕРЕККӨЗДЕР ТІЗІМІ

1. Отчет о состоянии добровольчества в мире за 2018 год, 2019.
2. Аналитический доклад «Успешный опыт работы по развитию волонтерства в Казахстане» ОЮЛ «Национальная волонтерская сеть», 2015.
3. Волонтерство в Казахстане. Основные результаты национального исследования, 2001. Казахстан, Алматы, 2002.
4. Координация работы добровольцев и менеджмент волонтерских программ в Великобритании. Кристиане Бидерман, 2009.
5. Базовое руководство по работе с волонтерами. Н.Тюшкевич, И.Решта, 2013.
6. Дорогою добра. Методическое пособие по развитию добровольческого движения. Вологда, 2011.
7. OECD Multilingual Summaries How's Life? 2015 Measuring Well-being http://www.oecdbetterlifeindex.org/media/bli/documents/how_life-2015-sum-en.pdf
8. Suzuki, K. (2018). Government retrenchment and citizen participation in volunteering: A cross-national analysis of OECD countries. Public Policy and Administration, 095207671879609. doi:10.1177/0952076718796097
9. Australian Bureau of Statistics. (2010). Voluntary Work. Australia.Canberra: Australian Government Retrieved from <http://www.abs.gov.au/AUSSTATS/abs@.nsf/DetailsPage/4441.02010?OpenDocument>
10. Volunteering Australia (2014). Policy and Best Practice. Retrieved from: <http://www.volunteeringaustralia.org/policy-and-best-practise/>
11. Bittman, M. (2006). Exploring the economic and social value of present patterns of volunteering in Australia. Canberra: Canberra : Australian Government Department of Families, Community Services and Indigenous Affairs.
12. Australian Bureau of Statistics. (2009). Australian National Accounts: Non-Profit Institutions Satellite Account, 2006-07.Canberra: Australian Government Retrieved from <http://www.abs.gov.au/AUSSTATS/abs@.nsf/DetailsPage/5256.02006-07?OpenDocument>
13. <https://www.statista.com/statistics/189295/percentage-of-population-volunteering-in-the-united-states-since-2003/>
14. https://ssir.org/articles/entry/volunteerism_and_us_civil_society
15. https://ec.europa.eu/citizenship/pdf/national_report_nl_en.pdf
16. European Volunteer Centre and Association of Voluntary Service Organisations, "Legal position of volunteers in the Netherlands".

17. European Volunteer Centre (2004): Voluntary Action in Germany -Facts and figures. <http://www.cev.be/data/File/FactsFigures%20Germany%20final.pdf>
18. Anheier, H. K. and Seibel, W. (1992): Defining the Nonprofit Sector: Germany. Working Papers of the Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project, no. 6.(The Johns Hopkins Institute for Policy Studies)
19. Spring, K., Dietz, N., & Robert Grimm, J. (2007). Youth Helping America: Leveling the path to participation:Volunteering and civic engagement among Youth from disadvantaged circumstances. Washington: Corporation for National and Community Service.
20. <http://www.bls.gov/opub/ted/2015/volunteering-in-2014.htm> - U.S. Bureau of Labor Statistics
21. Institute of Volunteering Research (2007) Young people help out -Volunteering and giving among young people. Helping Out Research Bulletin, IVR, London.
22. Institute for Volunteering Research and Volunteering England (2007) Volunteering Works. Volunteering and social policy.London.
23. National Council for Voluntary Organisations (2009) The State and the Voluntary Sector - recent trends in government funding and public sector delivery. NCVO, London.
24. Abschlussbericht der Enquete-Kommission (2002): Zukunft des Bürgerschaftlichen Engagements, Bd.4: Auf dem Weg in eine zukunftsfähige Bürgergesellschaft (English summary)
25. European Volunteer Centre (2004): Voluntary Action in Germany -Facts and figures. <http://www.cev.be/data/File/FactsFigures%20Germany%20final.pdf>
26. John Hopkins (1999): 'Germany'inGlobal Civil Society, Dimensions of the Nonprofit Sector(Vol. I)
27. Rosenblatt, Bernhard (2000): Volunteering in Germany. Results of the 1999 Representative Survey on Volunteering and Civic Engagement(Volume 1: General Report. Munich)
28. <https://ac.gov.ru/archive/files/publication/a/21338.pdf>
29. World Giving Index <https://www.cafonline.org/about-us/publications/2018-publications/caf-world-giving-index-2018>
30. «Гражданственность в Белоруси, Молдове и Украине», ПРООН, 2016.
31. World Values Survey. - [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.worldvaluessurvey.org>
32. Послание Президента Республики Узбекистан Шавката Мирзиёева Олий Мажлису // Национальное информационное агентство. - [Электронный ресурс]. - Режим доступа: www.uza.uz

33. See a broader discussion on this in CRRC's social capital reports, Final Report (p. 6, 17, 32) http://www.crrc.ge/store/downloads/projects/CRRC_Social_Capital_Briefing_Paper.pdf
34. Про організацію проведення в Україні у 2001 році Міжнародного року волонтерів Президент України: Розпорядження від 22 березня 2001 р. №67/2001
35. Циткилов П. Я. История социальной работы: учеб, пособ. для студ. Вузов / Циткилов П. Я.4 [под ред. В.И. Жукова]. - Ростов-на-Дону: Феникс, 2006. - 448 с
36. Кононова Т.Б. Очерки истории благотворительности: учеб, пособ. [для студ. высш. учеб, заведе-ний] / Татьяна Борисовна Кононова. - М.: Изд-ско-торговая корпорация «Дашков и Ко», 2005. - 340 с.
37. Marieke van Herten, Central Bureau for Statistics (CBS) "Plausibiliteit POLS-module (Periodic Life Situation Statistics Survey). Vrijwillige Inzet 2007", 23 July 2008, Voorburg/Heerlen and Marieke van Herten, CBS, "Plausibiliteit POLS-module. Vrijwillige inzet 2008", 29 April 2009, Den Haag/Heerlen.
38. Ministry of Health, Welfare and Sport, "Core functions. Local support volunteering and carers", March 2009.
39. European Volunteer Centre and Association of Voluntary Service Organisations, "Legal position of volunteers in the Netherlands".
40. European Volunteer Centre, "Volunteering in the Netherlands. Facts and Figures report", 2007
41. С.Ибраимова, вице-президент АУЦА, материалы для пособия по волонтерству
42. Проект ХелсПром «Поддержка детей с инвалидностью в КР» за счет гранта Фонда Биг Лоттери
43. <https://www.dialog.tj/news/news18355>
44. http://dobrostav.ru/wp-content/uploads/2016/02/Final_compressed.pdf
45. Государству пора сделать шаг навстречу волонтерам ВИКТОР ЛИСТОПАДОВ 09.12.2008 http://www.zautra.by/art.php2sn_nid=3463

1 ҚОСЫМША

Әлеуметтік сауалнама параметрлері

Жүргізілген зерттеудің негізгі мақсаты Қазақстандағы волонтерлік қозғалыстың ағымдағы жай-күйі мен даму перспективаларын талдау болып табылады. Сауалнама сұрақтарының блоктары еріктіліктің дамуына қатысты әр сұрақты респонденттердің түсіну дәрежесін анықтайтындай етіп жасалды.

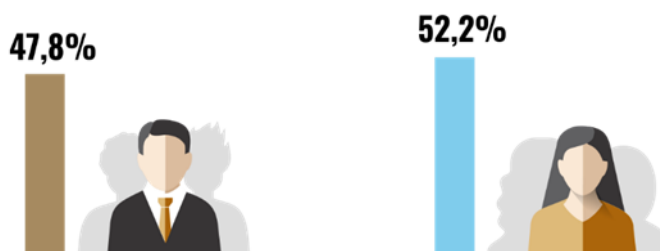
Зерттеу нәтижелері объективті болуы және жалпы ел халқына тән көріністі көрсетуі үшін сауалнама қоғамның әртүрлі әлеуметтік-экономикалық және демографиялық топтарының өкілдері арасында жүргізілді.

Сауалнамаға барлығы 1472 респондент қатысты. Аумақтық бөліністе 14 облыс және Республикалық маңызы бар 3 қала - Нұр-сұлтан, Алматы және Шымкент қамтылды.

Елді мекен түрі бойынша респонденттердің басым бөлігі-57,7% - қала тұрғындары, 42,3% - ауылдық елді мекендердің тұрғындары.

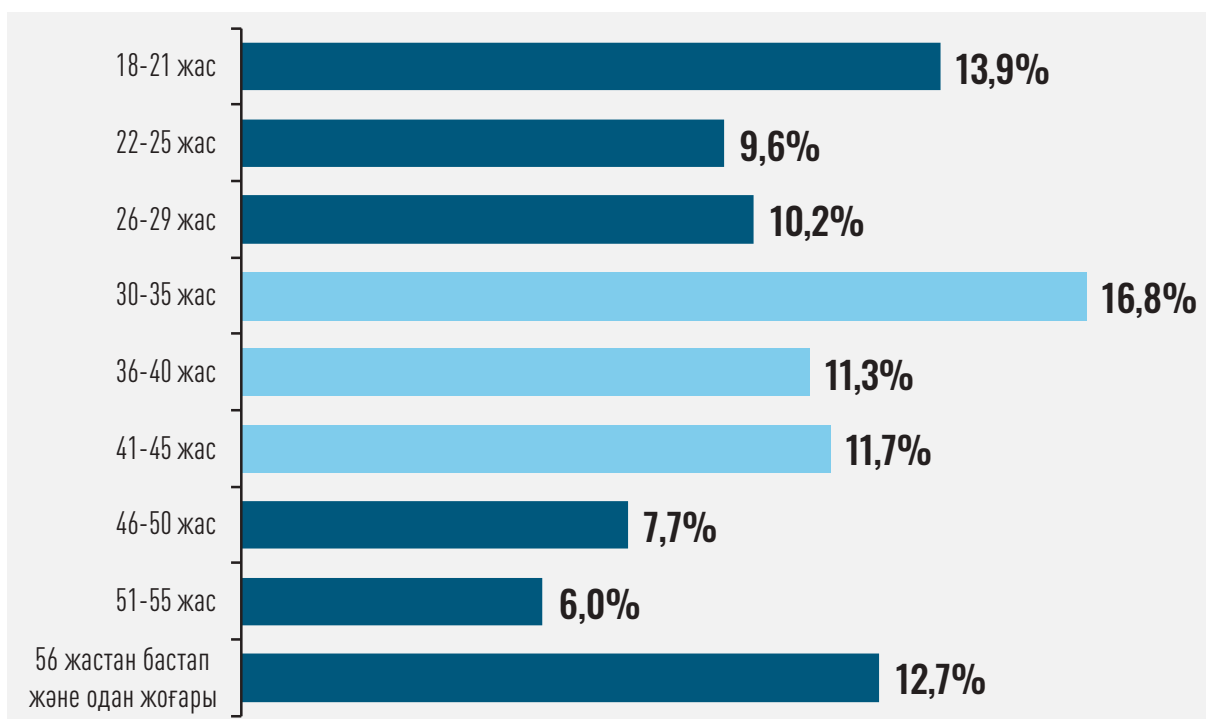

Гендерлік бөліністе респонденттердің 52,2%-ы - әйелдер, 47,8%-ы-ер жынысты өкілдер.

1-диаграмма.

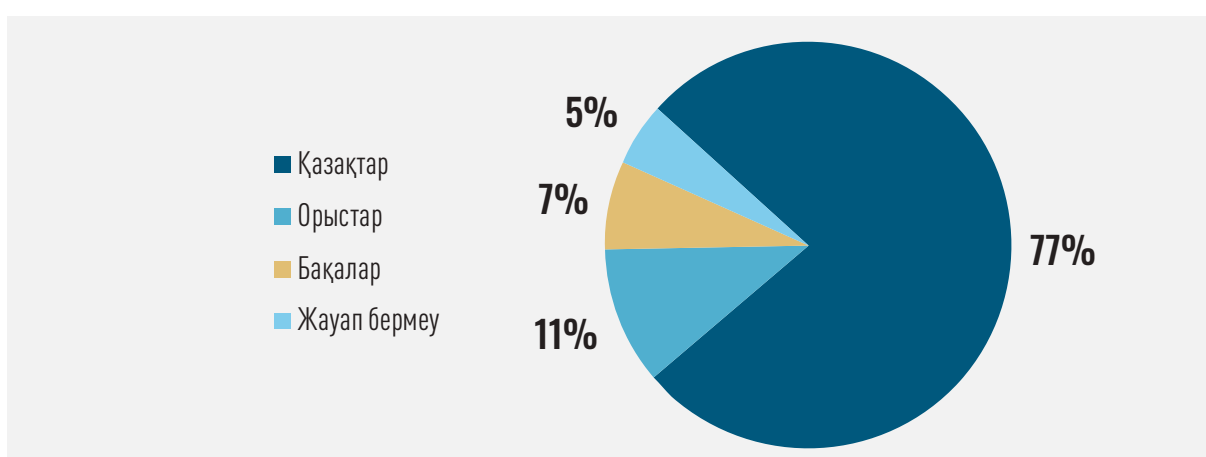
Респонденттердің жас топтары

Ұлттық ерекшелігі бойынша сауалнамаға 18 ұлт өкілдері қатысты. Басым көпшілігін қазақтар құрады-77%. Саны бойынша екінші орында - орыстар (11,2%). Респонденттердің 2%-дан азы корейлер (1,4%), татарлар (1,3%) және украиндар (1,2%) сияқты ұлт топтарына тиесілі. Басқа ұлт өкілдерінің жалпы саны 7%-дан аспады.

2-диаграмма.

Респонденттерді ұлттық ерекшелігі бойынша бөлу

Респонденттердің аталған әлеуметтік-демографиялық сипаттамаларынан басқа, әлеуметтік зерттеу респонденттердің әлеуметтік-экономикалық мәртебесінің көрсеткіштерін ескерді. Негізгі параметрлер ретінде отбасы жағдайы, білім деңгейі,

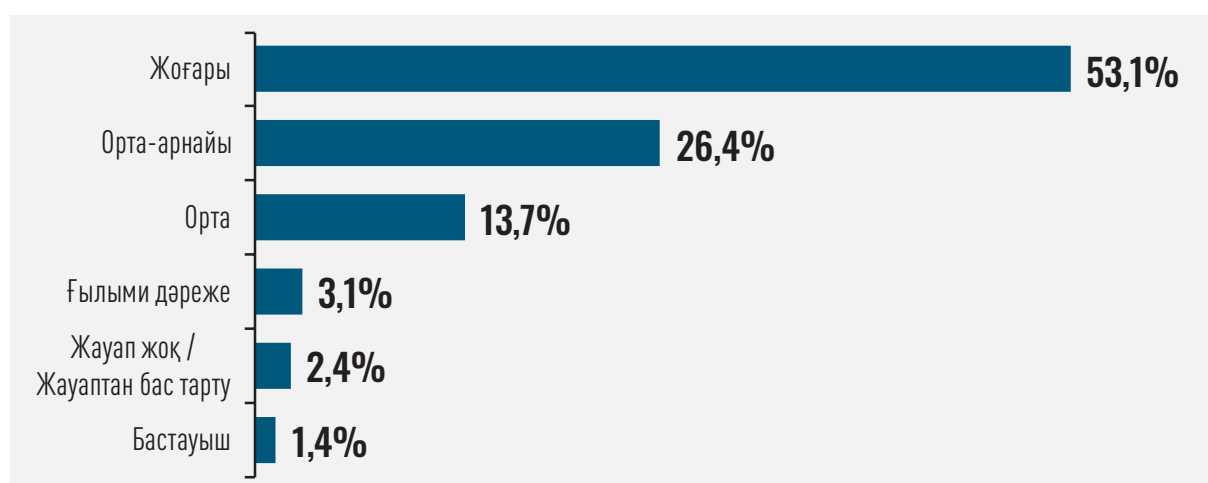
қызмет саласы және отбасындағы материалдық әл-ауқат деңгейін бағалау сияқты параметрлер қолданылды.

Алынған білім деңгейі бойынша респонденттердің көпшілігі - 53,1%-ның жоғары немесе орта-арнайы (26,4%) білімі бар екенін атап өткен жөн. Орта білімі бар респонденттердің үлесі 13,7%-ды құрады. Респонденттердің 3,1%-ы ғылыми дәреже иелері.

Респонденттердің 1,4%-ында тек бастауыш білім бар, бұл ретте жауаптан бас тартқандардың үлесі 2,4%-дан аспады.

3-диаграмма.

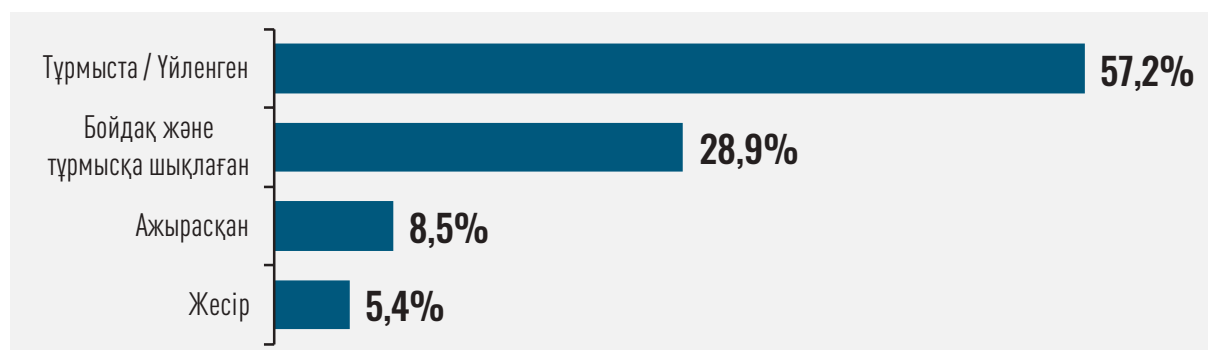
Алынған білім деңгейі бойынша респонденттерді бөлу

Сауалнамаға қатысқан респонденттердің отбасылық мәртебесін талдай отырып, сауалнамалардың жартысынан көбі (57,2%) некеде тұрғанын атап өтуге болады. Келесі санат бойдақ және тұрмысқа шықпаған, олардың үлесі 28,9%-ды құрады. Сауалнамаға қатысқандардың 8,5%-ы ажырасқан, ал 5,4% жесірлер болған.

4-диаграмма.

Респонденттерді отбасылық мәртебесі бойынша бөлу

Кәсіби қызмет саласында басым көпшілігі немесе респонденттердің 19%-ы бюджет саласында жұмыс істейді. Сұралғандардың 13,5%-ы мемлекеттік қызметте жұмыс істейді, 12,1%-ы жеке секторда жұмыс істейді.

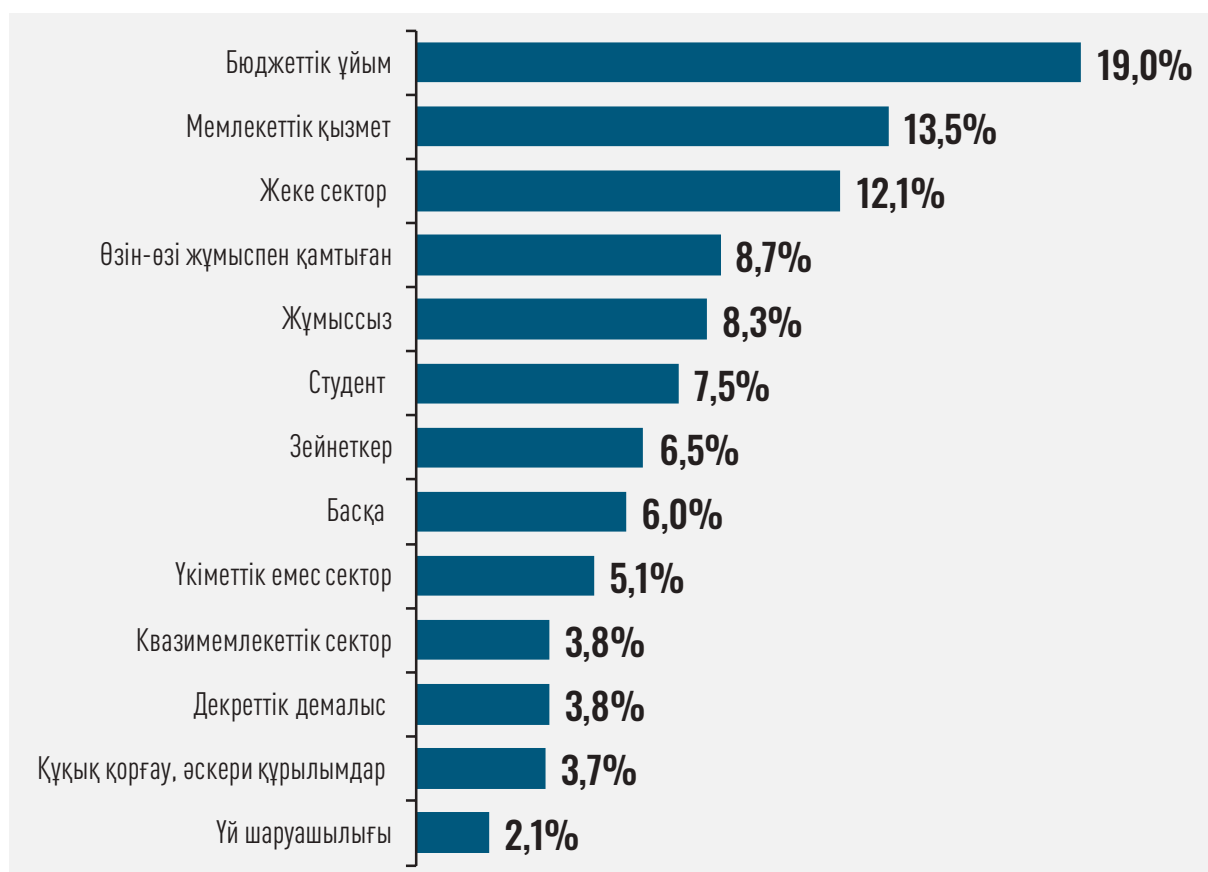
Өзін-өзі жұмыспен қамтығандарға - 8,7% және жұмыссыздарға-8,3% тең үлес қосты.

Сауалнамаға студенттер (7,5%), зейнеткерлер (6,5%), бала тууға байланысты демалыстағы әйелдер (3,8%), құқық қорғау, әскери құрылымдар қызметкерлері (3,7%) және үй шаруашылығын жүргізетін адамдар (2,1%) кірді.

Сонымен қатар, қызмет салалары арасында сұралғандар үкіметтік емес (5,1%), квазимемлекеттік (3,8%) секторларды көрсетті.

5-диаграмма.

Респонденттердің қызмет саласы, %

Материалдық жағдайы деңгейі бойынша респонденттер: «Отбасыңыздың әлауқатының деңгейін бағалаңыз?» деген сұраққа жауап негізінде шартты түрде төрт санатқа бөлінді.

Нәтижелер респонденттердің көпшілігі - 54,1% - ауқатты адамдар құрағанын көрсетті, өйткені қажеттінің бәрі бар.

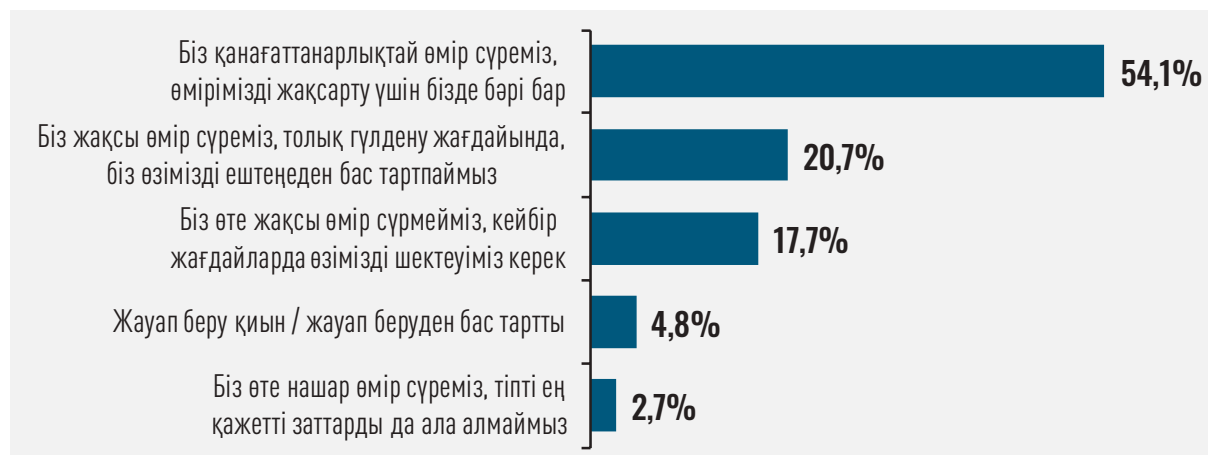
Әрбір бесінші (20,7%) респондент өзі үшін ештеңеден бас тартпай, толық молшылықта, жақсы өмір сүріп жатқанын атап өтті.

Тағы сонша санды (20,4%) аз қамтылғандар құрайды, яғни «өте жақсы емес» және «өте нашар» деген жауап нұсқаларын таңдаған респонденттер, олардың 2,7%-ы тіпті ең қажеттісін де ала алмайтындарын көрсеткен.

Респонденттердің 4,8%-ы сұраққа жауап беруден бас тартты.

6-диаграмма.

Респонденттерді материалдық әл-ауқат деңгейі бойынша бөлу

Респонденттердің жоғарыда аталған әлеуметтік-демографиялық сипаттамасы әлеуметтік зерттеу сауалнамасы зерттеу тақырыбы туралы хабардар болуға қатысты жалпы эмпирикалық заңдылықты көрсетуге мүмкіндік беретін ел азаматтарының негізгі санаттарын қамтығанын атап өтуге мүмкіндік береді.

Зерттеуде көтерілген мәселелер бойынша респонденттердің хабардар болу деңгейіне әсер ететін факторларды талдау үшін жалпы сипаттағы көрсеткіштерді-жынысын, жасын, ұлтын және Қазақстанда волонтерлікті дамыту мәселелері туралы халықтың хабардар болу дәрежесіне тікелей әсер ететін факторларды - білім деңгейін, кәсіби қызмет саласын, тұратын өңірін (қала/ауыл) қамтитын бірқатар әлеуметтік - демографиялық параметрлер алынды.

Осылайша, сауалнама қазақстандық қоғам өкілдерінің барынша ықтимал санын қамтығанын атап өткен жөн.

Сауалнаманың әлеуметтік-демографиялық блогының нәтижелеріне сүйене отырып, сауалнамаға қалада тұратын, 30-дан 45 жасқа дейінгі, некеде тұратын, табыстың қанағаттанарлық деңгейіне ие адамдар белсенді қатысты деп қорытынды жасауға болады. Олардың көпшілігі-титұлдық ұлттың өкілдері, мамандығы бойынша білімі бар және кәсіби тұрғыдан білікті еңбекпен айналысады, әдетте, бұл бюджет саласының мамандары.

Бұл көрсеткіштер сауалнаманың орташа статистикалық қатысушысы - белсенді азаматтық ұстанымы бар адам деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді.

Сараптамалық сауалнама параметрлері

Сауалнамаға қатысқан респонденттердің әлеуметтік-демографиялық сипаттамалары

Жүргізілген зерттеудің негізгі мақсаты Қазақстандағы волонтерлік қозғалыстың ағымдағы жай-күйі мен даму перспективаларын талдау болып табылады. Сауалнама сұрақтарының блоктары еріктіліктің дамуына қатысты әр сұрақты респонденттердің түсіну дәрежесін анықтайтындай етіп жасалды. Жүргізілген сауалнамалардың дұрыстығын растау үшін интервьюерлердің Жұмыс алаңына бақылау жүзеге асырылды. Осы кезеңде әрбір интервьюердің сауалнамаларының 20%-ы респонденттерді бақылау сұрақтарымен қоңырау шалу арқылы іріктеп тексерілді. Деректерді жинау және сауалнамаларды бақылау кезеңінен кейін, дұрыс толтырылғаннан кейін, алынған мәліметтер массивін одан әрі түсіндірумен және талдаумен SPSS Statistic 24 мамандандырылған компьютерлік бағдарламасының көмегімен алынған деректерді өңдеу, кодтау кезеңі жүзеге асырылды.

Сауалнамаға барлығы **508** респондент қатысты. Аумақтық бөліністе 14 облыс және Республикалық маңызы бар 3 қала – Нұр-Сұлтан, Алматы және Шымкент қамтылды.

1-кесте.

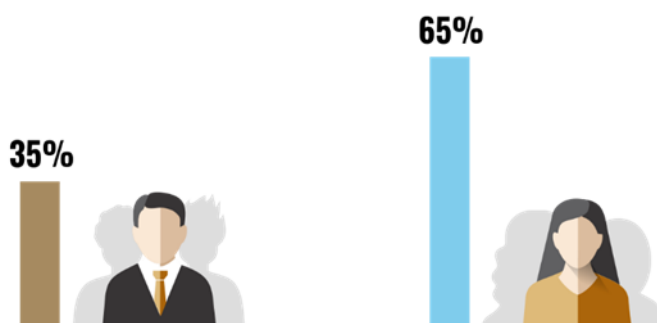
Сұралған респонденттердің іріктемелі жиынтығын бөліп көрсету

Аймақ	Саны	Пайыздық қатынасы
Ақмола	60	11,8%
Ақтөбе	25	4,9%
Алматы	22	4,3%
Атырау	16	3,1%
Шығыс Қазақстан	26	5,1%
Жамбыл	15	3,0%
Батыс Қазақстан	14	2,8%
Қарағанды	63	12,4%
Қостанай	77	15,2%
Қызылорда	12	2,4%
Маңғыстау	12	2,4%
Павлодар	25	4,9%
Солтүстік Қазақстан	26	5,1%
Түркістан	14	2,8%
Алматы қ.	28	5,5%
Нұр-Сұлтан қ.	53	10,4%
Шымкент қ.	20	3,9%
Барлығы	508	100,0%

Елді мекен түрі бойынша респонденттердің басым бөлігі – 81,3% - қала тұрғындары, 18,7% - ауылдық елді мекендердің тұрғындары.

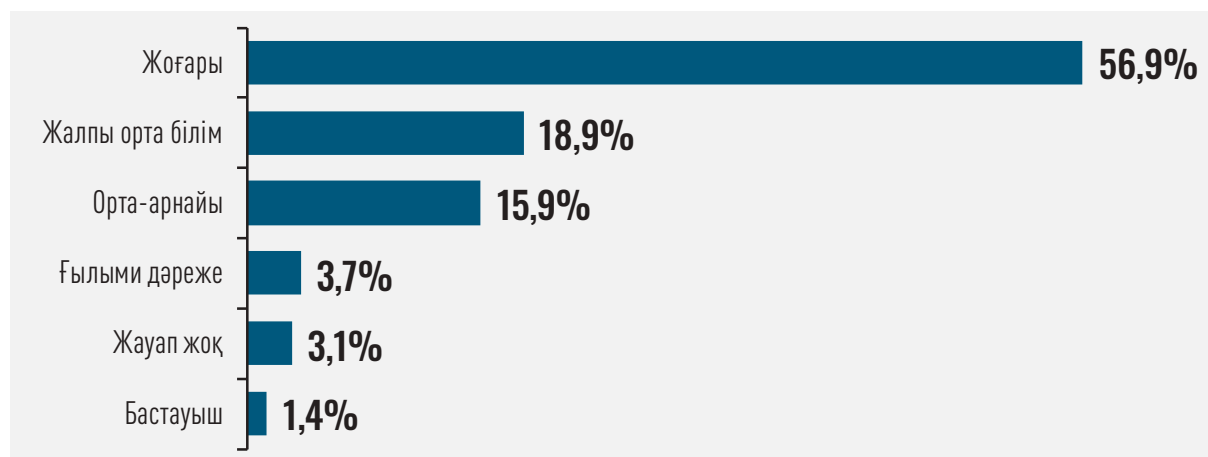
Гендерлік бөліністе респонденттердің 65%-ы - әйелдер, 35%-ы-ер жынысты өкілдер.

Алынған білім деңгейі бойынша респонденттердің көпшілігі – 56,9% жоғары немесе орта-жалпы (18,9%) білімі бар екенін атап өткен жөн. Орта арнаулы білімі бар респонденттердің үлесі 15,9%-ды құрады. Респонденттердің 3,7%-ы ғылыми дәрежеге ие. Респонденттердің 1,4%-ында тек бастауыш білім бар, бұл ретте жауаптан бас тартқандардың үлесі 3,1%-дан аспады.

1-диаграмма.

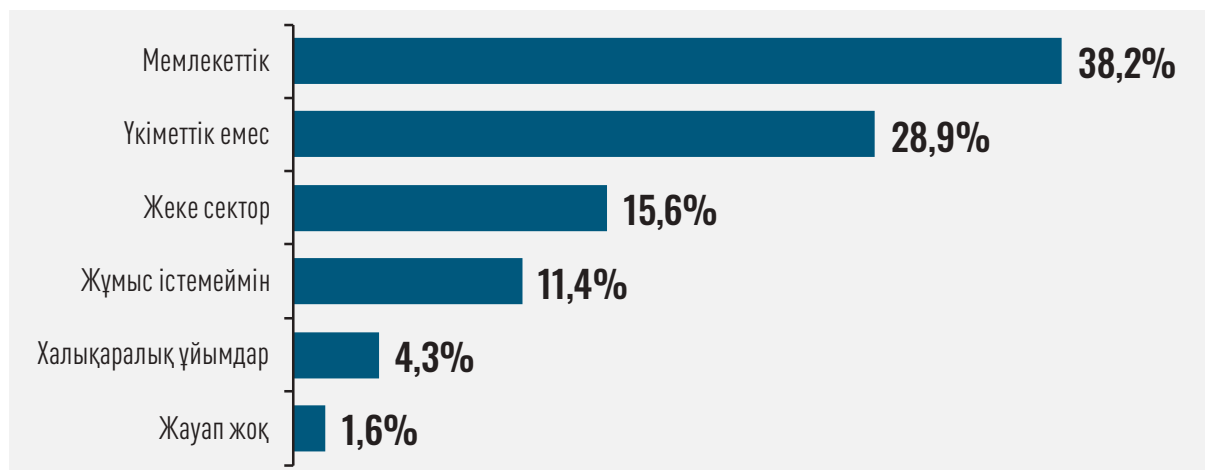
Алынған білім деңгейі бойынша респонденттерді бөліп көрсету

Кәсіби қызмет саласында респонденттердің басым көпшілігі немесе 38,2%-ы мемлекеттік секторда жұмыс істейді. Үкіметтік емес секторда сұралғандардың 28,9%-ы, 15,6%-ы жеке секторда жұмыс істейді. Респонденттердің 11,4%-ы жұмыс істемейді, халықаралық ұйымдарда респонденттердің 4,3%-ы жұмыс істейді.

2-диаграмма.

Респонденттерді жұмыспен қамту секторы, %

Респонденттердің жоғарыда аталған әлеуметтік-демографиялық сипаттамасы әлеуметтанулық зерттеу сауалнамасы жалпы эмпирикалық үлгіні алуға мүмкіндік беретін сарапшылардың негізгі санаттарын қамтығанын атап өтуге мүмкіндік береді.

Әлеуметтік сауалнамалар анкетасы

ЖАППАЙ САУАЛНАМА АНКЕТАСЫ

Анкета № _____
Өңір _____
Елді мекен _____
Елді мекен типі Қала
Республикалық маңызы бар қала
Аудан орталығы
Ауыл
Интервьюердің есімі _____

Құрметті респондент!

Сізден сауалнамамызға қатысуыңызды сұраймыз. Анкета анонимді, барлық ақпараттар жалпылама түрінде ғылыми мақсатта пайдаланылады. Өз көзқарасыңызға жақын келетін жауап нұсқасын таңдау арқылы біздің сауалдарымызға жауап беруіңіз қажет.

Біздің сауалнамамызға қатысып, шынайы жауаптарыңызбен бөліскеніңіз үшін алдын ала алғысымызды білдіреміз!

НЕГІЗГІ БЛОК

Волонтерлік туралы түсінік

1. Сіздің ойыңызша «Волонтер» деген кім?

- 1) Мұқтаж адамдарға ерікті түрде тегін көмек көрсететін адам
  - 2) Мұқтаж адамдарға қаржылай көмек көрсететін адам
  - 3) Бос уақыты көп және басқаларға көмек көрсетуге дайын адам
  - 4) Өзінің маңыздылығын және қоғам тарапынан қолдау сезінгісі келетін адам
  - 5) Басқа жауап нұсқасы: _____
- 99) Жауап беруге қиналамын

Волонтерлікке қатысты жеке көзқарасы мен тәжірибесі

1. Волонтерлік қызметке қатысты Сіздің көзқарасыңыз:

- 1) Оң көзқарастамын, белсенділік танытып, басқаларға көмектесу қажет деп ойлаймын
  - 2) Бейтарап, басқаларға көмектесу қажет пе жоқ, па әркім өзі шешуі тиіс деп ойлаймын
  - 3) Теріс, жұмысы жоқтар ғана осындайға уақыттарын жоғалтады
- 99) Жауап беруге қиналамын

Өзгелердің маңызды тәжірибелері

1. Сіздің волонтерлікпен айналысатын таныстарыңыз/достарыңыз бар ма?

- 1) Иә, менің достарым, таныстарым волонтерлер
- 2) Волонтерлікпен айналысатын достарым да, таныстарым да жоқ
- 3) Біреу волонтерлікпен айналысады деп ешқашан естімеппін

2. Сіздің волонтерлікпен айналысқан кездеріңіз болды ма (карантин мен ТЖ дейін)?

1) Иә, менің мұндай тәжірибем бар, бірақ келешекте волонтер болуды ойламаймын	→ 5-ке ӨТУ
2) Иә, менің мұндай тәжірибем бар және келешекте волонтер болуды ойлаймын	→ 6-ға ӨТУ
3) Иә, мен қазірдің өзінде волонтер болып табыламын	
4) Жоқ болмадым, бірақ волонтер болып көргім келеді	→ 8-ге ӨТУ
5) Жоқ, ешқашан айналыспадым және айналысқым келмейді	
6) Жоқ, адамдар не үшін волонтерлікпен айналысатынын түсінбеймін	
99) Жауап беруге қиналамын	

3. Волонтерлік қызметіңізді тоқтатуға не себеп болды?

- 1) Көп уақытымды алды
- 2) Қаржылық қиындықтар
- 3) Топ/ клуб / ұйым өзім жасай алатынымнан/қатыса алатынымнан көбірек жасауымды талап етті
- 4) Өзімді лайықты бағалаусыз сезіндім
- 5) Топ/клуб/ұйым мүшелерімен келісе алмаушылық
- 6) Өзімді команда құрамы ретінде сезіне алмадым
- 7) Көңіл-күйіме/денсаулығым теріс әсер етті
- 8) Отбасымның ішкі мәселелеріне теріс әсер етті
- 9) Жұмысыма/оқуыма теріс ықпал етті
- 10) Өзімді қауіпсіз сезіне алмадым

4. Волонтерлік тәжірибеңізді (Өзіңіздің немесе жақындарыңыздың) қалай сипаттар едіңіз?

- 1) Оң
- 2) Бейтарап
- 3) Теріс
- 4) Волонтерлік тәжірибем болмады

5. Сіздің волонтерлық қызметке қатысуыңызға не ықпал етті?

- 1) Мұқтаж адамдарға көмектескім келді
- 2) Қоғам тарапынан қысым
- 3) Жақындарымның оң тәжірибелерін көрдім
- 4) Жаңа таныстар табу, команданың мүшесі болу және уақытты пайдалы өткізгім келді
- 5) Қауымдастыққа өз пайдамды тигізу
- 6) Міндеткерлік сезімі
- 7) Көңіл-күйіме/денсаулығым оң әсер етті
- 8) Жаңа тәжірибелер жинақтағым келді
- 9) Білмеймін
- 10) Басқасы (көрсетіңіз)

6. Волонтерлік қызметке (көбірек) көңіл бөлу үшін Сізге не кедергі келтіреді? (5 жауапқа дейін таңдауға болады)

- 1) Уақытым шектеулі
- 2) Жұмыстағы міндеткерліктерім
- 3) Отбасылық жағдайлар
- 4) Саяхат
- 5) Менен ешқашан көмек сұралмады
- 6) Коммуникацияның / волонтерлік туралы ақпараттың жеткіліксіздігі
- 7) Қандай да бір пайда жоқ
- 8) Қызығушылық жоқ / айналысқым келмейді
- 9) Үнемі қатысып тұру / жұмысқа тартылуға алаңдау
- 10) Тым ұялшақпын
- 11) Жалпы денсаулық жағдайым
- 12) Жас мөлшері
- 13) Мүгедектік

- 14) Волонтерлікке қатысты нашар тәжірибе
- 15) Қажетті дағдылар мен қабілеттіліктің болмауы
- 16) Қайда бару керектігін білмеймін / ақпараттың жеткіліксіздігі
- 17) Құқықтық тұрғыдан жауапкершілікке алаңдау
- 18) Жұмыс берушілер мұндай қызметтерге рұқсат бермейді
- 19) Шарттар нашар
- 20) Төленетін жұмысты таңдаймын
- 21) Волонтерлік жұмыс жоқ
- 22) Ұйыммен бірге ерікті қатысу саясаты мен практикасы
- 23) Ризашылық білдірудің жеткілікті болмауы
- 24) Басқасы
- 25) Жауап жоқ

7. Сіз онлайн-волонтерлікпен айналыстыңыз ба (мұқтаж жандарға көмек көрсетуге арналған арнайы онлайн-платформаларды жасау, дайындау мен жүргізу, техникалық және ақпараттық қолдау, әлеуметтік желілерді жүргізу, чаттарға және т.б. әкімшілік жасау)?

- 1) Иә
- 2) Жоқ
- 99) Жауап беруге қиналамын

Карантин және ТЖ кезіндегі волонтерлік қызметтер

1. COVID-19 пандемиясына қатысты карантин мен ТЖ кезеңінің басталуынан бері Сіз өз отбасыңыз, туыстарыңыз болып табылмайтын адамдарға, ұйымдарға ақысыз көмек көрсеттіңіз бе?

- 1) Иә
- 2) Жоқ

2. Карантин мен ТЖ кезеңіде Сіз көмек үшін таратылатын азық-түлік дайындауға уақыт бөлдіңіз бе (мысалы, азық-түлік, киім, жабдықтар, маска тігу және т.б.)?

- 1) Иә
- 2) Жоқ

3. Карантин кезінде қандай көмек көрсеттіңіз?

- 1) Медицина немесе денсаулық сақтау
- 2) Адамдарды тасымалдау
- 3) Азық-түлік өндіру
- 4) Азық-түліктерді тарату мен жеткізу
- 5) Өзгелер үшін азық-түлік сатып алу
- 6) Тағам дайындау мен тарату
- 7) Тазалық, дезинфекция
- 8) Түзету, жөндеу
- 9) Байланыс немесе ақпараттық қызмет көрсетулер
- 10) Жеке күтім
- 11) Басқасы: _____
- 12) Волонтер болмадым/ешқандай қызмет көрсетпедім

4. ТЖ енгізілген кезден бастап COVID-19 пандемиясына байланысты орын алған дағдарысқа байланысты Сіз немесе Сіздің отбасыңыз қандай да бір ұйымдардан, адамдардан немесе қауымдастықтардан ақысыз көмек көрсету алды ма?

- 1) Иә
- 2) Жоқ
- 3) Білмеймін

ИНТЕРВЬЮЕРЛЕР/ОПЕРАТОРЛАР ҮШІН НҰСҚАУЛЫҚ:

Егер респонденттің волонтерлік тәжірибесі жоқ болса ол 14-сұраққа жауап береді
Егер респонденттің волонтерлік тәжірибесі бар болса ол 16-сұраққа жауап береді

Волонтерлік қызметке қатысу ықтималдылығы

1. Сіз волонтер болар ма едіңіз?

- 1) Иә
  - 2) Иә деуге болады
  - 3) Жоқ деуге болады
  - 4) Жоқ → → → 20 сауалына өТУ
- 99) Жауап беруге қиналамын

Волонтерлік қызметке қатысу түрі

1. Қандай шарттарда волонтер болуға дайынсыз?

- 1) Волонтерлік жұмыс жақсы ұйымдастырылған болса
  - 2) Волонтерлардың барлық жұмыстары шынымен мұқтаж адамдарға жұмсалатын болса
  - 3) Егер ұйымшыл және тату команда болатын болса
  - 4) Ресми жұмыс өтіліме, резюмеме жазылатын болса
  - 5) Жоғарыда берілген шарттардың барлығы
  - 6) Басқа шарттар
  - 7) Ешқандай шарттарда, бұл қызмет түрі мені қызықтырмайды
- 99) Жауап беруге қиналамын

2. Қандай жағдайларда Сіз басқаларға көмектесуге дайынсыз?

- 1) Төтенше жағдайларда (су тасқыны, өрт, табиғи апаттар, т.б.)
- 2) Құқықтық, заңдық және өзге де ақпараттық-консультациялық көмек көрсету
- 3) Психологиялық көмек, қолдау тобын жүргізу
- 4) Егде адамдарға, зейнеткерлерге, қозғалуы шектеулі адамдарға тұрмыстық мәселелер бойынша көмектесу (азық-түлік сатып алу, үй жинау және т.б.)
- 5) Егде адамдарға, зейнеткерлерге, қозғалуы шектеулі адамдарға гигиеналық тұрғыдан көмектесу
- 6) Егде адамдарға, зейнеткерлерге, қозғалуы шектеулі адамдарға бос уақыттарын өткізуді ұйымдастыру
- 7) Балаларды өзім білетін дағдыларға үйрету
- 8) Егде адамдарға, зейнеткерлерге, қозғалуы шектеулі адамдарға өзім білетін дағдыларды үйрету
- 9) Қалалық және республикалық деңгейдегі спорттық шараларды ұйымдастыруға қатысу
- 10) Әлеуметтік қайырымдылық жобаларға ақпараттық қолдау көрсету
- 11) Әлеуметтік қайырымдылық жобаларға техникалық көмек көрсету
- 12) Басқа жағдайлар
- 13) Көмек көрсетуге дайын емеспін

3. Кімдерге көмек көрсетуге дайынсыз?

1) Балаларға, жасөспірімдерге	9) Науқастарға
2) Егде адамдарға	10) Қамауда болғандарға
3) Мүгедектігі бар адамдарға	11) Жануарларға
4) Әйелдерге	12) Табиғатқа
5) Мигранттарға	13) Жоғарыда көрсетілгендердің барлығына
6) Қылмыс құрбандарына	14) Жоғарыда көрсетілгендердің біреуіне де емес
7) Саяси тұтқындарға	15) Тұрғындардың басқа категориясына
8) Кедейлерге	99) Жауап беруге қиналамын

4. Қандай көмек түрін көрсетуге дайынсыз?

- 1) Қызмет көрсету
  - 2) Тауар ұсыну (заттар, техника, тұрмыстық заттар, кеңсе тауарлары, т.б.)
  - 3) Оқыту
  - 4) Шаралар, бос уақытты өткізуді ұйымдастыру
  - 5) Басқасы
  - 6) Дайын емеспін
- 99) Жауап беруге қиналамын

5. Аптасына қанша уақыт волонтерлікке арнауға дайынсыз?

- 1) Аптасына 1-2 сағат
  - 2) Аптасына 3-4 сағат
  - 3) Аптасына жарты күн
  - 4) Аптасына 1 күн
  - 5) Аптасына 1 күннен артық
  - 6) Апта сайын емес, уақыт бөлуге дайынмын, бірақ бір аптадан сирек
  - 7) Өз уақытымды бөлуге дайын емеспін
- 99) Жауап беруге қиналамын

Қазақстандағы волонтерлік туралы хабардарлық

1. Сіздің ойыңызша, неше жастан бастап волонтер болуға болады?

- 1) 14 жастан бастап
  - 2) 16 жастан бастап
  - 3) 18 жастан бастап
  - 4) Түрлі волонтерлік ұйымдарда жасқа қатысты өздерінің ережелері бар
  - 5) Кез келген жаста
- 99) Жауап беруге қиналамын

2. Қалай ойлайсыз, әдетте волонтерлікпен кімдер айналысады?

- 1) Мектеп оқушылары
  - 2) Колледждер мен ЖОО студенттер
  - 3) Оқымайтын, жұмыс жасамайтын жастар
  - 4) Ұйымдардың қызметкерлері
  - 5) Бизнесмендер
  - 6) Зейнеткерлер
  - 7) Білмеймін
  - 8) Көмек көрсеткісі келетін кез келген адам
- 99) Жауап беруге қиналамын

3. Қазақстандағы қандай волонтерлік ұйымдар туралы естуіңіз бар? (естіген немесе өзіңіз білетін волонтерлік ұйымдардың атын жазыңыз)

- 1) _____
  - 2) _____
  - 3) _____
- 99) Жауап беруге қиналамын

4. Өзіңіздің елді мекеніңізде волонтер болу үшін баруға болатын ұйымды білесіз бе?

- 1) Иә, елді мекенімдегі мұндай ұйымдар туралы білемін
  - 2) Иә білемін, мені қызықтыратын ұйымдар әлеуметтік желілерде бар
  - 3) Мұндай ұйымдарды, қайда бару керектігін білмеймін
  - 4) Баруды жоспарламаймын
- 99) Жауап беруге қиналамын

Волонтерлік қызметтерді дамытуға қатысты ұсыныстар мен талап-тілектер

1. Қазақстанда волонтерлік қызметтерді дамыту бойынша Сіздің ұсыныстарыңыз бен талап-тілектеріңіз:

ӘЛЕУМЕТТІК-ДЕМОГРАФИЯЛЫҚ БЛОК

D1. Жынысы:

- 1) Әйел
- 2) Ер

D2. Жасы:

1) 18-21	6) 41-45
2) 22-25	7) 46-50
3) 26-29	8) 51-55
4) 30-35	9) 56 жас және жоғары
5) 36-40	

D3. Ұлты:

1) Қазақ	6) Неміс
2) Орыс	7) Ұйғыр
3) Өзбек	8) Шешен
4) Украин	9) Ингуш
5) Белорус	10) Басқасы (көрсетіңіз): _____

D4. Білімі:

- 1) Бастапқы
- 2) Орта
- 3) Арнаулы-орта
- 4) Жоғары
- 5) Ғылыми дәрежелі
- 98) Жауап жоқ/жауаптан бас тарту

D5. Отбасылық жағдай:

- 1) Тұрмыс құрған/үйленген
- 2) Бойдақ
- 3) Ажырасқан
- 4) Жесір

D6. Жұмыс орны:

- 1) Бюджеттік ұйым
- 2) Мемлекеттік қызмет
- 3) Құқық қорғау, әскери құрылымдар
- 4) Квазимемлекеттік сектор
- 5) Жеке сектор
- 6) Үй шаруашылығы
- 7) Үкіметтік емес сектор
- 8) Өзін өзі жұмыспен қамтушы
- 9) Зейнеткер
- 10) Декретте
- 11) Студент
- 12) Жұмыссыз
- 13) Басқасы (көрсетіңіз) _____

D7. Өз отбасыңыздың әл-ауқатын бағалауыңызды өтінеміз? (бір жауап нұсқасы)

- 1) Жақсы, толықтай жеткілікті жағдайда өмір сүреміз, өзімізді еш нәрседен шектемейміз
  - 2) Қанағаттанарлық жағдайда өмір сүреміз, өмірімізді жақсартуға қажеттінің бәрі бар
  - 3) Өмір сүру жағдайымыз жақсы емес, кейбір нәрселерден өзімізді шектеуге тура келеді
  - 4) Өте нашар жағдайда өмір сүреміз, қажетті нәрселерді ала алмаймыз
- 99) Жауап беруге қиналамын/ Жауаптан бас тарту

САРАПШЫЛАРДЫҢ САУАЛНАМАЛЫҚ АНКЕТАСЫ

Облыс _____

1.. Қала

2. Ауыл

Сұхбат алушының аты-жөні:

Респонденттің аты:

Сұхбат жүргізілген мекен-жай:

Респондент тел.:

Сұхбат мерзімі: _____ Сұхбат уақыты: Басталуы _____ Аяқталуы _____

Құрметті сарапшы!

Сәлеметсіз бе! Менің есімім _____, мен «ТАЛАП» қолданбалы зерттеулер орталығы ҚҚ-ның сұхбат алушысымын. Қазіргі уақытта біздің орталық Қазақстандағы волонтерлік қызметтің жағдайы мен келешегіне қатысты әлеуметтанулық зерттеу жүргізуде. Сізден сауалнамамызға қатысып, өз тәжірибеңізбен бөлісуіңізді сұраймыз. Сауалнама анонимді, барлық ақпараттар жалпылама түрінде тек қана ғылыми мақсатта қолданылады. Өзіңізге мейлінше жақын жауап нұсқасын таңдау арқылы сұрақтарға жауап беру қажет. Сізге қатысты мәліметтердің құпия сақталатындығына кепілдік береміз.

Сауалнамаға қатысуға келіскеніңіз үшін және шынайы жауаптарыңыз үшін алдын ала алғыс білдіреміз!

Сарапшы туралы мәліметтер:

D1. Жынысы (интервьюер, оқымаңыз):

- 1) Әйел
- 2) Ер

D2. Қызмет салаңызды көрсетіңіз

(интервьюер, респонденттің айтқанынан жазып алыңыз):

_____

D3. Қай секторда жұмыс жасайсыз?

- 1) Мемлекеттік
- 2) Жеке
- 3) Үкіметтік емес
- 4) Халықаралық ұйым
- 5) Басқасы (көрсетіңіз) _____

D4. Еңбек салаңыздағы жұмыс өтіліңізді көрсетіңіз

(осы салада қанша жыл/ай қызмет етесіз)?

_____ жыл _____ ай

D5. Білім деңгейіңізді көрсетіңіз:

- 1) Бастапқы
- 2) Орта
- 3) Арнаулы-орта
- 4) Жоғары
- 5) Ғылыми дәреже
- 98) Жауап жоқ/жауаптан бас тарту

Ағымдағы жағдай

1. Сіздің ойыңызша «Волонтер» деген кім? (бірнеше жауап нұсқасы)

- 1) Мұқтаж адамдарға ерікті түрде тегін көмек көрсететін адам
- 2) Мұқтаж адамдарға қаржылай көмек көрсететін адам
- 3) Бос уақыты көп және басқаларға көмек көрсетуге дайын адам

- 4) Өзінің маңыздылығын және қоғам тарапынан қолдау сезінгісі келетін адам
- 5) Басқа жауап нұсқасы: _____

2. Сіздің жеке өзіңіз үшін «волонтерлік қызмет қандай маңызға ие»?

- 1) _____;
- 2) _____;
- 3) _____.

3. Сіздің ойыңызша, Қазақстанда волонтерлік қызметтің даму келешегі қандай?

- 1) Елде волонтерлік сәтті түрде дамиды
- 2) Сәтті деуге болады, бірақ мемлекеттің қолдауымен
- 3) Сәтсіз деуге болады, елдегі волонтерлік қызмет формалді сипатта
- 4) Елдегі волонтерлік қозғалыстың келешегін көрмеймін

4. Кімдер волонтер бола алады?

(бірнеше жауап нұсқасы)

- 1) Мектеп оқушылары
- 2) Студенттер
- 3) Зейнеткерлер
- 4) Кәсіпкерлер
- 5) Жұмыс жасайтын ересек адамдар
- 6) Кез келген ықыласты адам
- 7) Басқасы (көрсетіңіз) _____

5. Айтыңызшы, қай салаға волонтерлер көбірек қажет деп ойлайсыз?

(бірнеше жауап нұсқасы)

- 1) Денсаулық сақтау (денсаулық сақтау саласында қызмет, донорлық қызметте еріктілік)
- 2) Білім беру (білім беру қызметтеріне көмектесу, тілдерді үйрету, т.б.)
- 3) Әлеуметтік сала (балаларға, мүгедек жандарға, егде жастағы адамдарға, қиын жағдайға тап болған адамдарға көмек көрсету)
- 4) Экология (қоқыс жинау, жануарларға көмек, қала көшелерін жасылдандыру және т.б.)
- 5) Спорттық-мәдени (спорт және мәдениет саласында шаралар өткізуге көмектесу)
- 6) ТЖ кезеңінде (ТЖ болдырмау мен алдын алуда шұғыл көмек топтарына көмек көрсету)
- 7) Басқасы (көрсетіңіз) _____

6. Өтінемін, өз жауабыңызды нақтылай түсіңізші:

- 1) _____;
- 2) _____;
- 3) _____.

7. Айтыңызшы, Сіз волонтерлік қызметтің «корпоративтік волонтерлік» деп аталатын форматы туралы естідіңіз бе?

- 1) Иә, өте жақсы білемін
- 2) Иә, бір нәрсе естігенмін
- 3) Жоқ, волонтерлік қызметтің мұндай форматы туралы естімедім

8. Сіздің ойыңызша, БАҚ-та, әлеуметтің желілер мен теледидарда волонтерлік қызмет туралы жеткілікті түрде айтылады ма?

(бір жауап)

- 1) Жеткілікті деңгейде емес, волонтерлік туралы Волонтерлер жылында білдім
- 2) Қажетті шамада, бірақ көбірек ақпараттар қажет
- 3) Жеткілікті, мен волонтерлік туралы жаңалықтарда үнемі естимін

9. Соңғы 2-3 жылда жүзеге асырған әлеуметтік маңызды волонтерлік жобаларыңызды атауыңызды сұраймыз?

(бірнеше жауап нұсқасы)

- 1) _____;
- 2) _____;
- 3) _____.

**10. Қазақстандағы волонтерлік қозғалыс көшбасшыларын атаңыз?
(бірнеше жауап нұсқасы)**

- 1) _____;
- 2) _____;
- 3) _____.

Мәселелерге қатысты сауалдар

11. Қалай ойлайсыз, қолданыстағы волонтерлік қызмет туралы заңға толықтырулар қажет пе? (бірнеше жауап нұсқасы)

- 1) Заңды толығымен қайта қарастыру керек, себебі ол шынайы жағдайға сәйкес емес
- 2) Заңның кейбір кемшіліктерін түзету үшін аздаған өзгерістер енгізу қажет
- 3) Заңда волонтерлік қызметті жартылай қаржылық қолдау тұстарын қарастыру қажет (логистика, тамақтандыру, тұрғылықты жер, сақтандыру)
- 4) Заңда қаржылық емес қолдауларды қарастыру қажет (грамоталар, еңбек кітапшасына жұмыс өтілі ретінде тіркеу, волонтер мәртебесі)
- 5) Заң толықтыруларды қажет етпейді

Волонтерлік қызметті дамыту бағыттары

12. Сіздіңше, Волонтерлер жылы аяқталғаннан кейін волонтерлерге мемлекет тарапынан қазіргідей көңіл бөлінеді ме? (бір жауап)

- 1) Көбірек көңіл бөлінеді
- 2) Қазіргі деңгейде көңіл бөлінеді
- 3) Келешекте волонтерлікке жоғары көңіл бөлінеді

13. Сіздің ойыңызша, заңда волонтерлерді ынталандыратын (мотивация) нормалар берілуі қажет пе?

- 1) Жоқ, волонтер онсыз да жоғары ынталы болып табылады
- 2) Жартылай, себебі волонтерлік - ерікті қызмет, бірақ қолдау қажет
- 3) Заңда волонтерлерді қаржылай және қаржылай емес қолдау туралы ашық көрсетілуі тиіс

14. Қалай ойлайсыз, волонтерлерге қарым-қатынас құру үшін бірыңғай платформа қажет пе? Мысалы, барлық волонтерлер, волонтерлік ұйымдар, бастамашыл топтар мен мемлекеттік органдар бірлесе жұмыс атқаратын бірыңғай портал қажет деп ойлайсыз ба?

- 1) Жоқ, қолданыстағы алаңдар жеткілікті
- 2) Қолданыстағы алаңдарды жетілдіріп бір алаңға біріктіру керек
- 3) Барлық волонтерлер, волонтерлік ұйымдар мен мемлекеттік органдар бірлесе жұмыс атқаратын жаңа бірыңғай коммуникациялық платформа жасау қажет

15. Сіздің ойыңызша, волонтерлік қызметке жауап беретін бірыңғай жетекші (куратор) қажет пе?

- 1) Жоқ, депутаттар мен мемлекеттік органдар жеткілікті
- 2) Депуттар мен мемлекеттік орган жетекшілерінің қызметтік міндеттерін кеңейтіп, қосымша міндеткерліктер қосу керек
- 3) Мемлекеттік органдар мен ҚР Парламентінде волонтерлік қызметке сәйкесті арнайы куратор қажет

**16. Сіздіңше, қандай волонтерлік жобалар көбірек болуы керек?
(бірнеше жауап нұсқасы)**

- 1) Мүмкіндігі шектеулі жандар мен зейнеткерлерге қатысты
- 2) Табысы төмен отбасыларға қатысты
- 3) Адамдарды іздестіру бойынша
- 4) Жануарларға көмек
- 5) Экология саласы бойынша
- 6) Денсаулық сақтау мен білім беру саласы
- 7) Бұқаралық шаралар мен акциялар
- 8) Өз жауабы _____

17. Онлайн-волонтерлікке (киберволонтерлік) көзқарасыңыз қандай?

- 1) Бұл карантин кезіндегі уақытша құбылыс
- 2) Бұл заманауи қажеттілік пен волонтерліктің мобилділігі
- 3) Желідегі айлакерліктің жоғары ықтималдылығы
- 4) Онлайн-волонтерлік туралы ештеңе естімедім

18. Қазақстанда онлайн-волонтерлікті (киберволонтерлікті) дамыту үшін қандай кедергілер бар?

- 1) _____;
- 2) _____;
- 3) _____.

Халықаралық тәжірибе

19. Қалай ойлайсыз, халықаралық тәжірибеге ие болу үшін Қазақстан қандай елдерден бағдар алуы қажет?

- 1) ЭЫДҰ елдері
- 2) ТМД елдері
- 3) Өзіміздің ұлттық тәжірибені дамыту қажет

20. Сіздің ойыңызша, Қазақстан волонтерлері халықаралық жобаларға қатысуы керек пе?

- 1) Жоқ, көмек ел ішінде қажет
- 2) Жартылай қатысуға болады, халықаралық тәжірибені ел ішінде қолдану шартымен
- 3) Белсенді түрде қатысу керек, волонтерлерге тәжірибе жетіспейді
- 4) Өз жауабы _____
- 5) Жауап беруге қиналамын (халықаралық волонтерлік жобалар туралы білмеймін)

Ұсыныстар

21. Қазақстанда волонтерлік қызметті дамыту бойынша Сіздің ұсыныстарыңыз бен тілектеріңіз:

- 1) _____;
- 2) _____;
- 3) _____.

*Нұр-Сұлтан қ., 2020. «ARTFXKZ» баспасы
тел.: +7 (705) 580-333-8
instagram: artfxkz*

Суретке мұқабаның - сайт <https://barcelonalife.guttmann.com>